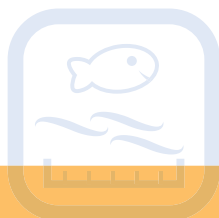

Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

Tarımsal Cinsiyet İstatistikleri **Araç Seti**

Tarımsal Cinsiyet İstatistikleri Araç Seti

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi

Ankara, 2016

Bu bilgi ürününde kullanılan görsel öğeler ve materyal sunumu; herhangi bir ülkenin, bölgenin, şehrin veya alanın ve buraların yetkili makamlarının yasal statüleri veya gelişmişlik düzeyleri ve de hudutların veya ara sınırların tahdidi ile ilgili olarak Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü tarafından herhangi bir şekilde bir görüş beyanı taşımaz. Belirli şirketlerin veya imalatçıların ürünlerinden bahsedilmesi, patent almış olsun veya olmasın, FAO'nun bu firmaları ve ürünleri benzer niteliklere sahip olan ve bu yayında adı geçmemiş başka firmalara ve ürünlere tercih ettiği, veya bu şirket veya ürünlerin uygun bulunduğu veya tavsiye edildiği anlamı taşımaz.

Bu ürün bilgisinde ortaya konulan görüşler yazarlarına ait olup, hiçbir suretle FAO'nun görüşlerini temsil etmez.

ISBN 978-92-5-909290-5

© FAO 2016

FAO bu bilgi ürünündeki materyalin kullanımını, çoğaltılmasını ve dağıtımını teşvik eder. Aksi belirtilmedikçe materyal, kaynak ve telif hakkı sahibi olarak FAO gösterilerek ve FAO'nun kullanıcıların görüşlerini, ürünleri veya hizmetleri herhangi bir şekilde desteklediğini belirtmemeye şartıyla, ferdi çalışma, araştırma ve öğretim amaçlı veya ticari olmayan mal ve hizmetlerde kullanma amacıyla, çoğaltılabilir ve indirilebilir.

Tüm çeviri ve uyarlama, ve tekrar satış ve başka ticari kullanım hak talepleri www.fao.org/contact-us/licence-request veya copyright@fao.org üzerinden yapılmalıdır. FAO bilgi ürünleri FAO web sitesinden ulaşılabilir (www.fao.org/publications) ve publicationssales@fao.org adresi üzerinden satın alınabilir.

Contents

Önsöz	iv
Tablolar, şekiller ve kutular	v
Kisaltmalar	vi
Terimler sözlüğü	vii
Giriş	1
1. Araç setinin bağlamı	3
A. Orta Asya'da Toplumsal Cinsiyet Sorunları	3
B. Orta Asya'daki Ulusal İstatistik Kurumları: Kapasiteler, İlerleme ve Zorluklar	5
2. Temel Kavramlar	7
A. Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Nedir?	7
B. Neden Tarımda Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerine İhtiyaç Duymaktayız?	9
C. Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Kullanıcıları Kimlerdir?	10
D. Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Üreticileri Kimlerdir?	11
3. Tarımda Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Üretimi: Adım Adım	13
A. Toplumsal Cinsiyet ve Tarım İstatistikleri Çerçevesi	13
B. Kendi "Araç Setinizi" Hazırlarken	13
Başlarken Değerlendirilmesi Gerekenler	14
Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liğinin Ölçülmesindeki Zorluklar	15
Toplumsal Cinsiyet Temelli Yanlılığın Ortadan Kaldırılması	16
Toplumsal Cinsiyet Analizi	16
Veri Üreticileri ve Kullanıcıları Arasında İşbirliği	18
C. İlgili Toplumsal Cinsiyet ve Tarım Sorunlarının Belirlenmesi (Adım 1)	19
D. İlgili İstatistik ve Göstergelerin Listelenmesi (Adım 2)	20
Tarımda Temel Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri Seti	21
E. Veri Kaynaklarının Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi (Adım 3)	24
Veri Kaynaklarının Envanteri	24
Veri Kalitesinin Değerlendirilmesi	26
F. Veri Üretimi ve Analizi (Adım 4)	28
Yeni Veri Toplama Yöntemlerinin Planlanması	28
Verilerin İşlenmesi	31
Veri Analizi	31
Verileri Yorumlamak İçin Toplumsal Cinsiyet Analizinin Kullanılması	33
G. Sunum ve Yayma (Adım 5)	34
Etkili Veri Sunum Stratejileri	35
Metaveriler Hakkında Bir Not	36
Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Yayılması	37
İstatistikî Ürün Türleri	38
İletişim Stratejileri	40
4. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bir Yaklaşım Benimsemek İçin Öneriler	41

Önsöz

Tarımsal Cinsiyet İstatistikleri Araç Seti, FAO Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisinin (REU) Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Koruma Uzmanı Dono Abdurazakova ve İstatistikçisi Giorgi Kvinikadze'nin rehberliği altında Elisabeth Duban tarafından yazılmıştır. FAO REU Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırma Uzmanı Aroa Santiago Bautista ve FAO Sosyal Koruma Bölümü İstatistikçisi Marya Hillesland'ın her ikisi de bu araç setinin içeriği hakkında önemli tavsiyelerde bulunmuşlardır.

Bu kaynak FAO / Türkiye Ortaklık Programı (FTOP) tarafından finanse edilen "FAO Toplumsal Cinsiyet ve Tarım Çerçeve Programının (Gender and Agriculture Framework – GASF) uygulanması yoluyla toplumsal cinsiyete dayalı verilerin oluşturulması ve analizi amacıyla kapasitelerinin güçlendirilmesi" projesi kapsamında hazırlanmıştır. Projenin genel hedefleri, tarımsal ve kırsal sektörlerde toplumsal cinsiyete duyarlı ve cinsiyete temeline ayrıştırılmış veri setlerinin geliştirilmesinde yararlanıcı ülkelere destek olmak, hem kadınlar ve hem erkekler olarak kırsal nüfusun mevcut durumunu değerlendirmek ile politika-yapma süreçlerinin kanıta ve bilgiye dayalı olmasını sağlamak olmuştur. Proje, Kırgızistan, Tacikistan ile Türkiye'de yürütülmüş olup FAO REU tarafından yönetilmiştir.

Bu proje kapsamında, hem veri üreticileri hem de kullanıcıları olan uzman gruplarından bu araç setinin daha önceki bir taslağı üzerinde geri bildirim sağlamak üzere Tacikistan, Duşanbe'de (17-18 Kasım 2015'te); Kırgızistan, Bişkek'te (18-19 Şubat 2016) ve Türkiye, Ankara'da (6 Nisan 2016'da), üç onaylama çalışmayı gerçekleştirilmiştir. Ulusal istatistik ofislerinin istatistikçilerini, tarım ve çalışma Bakanlıkları dahil olmak üzere çeşitli Bakanlıkların temsilcilerini, tarım uzmanlarını, sivil toplum sektörünün toplumsal cinsiyet uzmanlarını, akademisyenleri ve kırsal alandaki kadınlara yönelik uluslararası kalkınma örgütlerinin temsilcilerini içeren katılımcılara minnettarlık ifade edilmektedir. Çalıştaydaki tavsiyeler nihai taslakta olabildiğince kapsamlı olarak ele alınmıştır.

GASF projesi kapsamında, üç katılımcı ülke için ulusal cinsiyet profilleri de bu araç seti ile aynı zamanda hazırlanmıştır. Onaylama çalışmaları, tarımsal cinsiyet araç setine yönelik tavsiyelere ek olarak, ulusal raporlarla ilgili öneri ve görüşler de oluşturmuş, bunlardan bazıları bu rapora toplumsal cinsiyet istatistikleri üretmenin zorlu yönlerine örnek olarak dahil edilmiştir.

Tablolar, Şekiller ve kutular

Tablo 1. Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Özellikleri

Tablo 2. Tarımda Öncelik Alanlarını Belirlemek İçin Toplumsal Cinsiyet Analizinin Kullanılması

Tablo 3. Veri Kaynaklarına ve Toplumsal Cinsiyet EŞit-sizliklerini Ölçmeye Uygunluklarına Genel Bakış

Tablo 4. Toplumsal Cinsiyet Yanlılığının Ortak Nedenleri ve Çözömler

Tablo 5. Veri Sunum Araçlarının Özellikleri

Şekil 1. Toplumsal Cinsiyet ve Tarım İstatistikleri Çerçevesinin AŞamaları

Şekil 2. Tamamlayıcı Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri Örneği

Şekil 3. Veri Kaynaklarını Belirlerken Oluşabilecek Olası Sonuçlar

Şekil 4. Türkiye İstatistik Kurumu'nun İnternet Sitesi

Şekil 5. Tacikistan DHS, 2012 – Kadınların Durumu ve Aile İçi Şiddet

Şekil 6. Kırgızistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Komitesi'nin İnternet Sitesi

Kutu 1. Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Üretme Hakkındaki Yaygın Yanlış Kanılar ve Yanıtlar

Kutu 2. Tarımda Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Kadınlar Hakkında mıdır, Erkekler Hakkında mı?

Kutu 3. Değer Zinciri Yaklaşımı

Kutu 4. Kendinizi Test Edin: İstatistiki Kavram ve Yöntemlerde Yanlılığı Belirlemek

Kutu 5. Kendinizi Test Edin: Toplumsal Cinsiyet Analizinde Diğer Veri Kaynaklarına Başvurma

Kisaltmalar

BKH	Binyıl Kalkınma Hedefleri
CEDAW	BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi
ERH	Erkek Reisli Haneler
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
FTOP	FAO / Türkiye Ortaklık Programı
GASF	Toplumsal Cinsiyet ve Tarım İstatistikleri Çerçevesi
KRH	Kadın Reisli Haneler
MDD-W	Minimum Beslenme Çeşitliliği – Kadınlar
REU	FAO Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi
SKH	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi
SEAGA	Sosyo-Ekonomik ve Toplumsal Cinsiyet Analizi Yaklaşımı
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TCEE	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi
UİK	Ulusal İstatistik Kurumu
UNECE	Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu
WCA 2020	Dünya 2020 Tarım Sayımı Programı
WEAI	Tarımda Kadınların Güçlenmesi Endeksi

Terimler sözlüğü

Bu araç setinde tarımda toplumsal cinsiyet istatistikleri ile ilgili aşağıdaki terimler kullanılmıştır. Bazı terimler FAO belgelerinde tanımlanmış olup bunlara FAO terimler portalından erişilebilir. FAO tanımları mevcut olmadığında, Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü ya da diğer kaynaklar sunulmuştur. Aşağıdaki tanımlar bu kaynaklardan derlenmiştir. Ulusal istatistiklerdeki tanımların aşağıdakilerden farklılık gösterebileceğine ve bu durumda ulusal istatistik ofisi tarafından sağlanan meta verilere başvurulması gerektiğine dikkat edilmelidir.

Ek terimler ve tanımlar FAO terimler portalında (<http://www.fao.org/faoterm/en/> adresinde mevcuttur) ve UNStats tarafından geliştirilen Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Kılavuzunda bulunabilir (<http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Glossary.ashx> adresinde mevcuttur).

Cinsiyet, kadınlar ve erkekler arasındaki, sabit ve değişmez durumda olan, kişisel biyolojik farkları ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyetin aksine, cinsiyet farklılıkları kültürler arasında ve zaman içinde değişiklik göstermez. Cinsiyet (kadın ya da erkek), nüfus sayımları, anketler ya da idari kayıtlar için veri toplama sırasında kaydedilir.**

Cinsiyet temelinde ayrıştırılmış veriler, kadınlar ve erkeler üzerinde farklılık gösteren etkilerin ölçülmesini sağlamak üzere cinsiyete göre ayrıştırılan verileri ifade etmektedir. Cinsiyet temelinde ayrıştırılmış veriler, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkları ve eşitsizlikleri gösteren nicel istatistik bilgilerdir.*

Değer zinciri, bir faaliyetler zinciridir. Ürünler zincirinin tüm faaliyetlerinden bir sıra içinde geçer ve her faaliyet içinde ürün bir değer kazanır. Faaliyetler zinciri ürünlere, tüm faaliyetlerin katma değerlerinin toplamından daha fazla miktarda katma değer verir. Değer zinciri kavramını, faaliyetler boyunca meydana gelen maliyetlerle karıştırmamak önemlidir. Bu farkın bir örneği olarak bir elmas kesicisi kullanılabilir.*

Hane, sosyo-kültürel ve ekonomik analiz için temel bir birimdir. Aynı konutta yaşayan ve gelirleri, masrafları ve günlük geçim görevlerini paylaşan, akraba ve akraba olmayan tüm bireyleri içermektedir.*

Hane içi (örneğin, ilişkiler / emek / karar alma / kaynakların tahsisi / eşitsizlik / dinamikler) hane içinde gerçekleşen ve mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden etkilenen, güç ilişkileri de dahil olmak üzere ilişkileri, rolleri ve süreçleri ifade etmektedir.*

Kadın reisli haneler (KRH), yetişkin erkeğin ya mevcut olmadığı (boşanma, ayrı yaşama, göç, evlenmeme, eşin kaybedilmesi gibi sebeplerle) ya da hane gelirine katkıda bulunmadığı (hastalık, alkol bağımlılığı, uyuşturucu bağımlılığı vb. sebeplerle) hanelerdir.*

Fili KRH, yetişkin bir erkek partnerin haneden uzakta çalıştığı ancak gönderdiği gelirler ve diğer ekonomik ve sosyal bağlarla katılmaya devam ettiği hanedir.*

Hukuki KRH dul, boşanmış ya da hiç evlenmemiş olan kadınlar gibi, erkek partnerin olmadığı hanedir.*

Kadınların güçlenmesi, temel bileşenleri tarafından tanımlanır: (1) kadınların kendilerini değerli hissetmeleri; (2) kendi seçimlerinin olması ve onları belirleme hakkı; (3) fırsat ve kaynaklara erişim hakkı; (4) ev içinde ve dışında kendi hayatlarını kontrol edecek güce sahip olma hakkı ve (5) daha adil bir sosyal ve ekonomik düzenin ulusal ve uluslararası olarak oluşturulabilmesi için sosyal değişimin yönünü etkileyebilme gücü.*1

Kent çevresi alan, kırsal ve kentsel faaliyetlerin yan yana olduğu ve yöre özelliklerinin insan faaliyetleri tarafından uyarılan hızlı değişime maruz kaldığı bir geçiş ya da etkileşim bölgesini ifade etmektedir. Korunan değerli alanları, ormanlık tepeleri, koruma altındaki ağaçlıkları, temel tarım arazilerini ve önemli sulak alanları içeren kent çevresi alanlar, kent sakinleri açısından önemli yaşam destek hizmetleri sunabilmektedir.*

Meta veri, bilgi kaynaklarının belirlenmesi, tanımlanması ve konumlandırılmasına yardım amaçlı kullanılan tüm verileri ifade etmektedir.*

Tarımin feminizasyonu, gelişmekte olan ülkelerde tarımsal işlerin giderek kırsal kadınların ellerinde yoğunlaşmasını ifade etmektedir.*

Tarımsal hane, en büyük gelir kaynağı tarımsal üretimden karşılanan gelir olan haneyi ifade etmektedir.*

1 Birleşmiş Milletler Nüfus Bilgi Ağı. Guidelines on Women's Empowerment (Kadınların Güçlenmesi İlkeleri). Ayrıca bkz. "Tarım Endeksinde Kadınların Güçlenmesi", FAO Terimler Portalı.

Tarımsal işletme, istatistiki amaçla kullanıldığında, unvan, hukuki biçim veya boyutuna bakılmaksızın, barındırılan tüm hayvanlar ve tamamen ya da kısmen tarımsal üretim amacı ile kullanılan tüm arazilerden oluşan tek bir yönetim altındaki ekonomik tarımsal üretim birimini ifade etmektedir.*

Tarımsal işletme sahibi, tarımsal işletme faaliyetleri üzerinde idari kontrol uygulayan ve kaynakların kullanımı ile ilgili önemli kararları veren bir gerçek ya da tüzel kişidir. İşletme sahibinin, işletme ile ilgili teknik ve ekonomik sorumlulukları olup günlük işlerin yönetilmesi ile ilgili olarak sorumlulukları doğrudan üstlenebilir ya da işe alınan bir yöneticiye bunları devredebilir.*

Toplumsal cinsiyet, kadın ya da erkek olmakla ilişkilendirilen nitelikler ve fırsatlardaki toplumsal olarak kurgulanmış farkları ve kadın ve erkekler arasındaki sosyal etkileşim ve ilişkileri ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet, belirli bir bağlamda kadın ya da erkekle ilişkili olarak beklentilerin neler olduğunu, nelerin kabul edilebilir ve değerli olduğunu belirler. Çoğu toplumda verilen rol ve sorumluluklar, üstlenilen faaliyetler, kaynaklara erişim ve kontrolün yanı sıra karar alma fırsatlarında kadınlar ve erkekler arasında farklar ve eşitsizlikler mevcuttur. Cinsiyetler arasındaki bu fark ve eşitsizlikler, geçmiş sosyal ilişkilerle şekillenmiş olup, zaman içinde ve kültürler arasında değişim göstermektedir.**

Toplumsal cinsiyet analizi, belirli bir bağlamda kadınlar ve erkeklerin ne yaptıklarını, hangi kaynaklara sahip olduklarını ve ihtiyaç ve önceliklerinin neler olduğunu anlamak için onların farklı rolleri üzerine yapılan çalışmadır.*

Toplumsal cinsiyet duyarlılığı, erkekler ve kadınların politikalar, programlar vb. tarafından farklı şekilde etkilenebileceğinin farkında olunması durumudur.***

Toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumsal ve siyasi yaşamda kadın ve erkeklerin eşit haklar, fırsatlar ve unvanlara sahip olduğu durumdur.*

Toplumsal cinsiyet istatistikleri, hayatın tüm alanlarında kadın ve erkeklerin durumlarındaki farkları ve eşitsizlikleri uygun şekilde yansıtan istatistiklerdir. Toplumsal cinsiyet istatistikleri şu özelliklerin toplamı olarak ifade edilmektedir: (a) temel ve genel bir sınıflandırma olarak cinsiyet temelinde toplanan ve ayrıştırılan veriler; (b) toplumsal cinsiyet meselelerini yansıtan veriler; (c) kadın ve erkeklerin çeşitliliğini uygun şekilde yansıtan ve yaşamlarının tüm boyutlarını ele alan kavram ve tanımlara dayanan veriler; (d) toplumsal cinsiyet yanlılığına neden olabilecek kalıp yargılar ile sosyal ve kültürel etkenleri dikkate alan veri toplama yöntemleri.**

Toplumsal cinsiyet körlüğü, erkek ve kadınların farklı rollerini, sorumluluklarını, kaynaklarını veya deneyimlerini dikkate almayan çalışma, proje veya yaklaşımları ifade etmektedir.***

Toplumsal cinsiyet rolleri, belirli bir kültürde, belirli bir cinsiyet için toplumsal açıdan uygun olarak kabul edilen sosyal ve davranışsal normlardır. Bunlar genelde, kendi hanelerinin özel alanı içinde ve dışında kadınlar, erkekler, kız ve erkek çocuklara verilen sorumluluk ve görevlerdeki farkları belirlemektedir.**

Toplumsal cinsiyete duyarlı göstergeler, toplumsal cinsiyet ile ilgili değişiklikleri zaman içinde ölçerler. Erkek ve kadınlar için ayrı ölçümler sunan, cinsiyet temelinde ayrıştırılmış verilere dayalı *nicel* göstergeleri ifade edebilirler; aynı zamanda kadınların güçlenmesindeki artış gibi *niteliksel* değişimleri de ifade edebilmektedirler.*

Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, tüm alan ve düzeylerde mevzuat, politika ya da programlar da dahil olmak üzere, planlanan tüm eylemlerin etkilerinin kadın ve erkekler açısından değerlendirilme sürecidir.*

Ulusal mekanizma [kadınların ilerlemesi için], temel görevi tüm politika alanlarında cinsiyet eşitlikçi perspektifin hükümet tarafından ana akımlaştırılmasını desteklemek olan, hükümet içindeki merkezi politika koordinasyon birimidir.²

Veri toplamada [biyolojik / toplumsal cinsiyet] yanlılığı, cinsiyetlerin biriyle ilişkilendirilen demografik, sosyal veya ekonomik özelliklerin eksik ya da yanlış bildirilmesini ifade etmektedir.**

Yoksulluğun feminizasyonu, dünyadaki yoksullukta, özellikle de kırsal yoksullukta, kadınların fazla temsil edilmesini ifade etmektedir.*

Kaynaklar:

* FAO Terimler Portalı.

** UNStats. *Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Kılavuzu*.

*** Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsü. 2011. *Engendering Agricultural Research, Development, and Extension*. s. 3 (Anahtar cinsiyet terimleri ve kavramları).

² Pekin Eylem Platformu (1995), para. 201.

Giriş

Tarımsal Cinsiyet İstatistikleri Veri Seti cinsiyet temelinde ayrıştırılmış tarımsal verilerin üretiminin ve kullanımının geliştirilmesini desteklemektedir. Bu kaynak, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) çeşitli bölgelerde toplumsal cinsiyet istatistikleri konusunda teknik rehberlik sağlamak üzere gerçekleştirilmiş olduğu girişimlere dayanmaktadır.

³Örneğin FAO, Afrika'daki istatistikçilerle ortaklaşa çalışarak, toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımların rutin tarımsal veri toplama sürecine dahil edilmesi konusunda talimatlar içeren bir Tarımsal Cinsiyete veri tabanı geliştirmiştir. FAO aynı zamanda, Asya-Pasifik bölgesinde cinsiyet temelinde ayrıştırılmış veri ve göstergelerin üretimini geliştirmek üzere, Toplumsal Cinsiyet ve Tarım İstatistikleri Çerçevesini (GASF) geliştirip pilot uygulamalarını yürütmüştür. Son olarak, FAO Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi (REU), kırsal ve tarımsal nüfusun sosyo-ekonomik durumu konusunda karşılaştırılabilir verilerin toplanması için ülkelere rehberlik edecek bir temel toplumsal cinsiyet göstergeleri seti geliştirmiş bulunmaktadır. Tüm bu kaynaklardan alınan temel mesaj ve yaklaşımlar bu araç setinde sentezlenmiş ve bütünleştirilmiş olup daha fazla rehberlik için bağlantılar Ek 2'de sunulmuştur.

Not

Bu araç seti, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkiye'de yürütülen bir proje kapsamında geliştirilmiş olup temelde beş Orta Asya ülkesi için bir rehber olarak tasarlanmıştır.³ Bu nedenle, (özellikle Bölüm I ve burada sunulan örneklerde) Orta Asya bağlamına özel vurgu yapılmıştır. Ancak veri aracının daha geniş bir kitleye fayda sağlaması umulmaktadır.

Bu araç seti öncelikli olarak ulusal istatistik kurumları (ÜİK) ile (tarım, doğal kaynakların yönetimi ve ekonomik kalkınma bakanlıkları gibi) ilgili Bakanlıklar ve hükümet kurumlarının istatistik birimlerinde çalışan istatistikçilere destek olmak amacıyla tasarlanmıştır. Özel olarak, (1) veri eksikliği olan toplumsal cinsiyet, tarım ve kırsal kalkınma ile ilgili öncelikli konuları belirlemek, (2) toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ölçmek, veri kaynaklarını belirlemek ve verileri yeniden tablolamak amaçlı hedef göstergeleri kullanarak toplumsal cinsiyet istatistikleri üretmek ve (3) istatistikleri analiz etmek ve yorumlamak, politika yapıcılar ve diğer paydaşlar tarafından kullanılmak üzere verileri yaymak konularında rehberlik sağlamaktadır.

Veri kullanıcıları, özellikle politika yapıcılar ve kalkınma planlayıcılarının (örneğin, Bakanlıklarda çalışan toplumsal cinsiyet odaklı birimler, kadınların ilerlemesi için çalışan ulusal kuruluşların ya da meclis komisyonlarının personeli) yanı sıra sivil toplum örgütleri (STK'lar), uluslararası kalkınma örgütleri, toplumsal cinsiyet ve tarım konusunda çalışan savunucular ve araştırmacılar da bu araç setinden faydalanabilir.

Veri üreticileri, toplumsal cinsiyet sorunları ile ilgili anlayışlarını ve toplumsal cinsiyet analizi becerilerini geliştirmek için desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Buna karşılık veri kullanıcıları ise, belirli bir ülkedeki toplumsal cinsiyet sorunlarını sağlam bir şekilde anlamış olsalar da, güvenilir toplumsal cinsiyet istatistikleri üretebilmek için gereken kavrayışın eksikliğini ve veri toplamanın doğasında var olan kısıtlamaları deneyimleyebilmektedir. Bu araç setinin yapısını oluşturan Toplumsal Cinsiyet ve Tarım İstatistikleri Çerçevesi (GASF) pilot olarak uygulanırken FAO, yöntemin hem veri üreticilerine hem de kullanıcılarına toplumsal cinsiyet istatistiklerinin üretim süreci konusunda ortak bir anlayış sağladığını görmüştür.⁴ Bu anlayış sayesinde, veri kullanıcıları belirli istatistiklerin üretilmesi ya da veri toplama konusundaki taleplerini gözden geçirebilmektedir.

Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin sürdürülebilir olarak üretilmesi için birbiriyle bağlantılı dört koşul bulunmaktadır: (1) veriler için talep olması (siyasi irade ve kanıt-temelli politika yapma kültürünün varlığı); (2) düzenli olarak veri toplandığı için verilerin mevcut olması; (3) verilerin analiz edilip yayılması ve (4) verilerin kullanılıyor olması; veri kullanıcıları ve üreticileri arasında düzenli diyalog gerçekleşmesi.⁵ Bu araç seti, her bir bileşeni ele almayı ve veri üreticileri ile kullanıcıları arasında daha fazla işbirliği ve ortaklığı teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

³ Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan.

⁴ Curry, J., Wieggers, E., Perez, J. & Mayo, R. 2010. Developing a Gender and Agricultural Statistics Framework for the Asia-Pacific Region (Asya-Pasifik Bölgesi için bir Toplumsal Cinsiyet ve Tarım İstatistikleri Çerçevesi Geliştirmek). FAO. Asya Pasifik Tarımsal İstatistikler Komisyonu, 23. Oturum. s. 11.

⁵ Abdurazakova, D. & Gardner, J. 2013. Gender Statistics in the Southern Caucasus and Central and West Asia (Güney Kafkaslar ve Batı Asya'da Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri). Manila, ADB. s. 10.

Bölüm 1, bu araç setine duyulan gereksinimi açıklayan kısa bağlamsal bilgileri sunmaktadır. Bölüm, Orta Asya'da yaygın toplumsal cinsiyet sorunları hakkında genel bir bakış ile bölge UİK'larının kapasitelerinin ve karşılaştıkları zorlukların gözden geçirilmesini kapsamaktadır.

Bölüm 2, araç seti kullanıcıların aşına olması gereken temel kavramları gözden geçirmektedir. Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin özelliklerinin yanı sıra onları üretme gerekçeleri bu bölümde açıklanmaktadır.

Bölüm 3, araç setinin özü olup, GASF temelinde toplumsal cinsiyet istatistiklerinin üretilmesi için beş adımlı bir yöntemin çerçevesini çizmektedir. Her adım ya da aşama belirli görevleri içermekte, ele alınan soruna ve verilerin mevcudiyetine bağlı olan kararları gerektirmektedir. Bölgeden bazı iyi uygulama örnekleri de burada sunulmaktadır.

Son olarak *Bölüm 4*, eğitim ve UİK'nın kapasitesinin artırılması gibi önlemleri dikkate alarak, istatistik üretiminin toplumsal cinsiyete nasıl daha duyarlı olabileceği konusunda ek tavsiyelerde bulunmaktadır.

1. Araç setinin bağlamı

Tarımsal Cinsiyet İstatistikleri Araç Seti, kadın ve erkeklerin tarıma ve kırsal ekonomilere nasıl katkı sağlayabileceği konusunda anlayışımızı geliştirebilecek birçok girişimden biridir. Diğer girişimler arasında, toplumsal cinsiyete duyarlı nitel araştırmaların yürütülmesi konusunda rehberlik, tarımda kadınların güçlenmesini ölçen endekslerin ve göstergelerin standartlaştırılması ve tarımın birçok alt sektörü içindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine cevap verecek yenilikçi uygulamaların derlenmesi yer almaktadır. Bu çabaların her biri, 2015 için Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH) tarafından belirlenen zorluklar ve 2030 için Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) kapsamında dünya liderleri tarafından verilen taahhütlere, özellikle aşırı yoksulluğun yok edilmesi, açlığın sonlandırılması için tarımsal üretimin artırılması ve kadınlar ve kız çocukları için eşitlik ve güçlenmenin sağlanması gibi hedeflere verilen cevaplar niteliğindedir.

Tarım, temel bir ekonomik itici güç olduğundan ve gıda güvencesizliğini azaltmada hayati bir rol oynadığından, SKH'lerin birçoğuna ulaşmak açısından merkezi bir konumda bulunmaktadır. Her ne kadar tarım sektöründe toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yok etmek kendi başına bir hedef olsa da, kadınların arazi, sulama amaçlı su, yayım hizmetleri ve kredilere erişimlerini artırmak, herkesin yararına olacak şekilde, büyümenin daha sürdürülebilir olmasını ve verimliliğin artmasını sağlayacaktır. Ulusal hükümetler ekonomik ve tarımsal reformları bir toplumsal cinsiyet perspektifi benimsemeden üstlendiklerinde, yeni politika ve programların kadınlar ve erkekler üzerinde farklı etkilerinin gözden kaçırılması ya da yeterince anlaşılabilmesi riski oluşmaktadır. Hükümet planlaması ve reform süreçlerinin hedef odaklı, etkili ve sürdürülebilir olmasını sağlamak için, kadın ve erkeklerin farklı gerçekliklerini doğru biçimde yansıtan ampirik bilgiler - diğer bir deyişle toplumsal cinsiyet istatistikleri - üzerine temellenmiş olmaları gerekmektedir.

A. Orta Asya'da Toplumsal Cinsiyet Sorunları

Beş Orta Asya ülkesi de birbirinden farklı olmasına rağmen, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak konusunda ortak zorluklar paylaşmaktadırlar. En önemlisi, tüm ülkeler toplumsal cinsiyet eşitliğini bir kalkınma hedefi olarak kabul etmektedir ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yok edilmesi ve kadınların ilerlemesi ile ilgili açık amaçların yer aldığı ulusal strateji ve eylem planlarını benimsemiş durumdadırlar. Bu plan ve politikalar, erkeklerle kıyaslandığında kadınlar arasında daha yüksek yoksulluk oranları ve kırsal alanlardaki kadınların tarımsal üretime ücretsiz ve kayıt dışı katkıları gibi kritik sorun alanlarını vurgulamaktadır. Her ülkenin bünyesinde kadınların güçlenmesi için ulusal mekanizmalar faaliyet göstermekte, kilit kurum ise kadın işleri üzerine uzmanlaşmış devlet komisyonları olarak görünmektedir. Ancak, uluslararası taahhütlerin ve ulusal stratejilerin tam olarak uygulanması konusunda sorunlar mevcuttur. Çoğu kadın için, toplumsal cinsiyet eşitliği henüz bir gerçeklik olmayıp "kâğıt üstünde" kalmaya devam etmektedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından geliştirilen Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE – *Gender Inequality Index*), belirli alanlardaki (üreme sağlığı, okuryazarlık, siyasi katılım ve işgücü piyasasına katılım)⁶ göstergelere dayanarak toplumsal cinsiyet eşitliği yönündeki ilerlemeyi ölçen küresel endekslere bir örnektir. TCEE, tarımsal işler de dâhil olmak üzere kadınların kayıt dışı ve ücretsiz çalışması gibi diğer önemli boyutları hesaba katmamaktadır. Ancak TCEE değerlerini ve sıralamalarını içeren 2015 İnsani Gelişme Raporu, her ne kadar dünya çapındaki ekonomiler için tarımın önemi azalsa da, çalışanlar için istihdam fırsatları açısından tarımın önemini yüksek düzeyde seyretime devam ettiğini belirtmektedir.⁷

Orta Asya ülkeleri için mevcut verileri kullanan en yakın zamanlı TCEE değerleri, kazanımlar, güçlenme ve ekonomik durum bakımından kadın ve erkekler arasındaki eşitsizlikler nedeniyle bölgenin potansiyel insani kalkınma değerini yüzde 30 ila 35 oranında kaybettiğini göstermektedir.⁸ Alt endeks puanlarının daha dikkatli bir analizi, bazı ortak trendleri açığa çıkarmıştır; kadınlar henüz bölgedeki hiçbir ulusal parlamentoda yüzde 30 temsil düzeyine (karar almada etkili bir sese sahip olmak için kritik eşik olarak kabul edilen asgari düzey) erişmemiş, ancak Kırgızistan ve Kazakistan'da siyasi makamlara gelme konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir.

6 Sıfır değerli bir TCEE tam eşitliği, 1,00 değeri ise en yüksek düzeyli eşitsizliği göstermektedir.

7 UNDP. 2015. İnsani Gelişme Raporu 2015, İnsani Gelişme Çalışması. New York. s. 64.

8 A.g.e.. İstatistik Eki, tablo 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi. s. 224-227

Tüm ülkelerde, kadınların ekonomik güçlenme göstergeleri nispeten düşük seviyelerdedir ve Tacikistan ile Kazakistan'da biraz daha kötüleşmiş durumdadır. Tüm bölgede kadınlar kayıtlı işgücü piyasasında daha az zaman harcamakta ve eskiden kadınların hâkim olduğu sektörlerdeki iş kayıpları (örneğin tekstil endüstrisi), çocuk bakımı sorumlulukları (ve erişilebilir okulöncesi kurumların eksikliği) ve yerel piyasalardaki işlerin kısıtlı olması gibi faktörler sebebiyle resmi işsizlerin daha büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Kadın ve erkekler istihdamın farklı alanlarına girme eğiliminde olup, kadınlar öğretmenlik ve sağlık hizmetleri gibi düşük ücretli işlerde gereğinden fazla temsil edilmektedir. Ek olarak kadınların sahip olduğu yönetim pozisyonlarının sayısı daha azdır. İşgücü piyasasındaki tabakalaşmanın bu tür örnekleri, toplumsal cinsiyete dayalı belirgin bir ücret eşitsizliğine katkıda bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Orta Asya ülkelerinde kadınların gayri safi millî gelirinin, erkeklerinkinin yüzde 67'si ile yüzde 50'si arasında değiştiğini tahmin etmektedir.⁹

Orta Asya, eğitim ve sağlık alanlarında olumlu göstergeler ortaya koymaktadır. Bu ülkeler tarihsel olarak hem kadınlar hem de erkekler için yüksek okuryazarlık ve eğitim düzeylerine sahip olup, bazı istisnalar dışında, evrensel okuryazarlık ile ilk ve ortaöğretime erişimde neredeyse tam bir toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamışlardır. Ancak, kızların giderek artan bir şekilde zorunlu eğitimin ötesine geçemediği Tacikistan ve Özbekistan'da, kadınların eğitim düzeylerinin azalması konusunda endişeler dile getirilmektedir. Her ülkede kadınlar teknik ve mesleki eğitimde, özellikle daha yüksek ücretli endüstrilerle ilişkilendirilen teknik alanlarda yetersiz temsil edilmektedir. Bölgedeki her ülkede üreme sağlığı göstergeleri iyileşmiş olup (örneğin anne ölüm oranları ve kürtaj oranları düşmüş, modern doğum koruma yöntemleri artmıştır), anneler ve çocuklar için güvenli doğum sonuçları açısından ulusal taahhütleri yansıtır durumdadır.

Artan kentleşmeye rağmen Orta Asya hala geniş kırsal nüfusa sahip bir bölge olmayı sürdürmektedir. Her ülkede, kırsal ve kentsel nüfus arasında belirgin farklar olup, kadınlar için istihdam fırsatlarının yaratılması, yüksek eğitime girmeleri için kızlara burs verilmesi, sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetlerin tedariki gibi olumlu gelişmelerin kırsal alanlardaki kadınlara ulaşması daha yavaş kalmaktadır. Kırsal ve uzak alanlardaki nüfuslar aynı zamanda kötüleşen altyapı (örneğin güvenli içme suyuna sınırlı erişim, enerji yetersizlikleri ve düşük kaliteli yollar ve ulaşım) gibi günlük zorluklarla da yüzleşmekte, ancak kadınlar ev idaresi ve çocuk bakımı sorumluluklarına ek olarak su ve yakıt toplama yükünden de ayrıca etkilenmektedir. Bu zaman kısıtları, kadınların kayıtlı işlerde çalışma, girişimci faaliyetleri üstlenme, eğitime devam etme ya da yeterli dinlenebilme fırsatlarını sınırlandırmaktadır.

Kadınlar arasında yüksek yoksulluk düzeyleri, kadın reisli hanelerde artış ve tarım dışı sektörlerde kadınlar için istihdam fırsatlarının eksikliği, kırsal alandaki nüfus için baskı yaratan sorunlardır. Ortaya çıkan bu trendler, ağırlıklı olarak bir erkek olgusu olmaya devam eden yüksek düzeyde işgücü göçü ile de bağlantılıdır (erkekler iç göç olarak kırsal alanlardan kentsel alanlara, dış göç olarak da başta Rusya'ya göç etmektedirler. Kazakistan'ın bu beş ülke arasında farklı olduğuna dikkat edilmelidir. Kazakistan, işgücü göçmenleri için hem göç alan hem de göç veren bir ülke durumundadır). İşgücü göçünün hem erkekler hem de geride kalan kadınlar üzerine etkileri konusu kapsamlı olarak araştırılmamıştır, ancak hanehalkı ve toplumsal cinsiyet dinamiklerinin etkilendiği açıktır. Göçmen erkekler tarımı terk edip kendi topluluklarından ayrıldıklarında, tarımsal çalışmanın yükünü üstlenmek kadınlara kalmaktadır. Gönderilen gelirler başarılı göç gerçekleştiren birçok hanenin yaşam standartlarını iyileştirmiştir; ancak göçmen kocalar tarafından terk edilen kadınlar aşırı yoksulluk riskine maruz kalmakta ve aile işlerinin ya da çiftliklerinin çalıştırılması gibi geleneksel olmayan birçok rolü üstlenmek durumunda kalmaktadır.

Orta Asya'daki kadınlar tarımda önemli bir rol oynamakta, tarımsal işgücünün neredeyse yarısını oluşturmaktadır (FAO, kadınların bu işgücünün yüzde 41'ini temsil ettiğini tahmin etmektedir).¹⁰ Kırsal ortamlarda çalışan kadın ve erkekler, mevsimlik işler, aile arazilerinde çalışma ve kısmi zamanlı işler gibi birçok farklı etkinliği yerine getirmektedir. Ancak kadınların kendi işinin sahibi olma ya da işlerinden gelir kazanma ihtimali erkeklerden çok daha düşüktür.¹¹ Kadınların çalışmaları genel olarak tarımsal üretime önemli katkılar yapmaktadır, ancak çoğu zaman kayıt dışı ya da ücretsiz olmasından (ya da aynı olarak ödenmesinden) dolayı büyük oranda görünmez olarak kalmaya devam etmektedir. Dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Orta Asya'daki kadın çiftçilerin arazi ve hayvan mülkiyeti sınırlıdır; ayrıca kadınlar önemli girdilerden (örneğin, gübre ve makineler), yayım hizmetlerinden ya da finansal hizmetlerinden erkeklerden daha az düzeyde faydalanmaktadır.

9 A.g.e.. İstatistik Eki, tablo 4: Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksi. s. 218-223.

10 Rocca, V., Bossanyi, Z. & Di Giuseppe, S. 2014. Rural Women in Eastern Europe and Central Asia-A Focus on the Gender Gap in Agriculture. (Doğu Avrupa ve Orta Asya'da Kırsal Alanlardaki Kadınlar – Tarımda Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri Üzerine Bir Odaklanma). Roma, FAO Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi. s. 16.

11 A.g.e.. s. 18.

Her ne kadar istatistiklerde yakalamak zor olsa da, toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve ataerkil gelenekler Orta Asya'da etkili olmaktadır. Bu normlar, tapu ve menkullerin erkeklerin adına kaydedilmesi, kızlar arasında genç yaşta¹² ve resmi olmayan evliliklerin artışı, kadınların resmi karar alma süreçlerindeki sınırlı rolleri ve kadın ve erkekler için "uygun" olarak kabul edilenler hakkındaki görüşler gibi cinsiyet eşitsizliklerinin temelini oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının Orta Asya'nın kırsal alanlarında çok daha etkili olduğu ve güçlenme projelerinin özellikle kırsaldaki kadınları hedef alması gerektiği düşünülmektedir. Aynı zamanda, kırsal geçimi geliştirmek üzere yapılan girişimler, kadınların yeni becerileri öğrenme, küçük işletme girişimlerini üstlenme ve yeşil enerji gibi yeni teknolojileri benimseme konusundaki motivasyon ve isteklerinin erkeklerden hiç de geri kalmadığını göstermiştir. Bu tür girişimlerin ve genel olarak ulusal politikaların etkinliğini artırmak üzere, kırsaldaki kadınların kapasitelerinin yanı sıra karşılaştıkları engellerin de daha fazla kavranmasına ve analizine ihtiyaç duyulmaktadır.

B. Orta Asya'daki Ulusal İstatistik Kurumları: Kapasiteler, İlerleme ve Zorluklar

Orta Asya ülkeleri Sovyet döneminde oluşturulmuş istatistik sistemlerini miras almışlardır; ancak bağımsızlıktan beri her ulusal sistem, önemli ölçüde yeniden oluşturulmuştur. Daha genel toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma stratejilerinin bir parçası olarak bazı ulusal hükümetler toplumsal cinsiyet istatistikleri konusunda mevzuat oluşturmuş (Kazakistan ve Kırgızistan) ve bazı ÜİK'lar da kendi içlerinde program ya da kurallar benimsemişlerdir (Tacikistan). Her ÜİK, kendi personeli içinden bir toplumsal cinsiyet odak noktası atamış ve / veya toplumsal cinsiyet istatistikleri oluşturmak üzere mevcut bölümlerine sorumluluk vermiştir.¹³

İstatistik konusunda ulusal ve bölgesel eğitim girişimleri toplumsal cinsiyet sorunları konusundaki genel farkındalığı ve ÜİK'ların bünyesinde toplumsal cinsiyet istatistikleri üretme kapasitesini iyileştirmiştir. Örneğin, bölge ülkeleri düzenli olarak *Kadın ve Erkek* derlemeleri yayınlamakta, toplumsal cinsiyet istatistiklerinin veri tabanlarını tutmakta ve çoğu çevrimiçi olarak erişilebilen (Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan)¹⁴ analitik materyalleri yayımlamaktadır. ÜİK'lar cinsiyet temelinde ayrıştırılmış ve yerleşim yerine (kırsal ve kentsel) göre çapraz tablolanan faydalı bilgiler sağlayan nüfus ve sağlık araştırmaları, işgücü araştırmaları ile yaşam standardı araştırmalarını birkaç tur yürütmüştür. Çoğu ülkede, ÜİK'lar aynı zamanda diğer hükümet organları tarafından toplanan, lisanslı işletmeler çalıştıran kadın ve erkek girişimciler hakkında veriler ile kadın ve erkek arazi sahipleri gibi toplumsal cinsiyet istatistiklerini de derleyip yayımlamaktadır.

Önemli ilerlemelere rağmen, Orta Asya bölgesi toplumsal cinsiyet istatistiklerinin geliştirilmesi konusunda halen zorluklarla karşı karşıyadır. Ulusal hükümetler için, "özellikle istatistiksel kapasitenin diğer boyutlarını geliştirmekle ilgili taleplerle karşılaştırıldığında," veri üretiminde toplumsal cinsiyet duyarlılığını geliştirmek düşük öncelikli olarak kalmaya devam etmektedir.¹⁵ Ayrıca, Orta Asya'daki ÜİK'lar, çalışmalarında bir yetki ve bağımsızlık eksikliği yaşamaktadır. Bunlar "reaktif" kuruluşlardır, yani "yalnızca hükümetleri tarafından belirli bir emir ya da talimat (*zakaz*) verildiğinde toplumsal cinsiyet istatistikleri geliştirebilmektedirler."¹⁶ Hükümetler aktif bir şekilde toplumsal cinsiyet istatistikleri talep etmediğinde bu tür veriler üretilmemektedir. Bu durumun iyileştirilmesi, hem ÜİK'ların konumlarının yükseltilmesini hem de politika yapıcılar ile diğer veri kullanıcılarının toplumsal cinsiyet ile ilgili veri toplama olanakları konusunda eğitilmesini gerektirmektedir.

ÜİK'ların yapısı içinde toplumsal cinsiyet istatistiklerinden sorumlu olan bölümler, açık bir yetkiye sahip olmayıp, toplumsal cinsiyet istatistikleri üretiminin gerektirdiği yeterli finansal, teknik ya da personel kaynaklarını almamıştır. Bu tür istatistiklerin üretilmesi görevi çoğu zaman tek bir toplumsal cinsiyet odak noktasına verilmekte ve bu kişinin ek sorumlulukları da olduğu için ÜİK içinde sınırlı bir koordinasyon rolü oynayabilmektedir. Toplumsal cinsiyet istatistikleri konusunda kapasite oluşturma, ulusal istatistik sistemleri arasında yaygın değildir. Eğitim projeleri daha çok ÜİK'ların merkez birimlerine odaklanmış, bölgesel ve belediye düzeylerindeki istatistikçiler toplumsal cinsiyet istatistiklerinde kapasite oluşturma

¹² Eşlerden en az birinin 18 yaş altında olduğu evlilik olarak tanımlanmaktadır.

¹³ Abdurazakova & Gardner, 2013, s. viii.

¹⁴ Bkz. Kazakistan: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeGender?_afz.ctrl-state=dxmq7dw3i_50&_afz.loop=16557276319250965

Kırgızistan: <http://www.stat.kg/ru/statistics/gendernaya-statistika/>

Tacikistan: <http://www.stat.tj/ru/gender/genderdoc4> ve Özbekistan: <http://gender.stat.uz/>

¹⁵ Abdurazakova & Gardner, 2013, s. ix.

¹⁶ A.g.e.. s. 64.

etkinliklerinden aynı ölçüde yararlanamamışlardır. Diğer devlet kurumları aracılığıyla veriler toplanırken, toplumsal cinsiyet istatistiklerinden sorumlu olan örneğin Tarım Bakanlığı gibi hükümet birimleri, personel eksikliği ve yüksek ölçüde uzman rotasyonu yaşamaktadır. Bazı durumlarda idari veriler cinsiyet temelinde ayrıştırılabilmekte (örneğin tapu kayıtları), ancak sorumlu kuruluş toplumsal cinsiyet istatistikleri anlayışına sahip olamamakta ve bu veriyi yaymamaktadır. Genel olarak UİK ile veri toplayan diğer devlet kurumları arasındaki koordinasyon ve veri paylaşımı tüm bölge ülkelerinde geliştirilebilir durumdadır.

Bu sınırlamaların bir sonucu olarak, toplumsal cinsiyet istatistikleri çoğu zaman yılda bir ya da daha az çıkarılan yayınlara dâhil edilmektedir. Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin üretimi ile yayımlanması ve yayılması arasındaki gecikmeler yaygındır. (Bazı ülkelerde *Kadın ve Erkek* derlemelerinin yayımlanması uluslararası yardım fonları tarafından desteklendiğinden kaynakların devamlılığı sorun teşkil etmiştir). İlgili veriler mevcut olmakla birlikte, "cinsiyet temelinde ayrıştırılmış verilerin ve toplumsal cinsiyet perspektifinin ana akım istatistik yayınlarında" ya da tarım, işgücü, sağlık ve eğitim gibi temel sektörlerde "yansıtılmasındaki başarı sınırlı olmuştur."¹⁷ Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin farklı kullanıcı gruplarına göre düzenlenmesine ya da toplumsal cinsiyet analizi sunmasına verilen önem sınırlı olmuştur. Veriler nadiren kadın ve erkekler arasında karşılaştırma yapmayı kolaylaştıracak ya da ilgili cinsiyet sorunlarını vurgulayacak şekilde sunulmakta (veriler genelde grafik sunumdan ziyade tablo formatındadır), çoğu zaman cinsiyet temelinde ayrıştırılmış veriler yorumlanmadan sunulmaktadır.

2. Temel Kavramlar

Toplumsal cinsiyet istatistikleri üretmek için gerekli olan adımları keşfetmeye başlamadan önce, temel terminolojiyi gözden geçirmek ve toplumsal cinsiyet istatistikleri ile diğer istatistikler arasındaki farkları tanımlamak faydalı olacaktır. Bu bölüm toplumsal cinsiyet istatistikleri hakkındaki bazı yanlış genel kanılara değinmekte ve aynı zamanda toplumsal cinsiyet istatistiklerinin farklı kullanım şekillerini gözden geçirmektedir. Bu da, veri üreticilerine, göstergelerin ve toplumsal cinsiyet verilerinin sunum yöntemlerinin seçilmesi konusunda faydalı fikirler sağlayacaktır.

A. Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Nedir?

Bu rapor bazı anahtar terim ve kavramların gözden geçirilmesiyle başlayacaktır. İlk olarak, toplumsal cinsiyet istatistiklerinin üretimi açıklanırken, yakından ilişkili olmaları nedeniyle "biyolojik cinsiyet (sex)" ve "toplumsal cinsiyet (gender)" terimlerinin her ikisinin de kullanıldığı hatırlanmalıdır. Yine de "biyolojik cinsiyet" ve "toplumsal cinsiyet" kavramlarının nasıl farklılaştığını anlamak, bu terimlerin istatistik üreticileri ve kullanıcıları tarafından bile çoğu zaman birbiriyle karıştırılması nedeniyle önemlidir.

"Toplumsal cinsiyet temelinde ayrılaştırılmış istatistikler" ya da "toplumsal cinsiyete göre ayrılaştırılmış veriler" ifadeleri ile karşılaşabilirsiniz, ancak bu terimler aslında doğru olmayıp *kullanılmamalıdır*. Sayımlarda, anketlerde ve idari kayıtlarda kaydedilen veriler, yalnızca katılımcıların bireysel özelliklerine – *kadın* ya da *erkek* olmalarına – diğer bir deyişle biyolojik cinsiyetlerine göre sınıflandırılabilir.

(Biyolojik) cinsiyet temelinde ayrılaştırılmış veriler, kadın ve erkekler ya da kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı tablolanan ve sunulan verileri ifade etmek için kullanılan doğru terimdir. Bunlar toplumsal cinsiyet istatistiklerinin önemli bir parçasıdır. Cinsiyet temelinde ayrılaştırılmış veriler analiz edildiklerinde, belirli bir bağlamdaki toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri hakkında bilgi sağlamaktadır.

Kadın ya da erkekler homojen gruplar olarak düşünülmemelidir. Daha fazla araştırma (örneğin, yaşa, eğitim düzeyine, yerleşim yerine, gelire, etnik kökene, dine, engellilik durumuna ve cinsel yönelime göre), kadınlar ve erkeklerin karşılıklı durumlarının daha da net bir resmini sunabilmekte ve kırılgan grupları belirleme açısından faydalı olabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet istatistikleri, hayatın tüm alanlarında kadın ve erkeklerin durumlarındaki farkları ve eşitsizlikleri yansıtan istatistiklerdir. Toplumsal cinsiyet istatistikleri, Tablo 1'de gösterildiği üzere, bazı özellikler ile tanımlanmaktadır:

Tablo 1. Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Özellikleri¹⁸

Özellik	Örnekler
(1) Veriler, temel ve genel bir sınıflandırma olarak cinsiyet temelinde ayrılaştırılmış olarak toplanır ve sunulur;	Traktör, mekanik pulluk ve / veya harman ekipmanına sahip olan kadın ve erkek çiftçilerin yüzdeleri.
(2) Veriler toplumsal cinsiyet farklarını ve sorunlarını yansıtır;	Kadına yönelik şiddet üzerine özel bir araştırma. Erkeklerin ücretli babalık iznine erişimi hakkındaki veriler.
(3) Veriler, kadın ve erkeklerin farklılıklarını uygun şekilde yansıtan ve yaşamlarının tüm özelliklerini kapsayan kavramlar ve tanımlar üzerine temellenir;	Kadın ve erkeklerin ücretsiz işlerdeki (işgücü anketinde kapsanmayacak olan) özel rolleri hakkındaki bilgiyi yansıtan bir zaman kullanım anketi.
(4) Veri toplama araçları ve yöntemleri, verilerde toplumsal cinsiyet yanlılığına neden olabilecek kalıp yargılar ile sosyal ve kültürel faktörleri dikkate alır;	Bir tarımsal sayımın sadece işletme düzeyinde değil, bireysel düzeyde de veri toplamasını ve böylece kadınların çiftçilikteki rollerinin doğru biçimde yansıtılmasını sağlamak.
(5) Veriler varlıkların mülkiyeti, kaynakların tahsisi, karar alma ve benzeri hususlarda hane içi ya da haneler arası farkları yansıtır.	Hem tarımsal kaynakların mülkiyeti hem de yönetimi hakkında bireysel düzeyde veri toplanan bir tarım sayımı. Hane içinde belirli kararları genelde kimin verdiği hakkında kadın ve erkekler için sorular içeren bir hanehalkı anketi.

Hatırlatma!

"(Biyolojik) cinsiyet", sabit ve değişmez durumda olan biyolojik farklılıklara dayanarak insanların kadın veya erkek olarak sınıflandırılmasını ifade etmektedir.

"Toplumsal cinsiyet" kadın ya da erkek olmayla ilişkilendirilen nitelik ve fırsatlardaki toplumsal olarak kurgulanmış farkları ve kadın ve erkekler arasındaki sosyal etkileşim ve ilişkileri ifade etmektedir. Bunlar zamanla ve kültürler arasında değişmektedir.

¹⁸ FAO. 2014. E-öğrenme kursu: Gıda ve Beslenme Güvenliğinde Toplumsal Cinsiyet Politikaları ve Mevzuat. Politikalar ve Mevzuata Bilgi Sağlamak İçin Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri.

FAO, toplumsal cinsiyet istatistiklerinin tanımını yandaki gibi basitleştirilmiş ve iki aşamalı olarak yapmaktadır:¹⁹

Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin üretilmesi, veri üretimi, analizi ve yaygın tüm aşamalarında sistematik olarak bir toplumsal cinsiyet perspe yerleştirilmesini gerektirmektedir; bu sebeple UİK, birimleri içinde ve ar çalışmalarını koordine etme konusunda hazır olmalıdır. UİK, belirli bir top cinsiyet odak noktasına ya da toplumsal cinsiyet birimine sahip olk diğer birimlerin de kendi normal işlerinde toplumsal cinsiyeti dikkate a gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin üretimi, istatistik üre "toplumsal cinsiyet perspektifi kazanması" ve ulusal istatistik üret toplumsal cinsiyetin "ana akımlaştırılması" genel süreçlerinin bir parçası

Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, tüm alanlarda ve düzeylerde planlanan her türlü eylemin kadın ve erkekler açısından etk değerlendirilme sürecini ifade etmektedir. Bu bağlamda, sadece top cinsiyet sorunları ile ilgili belirli verilerin üretilmesini değil, aynı za istatistik üretiminin tüm aşamaları boyunca bir toplumsal cinsiyet perspektifinin uygulanmasını ifade etmekteyiz. Bu süreç, eşitsizliklerin ve çeşitliliklerin analiz edilmesinin sağlanması amacıyla, tüm istatistiklerde cinsiyet meselelerinin yansıtılması ve bireyler hakkındaki tüm istatistiklerin biyolojik cinsiyete göre toplanması anlamına gelmektedir.

Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması ve toplumsal cinsiyet perspektifinin kullanılması gibi kavramlar yeni değildir, ancak çoğu zaman soyut ve uygulanması zor olarak görülebilmektedir. Ayrıca, terimler birçok insan açısından yabancı olabilmektedir ve istatistikçilerle veri üreticiler toplumsal cinsiyet istatistikleri geliştirmek için gerekenler hakkında yanlış kanılara sahip olabilmektedir. Bu araç setinin kullanıcılarından, meslektaşlarına ya da diğerlerine anahtar terimleri açıklamaları ya da toplumsal cinsiyet istatistiklerinin üretimini gerekçelendirilmeleri istenebilir. Kutu 1 toplumsal cinsiyet istatistikleri hakkındaki bazı genel yanlış kanıları özetlemekte ve önerilen yanıtları sunmaktadır.²⁰

Kutu 1. Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Üretme Hakkındaki Yaygın Yanlış Kanılar ve Yanıtlar

Tüm veriler cinsiyet temelinde ayrıştırılmıştır, bu yüzden zaten toplumsal cinsiyet istatistiklerine sahip durumdayız.

Cinsiyet temelinde ayrıştırılmış verilerin üretimi, toplumsal cinsiyet istatistiklerinin yalnızca bir bileşenidir. Daha etkili olabilmek için, UİK aynı zamanda ülkedeki temel cinsiyet sorunları ile ilgili olan ve yalnızca tek bir cinsiyeti etkileyebilecek olan (örneğin, adolesan kız çocukları arasında erken evliliğin yaygınlığı hakkındaki veriler) istatistikleri de üretmelidir.

"Biyolojik cinsiyet" ile ilgili bir kategori eklemek ve veri toplama yöntemlerimizi değiştirmek çok pahalı olacaktır.

Genel olarak, mevcut araçlarla toplumsal cinsiyet istatistikleri üretmek çok fazla ek masraf gerektirmemektedir. Çoğu zaman fazladan bir soru ya da cinsiyetle ilgili bir sütun mevcut ankete eklenebilmektedir. Ana maliyet ek tablolamanın üretiminde oluşmakta, ancak dijital çağda bu maliyet asgari düzeyde olmaktadır. Ayrıca, eğer bir toplumsal cinsiyet perspektifi doğru biçimde UİK'nın çalışmalarına entegre edilmiş ve planlamanın erken aşamalarından itibaren ele alınmışsa, ek veya beklenmeyen maliyetlerden kaçınılabilmektedir.

Hiçbir toplumsal cinsiyet uzmanı / odak noktası bulunmamaktadır ve UİK'nın toplumsal cinsiyet analizi gerçekleştirmek ya da toplumsal cinsiyet istatistikleri oluşturmak için çok az personeli vardır.

Toplumsal cinsiyet uzmanları ve odak noktaları, uzmanlık ve rehberlik sunmaları nedeniyle bir UİK için çok önemli elemanlardır. Ancak bütün personel toplumsal cinsiyet analizi yapma ve toplumsal cinsiyet istatistikleri üretme temel yetkinliklerine sahip olacak şekilde eğitilmelidir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet istatistikleri üretmek için ihtiyaç duyulan beceri ve bilgiler tüm istatistik operasyonlara aktarılabilir ve ulusal istatistik sistemine bir bütün olarak fayda sağlayabilir.

Verileri cinsiyet temelinde ayrıştırmak, verilerin kalitesini olumsuz etkileyecektir.

Aslında, cinsiyet temelinde ayrıştırılmış veriler, ayrıştırılmamış verilere kıyasla daha zengin ve daha kapsamlıdır. Cinsiyet bazında ayrıştırılmış veriler, başka türlü saklı kalabilecek kritik bilgileri açığa çıkarabilir. Veriler tek bir örnek anketten üretildikleri zaman, örnekleme hatalarının artması nedeniyle cinsiyet temelinde ayrıştırılmış verilerin kesinliğinin daha az olduğu iddia edilebilir. Ancak, örnekleme hatası 1,5 kattan daha az bir düzeyde artacak ve çoğu durumda bu potansiyel hata artışı, ayrıştırmaktan sağlanacak faydalar karşısında çok önemsiz kalacaktır.

Tarımsal emekdeki toplumsal cinsiyet farkları (örneğin kadınlar ekinleri hasat eder, ancak ürünleri pazarlara ulaştırmazlar), kadınların fiziksel olarak daha zayıf olmalarından ve çocukların bakımı nedeniyle evde kalmalarından dolayı normaldir.

Toplumsal cinsiyet istatistikleri üretme süreci, kadın ve erkeklerin toplumdaki rolleri hakkında değer yargısında bulunmayı gerektirmemektedir. UİK'ların görevi, ülke içindeki durumu doğru biçimde yansıtacak verileri üretmek, ilgili göstergeler kapsamında verileri karşılaştırmak ve cinsiyetler arasındaki istatistik açıdan önemli eşitsizlikleri vurgulamaktır. İstatistikler aracılığıyla ortaya çıkarılan herhangi bir cinsiyet farklılığının sakıncalı ya da sorunlu olup olmadığına politika yapıcılar, araştırmacılar, toplumsal cinsiyet savunucuları ve diğer uzmanlar karar verecektir.

19 FAO. Tarih yok. Gender Equality in Agriculture: A Toolkit. Film 2: The Importance of Gender Statistics (Tarımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Araç Seti. Film 2: Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Önemi. (https://www.youtube.com/playlist?list=PLzp5NgJ2-dk4Ei-CY1klCQwzuA5_iXbKo adresinde mevcuttur).
20 Bu bilgi Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE) ve Dünya Bankası Enstitüsü'nden adapte edilmiştir. 2010. Developing Gender Statistics: A Practical Tool. (Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Oluşturmak: Pratik bir Araç). Cenevre. s. 2.

Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin kavramsallaştırılma şekilleri zamanla değişmiş olup, toplumsal cinsiyet istatistiklerinin “kadınlar hakkındaki istatistikler” anlamına mı geldiği, yoksa aynı zamanda erkeklerle ilgili olan verileri doğru biçimde yakalamayı da mı gerektirdiği konusunda bazı yanlış anlaşılmalarda devam etmektedir. Tarihsel olarak, toplumsal cinsiyete duyarlı istatistiklere olan talep kadın örgütlerinden gelmiş ve Kalkınmada Kadınlar yaklaşımının bir parçası olmuştur. Bu nedenle ilk çabalar gerçekten de kadınlar hakkındaki verilerin derlenerek özel yayınlarda yayınlanmasını kapsamıştır. Ancak, günümüzde toplumsal cinsiyet istatistiklerinin tüm alanlarla kesiştiği ve kadın ve erkeklerin deneyimleri arasında karşılaştırma olanağı sağladığı görülmektedir.

Kutu 2. Tarımda Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Kadınlar Hakkında mıdır, Erkekler Hakkında mı?

Tarım, kadınların varlıklara, girdilere ve hizmetlere daha sınırlı erişimleri ve kırsal işgücü piyasalarında ayrımcılık gibi keskin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin belirgin olduğu bir sektördür. Böyle farkların toplumsal cinsiyete duysuz veri toplama yöntemleriyle gizlenebilmesi nedeniyle, özel olarak kadınlar ve kızlar üzerindeki etkileri ölçmek (örneğin gıda güvenliği) için göstergeler tasarlanmıştır. Tarım ve kırsal geçimde toplumsal cinsiyet istatistikleri üretirken, en büyük eşitsizliklerin olduğu alanlarda (ve kadının konumuna) odaklanmak uygun olacaktır.

Ancak, standart tarım sayımları ve anketlerinin, erkeklerin tarımdaki tipik meşgaleleri hakkında bazı bilgileri doğru şekilde yakalayabilirken, kırsaldaki kadınları etkileyen bazı hususları ölçmek için yeterli olamayabileceği unutulmamalıdır. Fırsat eşitliği ve toplumsal cinsiyet normları açısından erkeklerin yüzleştiği toplumsal cinsiyet kısıtlamaları hakkındaki anlayışımız hala çok sınırlıdır, ancak istatistikçiler erkekler hakkındaki istatistiklerin iyileştirilmesi ihtiyacını giderek daha fazla kabul etmektedir. Cinsiyet temelinde ayrıştırılmış istatistikler aynı zamanda erkekleri etkileyen eşitsizlik alanlarını belirlemek ve ölçmek için de kullanılmalıdır. Örneğin, kırsal alanlardaki erkekler ve erkek çocuklar açısından işgücü göçünün etkileri ya da sömürücü veya güvenli olmayan koşullarda çalışırken karşılaştıkları riskler (örneğin kimyasal hasere ve böcek ilaçlarına maruz kalma), üzerinde yeterli düzeyde çalışılmamış iki alandır.

Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin, özellikle hane içinde ya da ailelerin işlettiği çiftliklerdeki karar alma bağlamında kadın ve erkeklerin hayatlarının birbirleriyle nasıl bağlantılı olduğu hakkındaki bilgiyi yakalamak için kullanılan bir araç olduğu unutulmamalıdır; dolayısıyla veri üreticileri, veri setlerinin yalnızca kadınlar ya da erkekler için olduğu düşüncesine kapılma konusunda dikkatli olmalıdır.

B. Neden Tarımda Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerine İhtiyaç Duymaktayız?

Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki uluslararası taahhütler çerçevesinde, devletler toplumsal cinsiyet istatistikleri üretmekle görevlendirilmiştir. BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), hem genel olarak hem de özel konularla bağlantılı olarak (örneğin, kadınların kırsal aile işletmelerinde ücretsiz çalışmaları) istatistiki bilgilere ve cinsiyet temelinde ayrıştırılmış verilere duyulan gereksinimi vurgulamaktadır.²¹ Planlama ve değerlendirme için toplumsal cinsiyet verileri oluşturma ve yayma stratejik hedefi kapsamında Pekin Eylem Platformu, ulusal ve bölgesel istatistik hizmetlerinden, “bireylerle ilgili istatistiklerin cinsiyet ve yaşa göre toplanması, derlenmesi, analiz edilmesi ve sunulmasını; toplumdaki kadın ve erkeklerle ilgili sorunlar, meseleler ve soruların yansıtılmasını sağlamanı”²² istemektedir. Cinsiyet temelinde ayrıştırılmış verilerin üretilmesi kendi başına bir taahhüt niteliğindedir, ancak daha önemlisi, toplumsal cinsiyete duyarlı veriler, CEDAW’da belirtilen uluslararası taahhütler, BKH’lerde belirlenen kalkınma hedefleri ve SKH’ler doğrultusundaki ilerlemenin doğru biçimde izlenmesi ve raporlanması açısından da kritiktir.

Tarımdaki toplumsal cinsiyet farkı dünya çapında önemli toplumsal cinsiyet eşitsizliği alanlarından biri olmakla beraber, yeterli düzeyde belgelendirilmemiş bir alandır. Geleneksel veri toplama yöntemleri (örneğin, tarım ve nüfus sayımları, nüfus araştırmaları ve işgücü araştırmaları), temel tarımsal kaynak ve hizmetlere erişimdeki toplumsal cinsiyet farklarını yakalamak, kadınların ücretsiz tarım işçiliği ve hane yönetimindeki rolünü açığa çıkarmak ve kırsaldaki kadın ve erkeklerin karşılaştıkları belirli sınırlamalarla ilgili bilgi üretmek gibi konularda etkili olamamaktadır. Tarım sektöründe, makro düzeydeki verilerin oluşturulması üzerine daha fazla vurgu yapılmaktadır. Ancak, kadınların tarımsal üretimde oynadıkları merkezi role karşın, erkeklerle göre daha ciddi sınırlamalarla karşılaştıkları bilinmektedir. Ortalama olarak, kadınlar gelişmekte olan ülkelerde tarımsal işgücünün yarısına yakın bir oranını temsil etmektedir (FAO bu oranın yüzde 43 olduğunu tahmin etmektedir), ancak tüm bölgelerdeki kadın çiftçiler “daha az arazi ve hayvanı kontrol etmekte, gelişmiş tohum çeşitlerinden ve gübre gibi satın alınan girdilerden daha az faydalanmakta, kredi ve sigortalardan çok daha düşük oranda yararlanmakta, daha düşük

²¹ CEDAW’a yönelik 9, 12, 16 ve 17 numaralı Genel Öneriler, toplumsal cinsiyete ilişkindir.

²² Stratejik Hedef H.3.

eğitim seviyelerine sahip olmakta ve yayım hizmetlerine erişim ihtimalleri çok daha düşük olmaktadır.²³ Toplumsal cinsiyet istatistikleri, bu toplumsal cinsiyet dengesizliklerini görünür hale getirmekte yardımcı olabilir.

Ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde, bu sorunlara cevap veren kalkınma stratejileri (örneğin, tarım, kırsal kalkınma, yaşam standartlarının geliştirilmesi ya da gıda ve beslenme güvenliği), nüfusun karşı karşıya olduğu en acil sorunların kanıtları üzerine temellenmelidir. Kritik farklılıkları açığa çıkarttıkları için, toplumsal cinsiyet istatistikleri bu kanıt temelini sunmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet analizi uygulandığında, bu eşitsizliklerin yansımaları (örneğin, verimlilik farkları) açığa çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, bu bilgiler ulusal kalkınma stratejilerinde belirlenen temel önceliklere de katkı sağlamalıdır. Ek olarak, toplumsal cinsiyet istatistikleri müdahalelerin farklı etkilerinin ve etkinliklerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi için de hayati olup, ulusal strateji ve programları zaman içinde yeniden oluşturmak veya genişletmek için gerekli olan kanıtları da sunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet istatistikleri, toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması için bir araç işlevi görmekte ve toplumsal cinsiyet farkındalığı olan tarım, kırsal kalkınma ve yoksullukla mücadele program ve politikalarının geliştirilmesinde hükümetlere ve kuruluşlara destek olmaktadır. Girişimlerin toplumsal cinsiyete duyarlı kalması, eşitsizliklerin devam etmesine, hatta daha da derinleşmesine yol açabilir.

İstatistik programlarına toplumsal cinsiyet perspektifi dâhil edildiğinde, verilerin genel kalitesini artırmakta ve kalıcı toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini hedef almak için kullanılabilir. FAO, kadınların üretim kaynaklarına erkekler kadar erişimlerinin sağlanarak tarımda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kapanmasının, kadınların çiftliklerinde verimi yüzde 20 ile 30 arasında artırabileceğini ve bunun da gelişmekte olan ülkelerde toplam tarımsal çıktıyı yüzde 2,5 ile 4 dolayında artırabileceğini tahmin etmektedir. Ayrıca, "üretimi bu miktarda artırmak, dünyadaki yetersiz beslenen insan sayısını yüzde 12-17 oranında azaltabilir."²⁶

Daha fazla bilgi için ...

FAO, tarım sektöründe toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine üç kısa film yapmıştır. Bunlara FAO YouTube sitesinden "Tarımsal Cinsiyet Eşitliği araç seti (Gender Equality in Agriculture toolkit)" bağlantısı altında İngilizce ve Rusça olarak erişilebilir.²⁴

- Tarım ve Kırsal Kalkınmada Toplumsal Cinsiyet (7 dakika)
- Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Önemi (5 dakika)
- Kırsal Alanlardaki Erkek ve Kadınların Konumunu Daha İyi Anlamak için Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri (8 dakika)

FAO, aynı zamanda e-öğrenme derslerini de barındırmaktadır.²⁵ FAO'nun, Gıda ve Beslenme Güvenliği Politikalarında ve Mevzuatta Toplumsal Cinsiyet adlı dersi, toplumsal cinsiyet istatistikleri üzerine iki modül içermektedir: "Politika ve Mevzuata Bilgi Sağlamak için Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri" ve "Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Üretimi".

C. Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Kullanıcıları Kimlerdir?

Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ışık tutmaya yardımcı olabilmeleri nedeniyle, öncelikli hedef kitlesini hükümetin çeşitli alanlardaki politika yapımcıları ve planlayıcıları oluşturmaktadır. Ancak toplumsal cinsiyet istatistiklerinin potansiyel kullanıcıları daha da geniş bir yelpazeyi oluşturmaktadır. Hizmet sağlayıcılar, kaynakların etkin dağılımını sağlamak üzere toplumsal cinsiyetle ilgili sorunları belirlemek için bu istatistiklere ihtiyaç duymaktadır. Toplumsal cinsiyet istatistikleri, hükümet organları, devlet destekli düşünce kuruluşları, akademik kurumlar ve özel sektör kuruluş ve derneklerinde (örneğin ticari dernekler) çalışan analistler ve araştırmacılar için de önemli nicel bilgiler sunmaktadır. Savunucu gruplar, özellikle kadın örgütleri, hâlihazırda belli olmayan sorunlara ışık tutabilmek ve reform amaçlı lobi yapmak üzere toplumsal cinsiyet istatistiklerini kullanmaktadır. (Aile içi şiddet konusu, toplumsal cinsiyet istatistiklerinin önemi açısından çarpıcı bir örnektir. Saklı kalabilen bir sorun olmasından dolayı, çoğu ülkedeki kanun yapımcıları aile içi şiddet sorununa cevap vermekte yavaş davranmışlardır. Kadın hakları grupları şiddet mağdurları hakkında veriler sunarak yasal değişimi

23 FAO. 2011. The State of Food and Agriculture. Women in Agriculture. Closing the Gender Gap for Development. (Gıda ve Tarımın Durumu. Tarımda Kadınlar. Kalkınma için Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kapatılması). Roma. s. 8.

24 <https://www.youtube.com/user/FAOoftheUN/videos>. Doğrudan bağlantı: https://www.youtube.com/playlist?list=PLzp5NgJ2-dK4Ei-CY1kLcQwzuA5_iXbKo. Ve <http://www.fao.org/gender/gender-home/gender-resources/gender-videos/en/>.

25 Çevrimiçi dersler <http://www.fao.org/elearning/#/elc/en/course/FG> adresinde mevcuttur.

26 FAO, 2011, s. vi.

etkileyebilmiştir). Genel kamuoyu açısından toplumsal cinsiyet istatistikleri, kalıp yargıları kırmaya ve kadın ile erkeğin değişen rolleri gibi konuları tartışmaya açmaya yardımcı olmaktadır.

D. Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Üreticileri Kimlerdir?

Tarımda toplumsal cinsiyet istatistiklerinin temel üreticilerinin UİK'da çalışan istatistikçiler olduğu aşikâr gözükebilir. Nitekim, tarım sayımları ve hanehalkı anketleri, tarımsal kaynakların mülkiyeti hakkında en önemli veri kaynaklarından bazılarıdır. Ancak, genellikle idari kayıtlar şeklinde veri toplayan diğer devlet kurumları da tarım açısından önemli bilgi kaynakları olup, çoğu zaman normalde on yılda bir yürütülen bir sayımdaki rakamlardan daha güncel bilgilere sahip olmaktadır. Su kullanım birliklerinin üyelik kayıtları, tarım bakanlıklarından devlet desteği alan çiftçiler hakkındaki bilgiler, tapu ve kadastro kayıtları, vergi yetkililerinin kayıtları ve mikro-finans kurumlarının yıllık raporları gibi idari verilerin tümü, cinsiyet temelinde ayrıştırılmış olmaları şartıyla, sulamaya erişim, arazi mülkiyeti, tarımsal işletmeler ve çiftçilerin krediye erişimi gibi konulara ışık tutabilir. Bu araç setinin taslağını gözden geçirmek üzere yapılan onaylama çalışmaları, bu tür idari verilerin çoğu zaman analiz edilmediğini, genelde veri kullanıcıları için kamuya açık olmadığını ya da UİK ile rutin olarak paylaşılmadığını ortaya koymuştur.

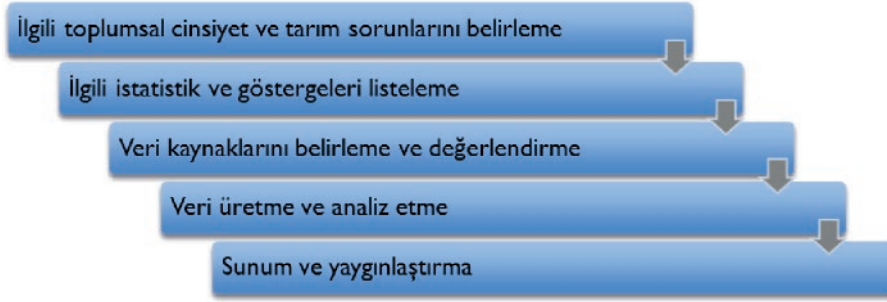
3. Tarımda Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Üretimi: Adım Adım

Bu araç setinin ana teması, FAO tarafından geliştirilip pilot olarak uygulanan yöntem ve çerçeveleri kullanarak, toplumsal cinsiyet istatistikleri konusunda rehberlik ve önerilerde bulunmaktır. Bu adımlar ya da aşamalar sabit olmayıp, süreç içinde önceki aşamaların tekrar gözden geçirilmesi gerekli olabilmektedir. Burada açıklanan yöntemler, tek başına çalışan istatistikçilerin üstlenmesi için tasarlanmamıştır. Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin üretilmesi, tüm ulusal istatistik sisteminin müdahil olmasını gerektirmekte, veri üreticileri ile kullanıcıları arasında fikir alışverişi kadar ÜİK içinde işbirliğini de gerekli kılmaktadır.

A. Toplumsal Cinsiyet ve Tarım İstatistikleri Çerçevesi

Toplumsal Cinsiyet ve Tarım İstatistikleri Çerçevesi (GASF), ÜİK'lar ve diğer veri üreticilerine, tarımsal ve kırsal politika analizleri için toplumsal cinsiyet istatistikleri oluşturmada destek olmayı amaçlayan bir yöntemsel çerçevedir. Araç seti, aşağıdaki bölümlerde daha ayrıntılı olarak keşfedeceğimiz beş ayrı adım dizisinden oluşmaktadır.

Şekil 1. Toplumsal Cinsiyet ve Tarım İstatistikleri Çerçevesinin Aşamaları

GASF'nin her bir adımı, önemli bir koordinasyon ve çaba gerektirmektedir; dolayısıyla yeterli zaman ve kaynak ayrılması gerekmektedir. Örneğin, toplumsal cinsiyet analizi genelde erken bir aşamada, kritik cinsiyet sorunları belirlenirken ve sonrasında yayma amacıyla veriler analiz edilirken yürütülmektedir. Bu sebeple, toplumsal cinsiyet analizinin kendisi de çok-adımlı bir süreçtir. Ayrıca, kırsal yoksulluk ve gıda güvensizliği gibi sorunları anlamak amacıyla gerekli olan verileri yakalamak için tek bir çerçevenin yetersiz olması nedeniyle, GASF toplumsal cinsiyet ve yoksulluk analizleri ve tarımsal istatistikler için tasarlanmış diğer çerçeve ve araçlardan da faydalanmaktadır. Araç seti, ilgili yerlerde bu ek çerçevelere de atıfta bulunmaktadır.

B. Kendi "Araç Setinizi" Hazırlarken

Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin üretimi, istatistikçilerin hâlihazırda aşına oldukları birçok beceri ve yaklaşıma dayanmaktadır. Ancak, toplumsal cinsiyet perspektifinin uygulanmasını sağlamak üzere birkaç uzmanlaşmış "araca" da ihtiyaç duyulmaktadır. Veri üreticilerinin bu kavramları uygulama konusunda daha az deneyimlerinin olması ve bunların toplumsal cinsiyet istatistiklerinin üretim sürecinin tamamı ile bütünleşmiş olmaları nedeniyle, burada bir hazırlık aşaması olarak vurgulanmaktadır.

Başlarken Değerlendirilmesi Gerekenler

Tarım alanında uygun ve doğru toplumsal cinsiyet istatistiklerini üretmek için, hem veri üreticilerinin hem de veri kullanıcılarının, özel terimlerin anlamları ve istatistik üretiminde yaygın olarak kullanılan analiz birimleri gibi temel kavramlar hakkında net bir anlayışa sahip olmaları önemlidir. Bu araç seti, çoğu bu metinde tanımlanan toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması ve toplumsal cinsiyet analizi ile ilgili özel terimleri kullanmaktadır. Ancak bazı okuyucular önemli kavramlara yabancı olabileceğinden, araç setinin başlangıcındaki sözlükte yer alan bu terimlerin tanımlarını gözden geçirmeyi faydalı bulabilirler.

Toplumsal cinsiyet ile ilgili terminolojiye ek olarak, tarımsal istatistik üretimi, uygun analiz biriminin dikkatli bir şekilde değerlendirilmesini ve anlamı üzerinde ortak bir anlayışın sağlanmasını gerektirmektedir. Sözlük yayınında daha kapsamlı tanımlar yer almıştır, ancak bazı önemli kavramlar burada ele alınmaktadır.

İşletme ya da **hane**: Bunlar, sayımlar ve anketlerdeki standart sayım birimleridir. FAO, istatistiksel birim olarak tarımsal işletmenin kullanılmasını tavsiye etmekte, ancak bazı durumlarda verilerin kırsal haneler üzerinden kaydedileceğini de göz önünde bulundurmaktadır. Tarımsal işletmeler ve tarımsal haneler eşdeğer değildir: işletme ekonomik bir birime karşılık gelirken, tarımsal hane, ana gelirini tarımsal üretimden sağlayan bir insan grubunu ifade etmektedir. Tarımsal haneler hem üretici hem de tüketicidirler.²⁷ Bu iki analiz birimini birbirinden ayırmak önemlidir, çünkü hanehalkı üyeleri, özellikle kadın ve çocuklar, tarımsal faaliyetleri yöneten resmi kişi olarak belirlenmeksizin tarımsal emeğe katkı sağlamaktadırlar.

Hane reisi / tarımsal işletme sahibi: Hanehalkı reisi ya da bir tarımsal işletmenin yöneticisi istatistiklerde, önemli varlıklara kimin sahip olduğu ve aile adına (örneğin, hanehalkı satın alımları ve yatırımları, beslenme, sağlık, eğitim, işgücü göçü ve gönderilen gelirlerin nasıl kullanıldığı) ya da işletme adına kimin karar verdiği konusunda bilgileri ortaya çıkarmak amacıyla belirlenmektedir. Genel olarak, anket ve sayımlar, tek bir kişinin seçilmesini gerektirmesi nedeniyle sorunlu bir yöntem olmakla beraber, hane reisi ya da tarımsal işletme sahibini istatistiksel birim olarak kullanmışlardır. Hane yöneticisi kavramı, tüm hanehalkının çıkarlarını temsil eden tek bir karar alıcının olduğu varsayımına dayanmaktadır. Birincil karar alıcının, yetişkin bir erkeğin mevcut olmadığı durumlar dışında, erkek olduğu varsayılmaktadır. Bu yaklaşım toplumsal cinsiyet hiyerarşilerini pekiştirmekte olup, bu modele uymayan hanelerin istatistiklerde yeterli düzeyde temsil edilmeme riski bulunmaktadır. Birçok ülkede, anket katılımcılarından hala tek bir hane reisi belirtmeleri istenmekte, bu süreç de ailenin farklı üyelerinin karar almadan sorumlu olduğu ya da birden fazla ekonomik katkı sağlayıcının olduğu gerçeğini gizleyebilmektedir.

Seçeneklerden biri, **kadın** ve **erkek reisli haneleri** birbirinden ayırt etmektir. FAO, kadın reisli haneleri, yetişkin erkeklerin ya mevcut olmadığı ya da hane gelirine katkıda bulunmadığı haneler olarak tanımlamaktadır. Tüm kadın reisli hanelerin birbiriyle aynı olmadığına dikkat etmek önemlidir; örneğin erkek partneri olmayan kadınlar, boşanmış ya da dul kadınlar, hiç evlenmemiş kadınlar ve çok kuşaklı aile grupları bu tür haneler arasındadır. Hane reisine göre ayrıştırılmış verilerin olduğu ülkelerde, erkek reisli haneler ortalamada kadın reisli hanelerden daha geniş tarımsal arazi işletmelerini çalıştırmaktadır. Kadın reisli haneler, daha az üyeye sahip olmaları ya da yetişkinlerden çok çocuk (ve diğer bağımlı aile üyeleri) içermeleri nedeniyle, erkek reisli hanelerle kıyaslandıklarında emek ve kaynaklar açısından daha kısıtlıdır.²⁸ Bu tür hanelerin doğrudan karşılaştırılmaması nedeniyle, kadın ve erkek reisli haneler arasındaki eşitsizlik hane reisinin cinsiyetine atfedilmemelidir. Ayrıca, kadın ve erkek reisliğin tanımları araştırmalar ve ülkeler arasında farklılık gösterdiğinden, karşılaştırmaların doğru olacağı varsayılmamalıdır.

Hane düzeyinde veri toplamanın toplumsal cinsiyet duyarlılığını artırmak için, örneğin varlıkların mülkiyeti ve karar almanın **hane içi dağılımını** ölçmek ve hane üyelerinin her biri arasındaki ilişkileri kaydetmek üzere bazı yeni kavramlar tavsiye edilmiştir (referans kişi yaklaşımı ve ilişki matrisi yaklaşımı)²⁹. FAO, 2020 Dünya Tarım Sayımı Programı (WCA 2020) için hane içi dağılım yaklaşımını

27 Doss, C. & Kieran, C. 2014. Standards for Collecting Sex-Disaggregated Data for Gender Analysis: A Guide for CGIAR Researchers (Toplumsal Cinsiyet Analizi için Cinsiyet Temelinde Ayrıştırılmış Veri Toplama Standartları: CGIAR Araştırmacıları için bir Rehber). CGIAR Toplumsal Cinsiyet ve Tarım Araştırma Ağı, s. 3.

28 FAO. 2011, s. 24, 27.

29 Bkz. UNECE & Dünya Bankası Enstitüsü, 2010, s. 16.

uygun bulmuştur.³⁰ Hane içi analiz, "haneyi tek bir birim olarak ele almayı, hane içindeki birden fazla bireyin nasıl etkileşime girdiklerini ve sonuçları nasıl etkilediklerini anlamaya çalışır."³¹ FAO, aynı zamanda mülkiyetin eşler arasında ortak kaydedilmesini teşvik etmekte ve istatistiklerin **ortak-kayıt** olasılığını yansıtmadığını sağlanmasını önermektedir. Benzer şekilde, tek bir tarımsal mülk sahibi için veri toplamak yerine, çiftlik yönetimini paylaşan karı - koca gibi **ortak işletme sahiplerini** tanımlamak da faydalı olacaktır.

Uygun analiz biriminin **birey** olduğu durumlar da olabilir. Örneğin, bir değer zinciri boyunca bir çiftçi ya da işçiyle yapılan görüşmelerle veri toplamak, bireysel seçimler, tercihler ve kararlar hakkında bilgiye sahip olmak açısından faydalı bir yol olabilir.³²

Tarımsal araştırmalar kırsal geçim analizleri ile örtüşmekte ve kırsal alandaki kadın ve erkekler hakkındaki veriler de tarımla ilgili toplumsal cinsiyet farklılıkları üzerine ışık tutabilmektedir (örneğin kentsel nüfusla karşılaştırıldığında kırsal nüfusun eğitim seviyeleri ile kentsel ve kırsal alanlar üzerine demografik veriler). Tarımsal değerlendirmeler aynı zamanda kırsal alanlarda yürütülmeyen çiftçilik faaliyetlerini de dikkate almalıdır. Özellikle Orta Asya'da, hem kentsel hem de kent çevresi alanların sakinleri, hane tüketimi için ve ek gelir elde etmek amaçlı satış yapmak için küçük ölçekli çiftçilikle uğraşmaktadır. Bu yüzden **kırsal, kentsel ve kent çevresi nüfusları** tanımları, tarımla ilgili toplumsal cinsiyet istatistiklerinin üretiminde önemli bir başlangıç noktası durumundadır.

BM İstatistik Bölümü'ne göre, "kentsel ve kırsal alanları birbirinden ayıran özelliklerdeki ulusal farklılıklardan dolayı, kentsel ve kırsal nüfus arasındaki ayırım, tüm ülkelere uygulanabilecek, hatta çoğunlukla bir bölgedeki tüm ülkelere bile uygulanabilecek tek bir tanıma tabi değildir. Bu konu üzerinde bölgesel tavsiyelerin olmaması durumunda, ülkeler kendi ihtiyaçlarına uygun olarak kendi tanımlarını oluşturmalıdır."³³ Kentsel alanların daha yüksek yaşam standartları sunduğu varsayımını temel alan kır-kent ayrımı, özellikle şehirlere göç ve kayıt dışı kentsel yerleşimlerin gelişmeye devam etmesiyle birlikte, giderek kaybolmaktadır. Bu sebeple sayım ve araştırmalarda, "geleneksel kent-kır ayrımı" (nüfus yoğunluğu) kapsamında kullanılan sınıflandırmaların, "tarımda istihdam edilen ekonomik açıdan aktif nüfus, yaşam alanlarında elektrik ve / veya şebeke suyunun varlığı ve tıbbi bakım, okul ve rekreasyon tesislerine erişim" gibi diğer kriterlerle takviye edilmesi önerilmektedir.³⁴

Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liğinin Ölçülmesindeki Zorluklar

Toplumsal cinsiyet istatistikleri üretmenin en zorlayıcı yönlerinden biri, toplumsal cinsiyet eşitliği ve eşitsizliğinin, kadınların güçlenmesindeki değişimlerin ve kadın ve erkeklerin yoksulluk düzeylerinin ölçümünün karmaşık olmasıdır.³⁵ Toplumsal cinsiyete duyarlı veriler üretirken, büyük olasılıkla kırsal alanlardaki kadınların krediye erişiminde gelişme olup olmadığı gibi anlık bir talebe cevap vermek durumunda olacaksınız. Ancak, toplumsal cinsiyet istatistiklerinin aynı zamanda kadın ve erkeklerin eşit bir temelde ekonomik kaynaklara erişimi gibi uzun dönemli hedeflere yönelik ilerlemeyi ölçmek için de kullanıldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Toplumsal cinsiyet istatistikleri, kadın ve erkeklerin yoksulluk, gıda güvenliği ve iklim değişikliği gibi sorunlardan farklı şekillerde etkilendiğini anlamamız, böylelikle de ilgili politikaların daha etkili ve stratejik olması için gereklidir.

"Kadınların güçlenmesi," "tarımın feminizasyonu" ve "yoksulluğun feminizasyonu"³⁶ gibi terimler, toplumsal cinsiyete duyarlı bir dizi çok boyutlu göstere gerektiren karmaşık olguları açıklamak üzere kalkınma ve toplumsal cinsiyet uzmanları tarafından kullanılmaktadır. İstatistikçiler için bu tür terimler belirsiz ve zorlayıcı görünebilir. Veri üreticileri ile kullanıcıları arasındaki düzenli diyaloglar, bu kavramlardaki toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili unsurları ve dolayısıyla tam olarak neyin ölçülmesi gerektiğini netleştirmeye yardımcı olabilir. Böyle bilgi paylaşımları, göstergelerinin seçilmesine ve uygun veri toplama yöntemlerinin planlanmasına destek olacaktır. Toplumsal Cinsiyet ve Tarım İstatistikleri Çerçevesinin tüm aşamalarında tanımların, istatistik kavramların, göstergelerin ya da veri yorumlarının toplumsal cinsiyet eşitliği yönündeki ilerlemenin karmaşık yönlerini ölçmek için uygun olup olmadığı sorgulanmalıdır.

30 Bkz. FAO. 2015. World Programme for the Census of Agriculture 2020 (WCA 2020). Volume 1. Programme, concepts and definitions. (Dünya 2020 Tarım Sayımı Programı (WCA 2020). Cilt 1. Program, kavram ve tanımlar). Roma.

31 Doss & Kieran, 2014, s. 3.

32 A.g.e..

33 BM İstatistik Bölümü. Nüfus yoğunluğu ve kentleşme. (<http://unstats.un.org/unsd/demographic/sconcerns/densurb/densurbmethods.htm> adresinde mevcuttur).

34 A.g.e..

35 Moser, A. 2007. Gender and Indicators Overview Report (Toplumsal Cinsiyet ve Göstergeler Genel Değerlendirme Raporu). BRIDGE Cutting Edge Pack. Brighton, Kalkınma Çalışmaları Enstitüsü. s. 24.

36 Bu terimlerin tanımları bu araç setindeki Sözlükte yer almaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Temelli Yanlılığın Ortadan Kaldırılması

Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin özelliklerinden birinin, yanlılığın verinin kalite ve uygunluğundan ödün vermesi nedeniyle, **veri toplamada yanlılık** oluşturabilecek faktörleri ele almaları olduğu hatırlanmalıdır. Veri toplamada toplumsal cinsiyet yanlılığı, cinsiyetlerden biriyle ilişkilendirilen demografik, sosyal ya da ekonomik özelliklerin yetersiz ya da yanlış bildirilmesini ifade etmektedir. Tarih boyunca resmi istatistiklerde kullanılmış olan çerçeve ve yaklaşımların çoğu, kadın ve erkeklerin tipik olarak üstlendiği faaliyetler hakkındaki varsayımlar üzerine temellenmiş, ya da kadınlar ve kız çocuklar ile erkekler ve erkek çocukların toplumsal cinsiyet rollerine ve özel deneyimlerine "kör" kalmışlardır. Tarım bağlamında toplumsal cinsiyet yanlılığı, kadınların katkılarının çoğu zaman değersiz bulunması hatta göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir. Örneğin, her ne kadar kadınlar yerel ekinlerin toplanması ve satılması, süt ürünlerinin işlenmesi ya da el işi üretimi gibi gelir getirici faaliyetleri üstlenseler de, kırsal kadınlar genelde kendilerini "işsiz" olarak ifade etmektedirler; çünkü istihdam parasallaşmış ve resmi bir iş şeklindeki bir erkek normu açısından ifade edilmektedir. Toplumsal cinsiyet yanlılığının ortadan kaldırılmasından bahsettiğimizde, genelde kadınların katkılarının görünür hale gelmesini kastederiz. Ancak, erkeklerin deneyimlerine ilişkin bilgileri dışlayabilecek yanlılığa da dikkat edilmelidir (örneğin, "ev hanımı" teriminin kullanılması ya da doğurganlık ve doğum kontrol uygulamalarıyla ilgili bilgilerin yalnızca kadınlardan toplanması).

Toplumsal cinsiyet yanlılığı neredeyse hiçbir zaman verileri gizlemek için yapılan kasıtlı çabaların bir sonucu değildir. Toplumsal cinsiyet yanlılığı her toplumda var olan kültürel faktörlerden ve yaygın olarak benimsenen kalıp yargılardan kaynaklanmaktadır. Zaman zaman herkes farkında olmadan toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına bağlı kararlar verebilir; bu sebeple veri üreticileri için asıl zorluk, potansiyel toplumsal cinsiyet yanlılığı konusunda uyanık olmak ve ulusal istatistik sistemlerinde standartlaşmış olan süreç ve prosedürleri gözden geçirmek anlamına gelse bile, bu konuda inisiyatif almaktır.

Toplumsal cinsiyet yanlılığı, (yetersiz tanımlardan doğru eğitimi almamış olan sayım görevlilerine kadar) istatistik üretme sürecinin her aşamasında meydana gelebilir; bu sebeple yanlılığın ortadan kaldırılmasına yönelik hatırlatma ve öneriler bu araç setindeki ilgili adımlarda yer almaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Analizi

Toplumsal cinsiyet analizi, toplumsal cinsiyet istatistiklerinin üretilmesinde en önemli araçlardan biridir. **Toplumsal cinsiyet analizi** aşağıdaki unsurları içeren bir yöntemdir:

- Belirli bir bağlamda ne yaptıklarını, sahip oldukları kaynakları, ihtiyaç ve önceliklerini anlamak için kadın ve erkeklerin (ve kız ve erkek çocukların) farklı rollerini eleştirel bir bakış açısıyla incelemek;
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin arkasındaki nedenleri araştırmak
- Dezavantajlı gruplar için olumlu sonuçlara ulaşabilmek üzere toplumsal cinsiyete özgü değişkenleri vurgulamak.³⁷

Toplumsal cinsiyet analizi, kalkınma planlamacılar ve politika yapıcılar tarafından politika ve proje tasarımlarının erken aşamalarında ve izleme ve değerlendirme parçası olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bazı kuruluşlar toplumsal cinsiyet analizi yapmak için çerçeveler geliştirmişlerdir, veri üreticileri kendi amaçlarına uygun ve kapsamlı bir yöntemi seçmelidir. Sosyo-Ekonomik ve Toplumsal Cinsiyet Analizi yaklaşımı (SEAGA)³⁸, kadın ve erkeklerin kapasitelerini, hassasiyetlerini, kaynaklarını ve geçimlerini daha iyi anlamak üzere kadın ve erkeklerin önceliklerini ve potansiyellerini belirleyen sosyo-ekonomik faktörlerin analizinde kullanıcılara yol gösteren yöntemsel çerçevelerin bir örneğidir. SEAGA yaklaşımı öncelikli olarak kalkınma uzmanları tarafından insani yardımların program tasarımı ve dağıtımında kullanılsa da, bu yöntemsel çerçeve ilgili toplumsal cinsiyet sorunlarının, araştırma konularının ve toplumsal cinsiyete duyarlı göstergelerin belirlenme sürecinde de uygulanabilmektedir.³⁹

37 UNFPA. 2002. Methodological Guidelines for the Gender Analysis of National Population and Housing Census Data (Ulusal Nüfus ve Konut Sayımı Verilerinin Toplumsal Cinsiyet Analizi için Yöntemsel İlkeler). s. 27.

38 SEAGA yaklaşımı FAO, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilmiştir. 39 FAO, SEAGA çerçevesini kullanmakta uzmanlara destek olmak üzere bir dizi el kitabı yayınlamıştır (<http://www.fao.org/gender/seaga/seaga-home/en/> adresinde mevcuttur). Makro düzeydeki el kitabı toplumsal cinsiyet istatistikleri hakkında bilgi içermektedir.

Seçilen yöntemle ilgili olmaksızın tüm toplumsal cinsiyet analizi çerçeveleri, kullanıcıları, kategorilere bölünmüş olan (bazen "alanlar" olarak ifade edilen) bir dizi soruyu değerlendirmeye yönlendirmektedir. Her bir alan içinde, alt-sorular olarak çerçevelendirilebilecek birkaç konu değerlendirilir. Tipik toplumsal cinsiyet analizi kategorileri ve içerikleri aşağıda açıklanmaktadır.⁴⁰

✓ Roller ve Sorumluluklar (Kim, neyi yapmaktadır?)

Bu kategori, yer ve zamana odaklanarak (örneğin, günlük ve mevsimsel kalıplar), erkek ve kadınların davranış ve zaman kullanım şekillerini ifade etmektedir. Bu alan toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü ele almakta ve **üretken roller** (mal, hizmet ve ücretli çalışma, serbest çalışma ya da geçimlik tarım gibi ekonomik kaynaklar üreten faaliyetler) ve **yeniden üreten** (piyasa-dışı) **roller** (çocuk bakımı ve yakıt ve su toplama gibi hane düzeyinde gerçekleşen ücretsiz faaliyetler) arasında ayrım yapmaktadır. Kadın ve erkeklerin **topluma katılımları** (topluluk düzeyinde, topluluğun genel refahına katkı yapan gönüllü çalışma) da değerlendirmeye alınmalıdır.

✓ Varlıklar, Kaynaklar ve Fırsatlar (Kim, neye sahiptir?)

Bu alan geçimlik varlık ve kaynaklara erişim ile bunları kısıtlama olmadan kullanma kapasitesini ifade etmektedir. "Varlıklar" kavramı geniş bir şekilde şunları kapsamaktadır: **doğal varlıklar** (örneğin, arazi, ormanlar ve su yolları); **fiziksel varlıklar** (örneğin, barınma, ekipman ve iletişim teknolojileri); **finansal varlıklar** (örneğin, sermaye, gelir ve kredi); **kamu hizmetleri** (sağlık, eğitim ve ulaşım) ve **toplumsal faydalar** (örneğin sosyal ağlar ve değer zincirleri).

Kilit kaynak ve varlıklara erişim, mülkiyet düzenlemelerinin yanı sıra mülkiyeti kullanma gücünün değerlendirilmesini, iki ayrı sorgulama alanı olarak içerebilir. Bir yandan, kadınların mülkiyet sahipliği ile örneğin, ekonomik şoklara katlanma, aile içi şiddetten korunma ve topluluktaki etkiyi artırma yollarını sağlayan sosyal koruma arasındaki bağlantıların destekleyen önemli kanıtlar bulunmaktadır. Diğer yandan tarım sektöründe toplumsal cinsiyet analizi, kadınların önemli varlıkları – bu kaynaklar üzerinde resmi yasal kontrolleri olmasa bile – kullanmalarını hesaba katacak kadar esnek olmalıdır. Orta Asya, burada kullanışlı bir bağlam sunmaktadır. Yüksek düzeyde işgücü göçünün olduğu kırsal alanlarda, kadınlar küçük ölçekli çiftliklerin gündelik yönetiminin büyük bölümünü üstlenmiştir. Ancak erkekler, yokluklarında bile, tarımsal mülkiyetin yasal haklarına sahip olmaya devam etmektedir.

Toplumsal cinsiyet analizi **kadınlar ve erkekler arasındaki karşılıklı ilişkileri** de göz önünde bulundurmalıdır; dikkatli analizler, sadece varlık ve kaynaklara kimin erişimi olduğu konusuna değil, aynı zamanda kimin kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olduğu ya da onların nasıl kullanılacağına karar verdiği konusuna da ışık tutmalıdır. Hane içi ya da işletme içi karar alma süreçlerini değerlendirmeye almak, sadece arazi, hayvan ve makine gibi kaynakların mülkiyetinde eşitsizliklerin olmadığı, aynı zamanda kadın ve erkeklerin farklı görevleri gerçekleştirdiği (örneğin kadınlar büyükbaş hayvan sahibi olup onları yetiştirmekte ve genelde sütün sağılmasından sorumlu olmaktadır, ancak erkekler sütü pazarlara taşıyıp satmaktadırlar) ve bu sebeple bu tür kaynakları farklı şekilde yönettiği (örneğin, sütün satışlarından gelen gelirlerin nasıl harcanacağı ve bununla yatırım yapılacağı hakkında temel karar vericiler erkekler olabilmektedirler) tarım bağlamında özellikle önemlidir.

✓ Güç ve Karar Alma Kalıpları (Hangi kararlar üzerinde kim kontrol uygulamaktadır?)

Bu kategori bir öncekiyle yakından bağlantılıdır, çünkü kadınların mı, erkeklerin mi varlık ve kaynaklar üzerinde karar vereceği ve etkili olacağı konusunda bir anlayış gerektirmektedir. Toplumsal cinsiyet analizi, varlıklara erişim ve varlıkların kullanımının kontrolü konusunda ayrı sorgulamaları gerektirmektedir. Örneğin bazı Orta Asya ailelerinde, kadınların evde üretilen malları satarak kazandığı ek gelir aile bütçesine eklenmekte ve bu gelirin nasıl kullanılacağı hakkında kararları hanenin reisi (çoğu zaman yaşlı bir erkek) vermektedir. Analiz aile / hane düzeyinde başlamalı, ancak topluluk içinde ve ulusal düzeydeki karar alma süreçlerinde kadın ve erkeklerin ne derecede temsil edildiği de göz önünde bulundurmalıdır.

⁴⁰ Toplumsal cinsiyet analizinin yaygın alanlarında kapsanan anahtar kavramların daha ayrıntılı açıklaması, Derbyshire, H. 2002. Gender Manual: A Practical Guide for Development Policy Makers and Practitioners (Toplumsal Cinsiyet Kılavuzu: Politika Yapıcılar ve Uygulayıcılar İçin Pratik bir Rehber), Londra, Department for International Development (DFID) ve Duban, E. 2012. Toward Gender Equality in Europe and Eurasia: A Toolkit for Analysis (Avrupa ve Avrasya'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru: Analiz İçin Araç Seti). Washington, DC, United States Agency for International Development (USAID) gibi kaynaklarda bulunabilir.

✓ Bilgiler, İnançlar ve Kültürel Normlar (Kim neyi bilmekte veya neye inanmaktadır?)

Bazı toplumsal cinsiyet analizi çerçevelerinde, bu kategori resmi bilgilerdeki (eğitim, öğretim ya da yayım hizmetleri gibi) toplumsal cinsiyet farklılıklarını ele almakta ve kadın ve erkeklerin bilgiye erişim yollarının (örneğin, kadınların internet erişimi var mıdır? Erkekler çalışırken radyo aracılığıyla bilgi almakta mıdır?) değerlendirilmesini gerektirmektedir. Farklı yöntemsel çerçeveler arasında bu sorgulama alanı, toplumsal cinsiyet kimliği algılarını da ele almakta ve kadın ve erkekler hakkındaki inanç ve kalıp yargıları, yani erkek ve kadın rolleri, nitelikleri ve hedefleri için neyin “uygun” olarak kabul edildiğini incelemektedir.

Toplumsal cinsiyet analizi alanları arasında dikkate değer bir örtüşme olduğunu fark etmişsinizdir. Örneğin, kadınların yayım hizmetlerine ve eğitime erişimlerinin bir “varlık” olup olmadığı ya da belirli veterinerlik uygulamalarını kavrayıp kullanmalarının “bilgi” olup olmadığı analiz edilebilir. Toplumsal cinsiyet analizi yaparken, sorgulama kategorisi gereğinden fazla değerlendirilmemelidir. Bu kategoriler, herhangi bir ortamda toplumsal cinsiyet analizi için kullanılabilirler. Sonuç olarak, tarımda toplumsal cinsiyet analizi ile ilgili çalışmalar için, yukarıdaki kategorilerden de üretilebilecek olan alan örnekleri aşağıda listelenmiştir.

Tablo 2. Tarımda Öncelik Alanlarını Belirlemek İçin Toplumsal Cinsiyet Analizinin Kullanılması

Ana soru	Örnek alt sorular
Roller ve Sorumluluklar <i>Kim neyi yapmaktadır?</i>	<ul style="list-style-type: none">Tarımsal işgücünde kadınların / erkeklerin payı nedir?Kadınlar / erkekler, ürün bazında ayrıştırılmış olarak, tarımsal işgücünde ne kadar zaman harcamaktadır?Kadın ve erkek tarımsal mülk sahipleri ne düzeyde işgücü çalıştırmaktadır?Kadın ve erkekler su / yakacak odun / hane için diğer katı yakıtlar toplarken ve hazırlarken ne kadar zaman harcamaktadır?Balıkçılık değer zincirlerinde kadın ve erkekler arasında iş bölümü nasıl olmaktadır?
Varlıklar ve Kaynaklar <i>Kim neye sahiptir?</i>	<ul style="list-style-type: none">Kadın ve erkek tarımsal mülk sahiplerinin bölgelere göre payı nedir?Kadınların mülkiyet hakları nasıl korunmaktadır?Kırsal alanlardaki kadın reisli haneler ve erkek reisli haneler hangi varlıklara sahiptir?İş gücü durumu ve faaliyete göre, kadın ve erkekler ne tür ödemeler almaktadır?Kadın ve erkek tarımsal mülk sahipleri için türlere göre ortalama hayvan sayısı kaçtır?Kadın ve erkekler, ormanlar ve odun dışındaki orman ürünleri konusunda hangi erişim haklarına sahiptir (örneğin bal ya da mantar)?
Güç ve Karar Alma <i>Kim neyi kontrol etmektedir?</i>	<ul style="list-style-type: none">Su kullanım birliklerinde kadın ve erkek üyelik oranları nedir ve kadın ve erkekler bu birliklerin karar alma konularında nasıl temsil edilmektedir?Kadın ve erkekler gübre kullanımı hakkındaki kararları nasıl almaktadır?Kadın ve erkek reisli hanelerde kredi kullanım modelleri nelerdir?Kadınların kırsal köylerden kentteki pazarlara seyahat edebilmelerinde toplumsal cinsiyet normlarının etkileri nelerdir?
Bilgiler, İnançlar ve Normlar <i>Kim neyi bilmektedir?</i>	<ul style="list-style-type: none">Kadın ve erkek kırsal hane reislerinin ortalama eğitim düzeyi nedir?Yükseköğretimdeki ziraat bölümlerinde kadınlar nasıl temsil edilmektedir?Tarımda teknik ve mesleki eğitimde kadın ve erkeklerin kayıt olma ve tamamlama oranları nedir?Kadın ve erkek tarımsal mülk sahipleri yayım hizmetlerinden ne düzeyde / hangi konularda faydalanmaktadır?Kadın ve erkekler yaygın hayvan hastalıklarının tedavisi hakkında ne tür bilgilere sahiptir?

Veri Üreticileri ve Kullanıcıları Arasında İşbirliği

Veri üreticileri ile kullanıcıları arasında düzenli bir işbirliğini ve diyalogu kurumsallaştırmak genel bir iyi uygulamadır. Hem erken planlama aşamalarında hem de toplumsal cinsiyet istatistiklerini yayma stratejilerinin oluşturulmasında görüş alışverişi faydalı olabilir. Toplumsal cinsiyet uzmanları ve politika yapımcılarla düzenli toplantılar, tarımdaki kritik toplumsal cinsiyet sorunların kavranma düzeyini artırırken, belirli veri toplama yöntemlerini test etmek üzere hedeflenmiş odak gruplar kullanılabilir.

Paydaşlar arasında istatistikçiler, ilgili bakanlıkların temsilcileri ve diğer politika yapımcılar, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri (özellikle toplumsal cinsiyet uzmanları), araştırmacılar, akademisyenler, tarım ya da kırsal kalkınma konusunda çalışan uluslararası kalkınma örgütlerinin personeli yer alabilir.

"Araç setimizdeki" bu temel araçlar ile şimdi toplumsal cinsiyet istatistikleri üretim sürecinin aşamalarını inceleyebiliriz.

C. İlgili Toplumsal Cinsiyet ve Tarım Sorunlarının Belirlenmesi (Adım 1)

Toplumsal cinsiyet istatistikleri üretiminde ilk adım, tarım ve kırsal geçim ile ilgili kritik toplumsal cinsiyet sorunlarının ve bilgi eksikliklerinin belirlendiği planlama aşamasıdır. Toplumsal cinsiyet istatistikleri, kırsal kalkınma ve tarımsal üretimi ele alanların yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik ulusal politika ve planların amaç ve hedeflerine cevap vermelidir. Toplumsal cinsiyet istatistikleri, ulusal politikalarda yeterince ele alınmayan belirgin sorunlara ışık tutmak için de üretilmelidir. Hem veri kullanıcıları (örneğin ilgili bakanlıklardaki politika yapımcılar ve planlayıcılar) hem de veri üreticileri (istatistikçiler) bu aşamada yer alır, çünkü toplumsal cinsiyet istatistikleri üretiminin arkasındaki öncelik alanları ve amaçlar konusunda görüş birliğine varmaları gerekir.

✓ Ulusal politika, plan ve taahhütleri gözden geçirin

Kritik toplumsal cinsiyet sorunlarını belirlemek için başlangıç noktası, ulusal politikalar ve CEDAW, Pekin Eylem Platformu ve SDG'lerde yer alan uluslararası taahhüt ve hedeflere başvurulması ve bunların gözden geçirilmesidir. Bu belgeler, tarım ve kırsal alandaki kadınlar açısından toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ışık tutacak yol haritaları olarak görev yapabilir. Tüm Orta Asya ülkeleri, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadının konumunu güçlendirmek için, belirlenmiş bir devlet kuruluşu tarafından yönetilen ulusal mekanizmalara sahiptir. Devlet organlarındaki ve ÜİK'lardaki veri kullanıcıları, öne çıkan toplumsal cinsiyet sorunları konusundaki farkındalığı artırmak ve toplumsal cinsiyet istatistiklerine yönelik talepleri elden geçirmek için bu ulusal mekanizmalara doğrudan dâhil olmalıdır.

✓ Toplumsal cinsiyet konularındaki mevcut araştırmaları, verileri ve çalışmalarını gözden geçirin

FAO'nun 2011 *Gıda ve Tarımın Durumu* raporu gibi küresel çalışmalar, ulusal politikanın gözden geçirilmesiyle anlaşılacak olan (ya da ulusal plan ve programlarda yetersiz düzeyde ele alınan) tarımdaki önemli toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ışık tutabilir. Ulusal ve bölgesel düzeydeki çalışmalar çoğu zaman, uluslararası insan hakları ve kalkınma araçlarının kapsayamayacağı ölçüde spesifik ya da yerel olabilecek hususları belirlemede daha aydınlatıcı olmaktadır. Örneğin Tacikistan'da, kırsal sektörde ve hayvancılık sektöründeki toplumsal cinsiyet sorunlarının belirlenmesine destek olmak üzere, küçük ölçekli değerlendirme projeleri devam etmektedir. Ulusal toplumsal cinsiyet mekanizması, toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmek üzere araştırma ve projeler yürüten kuruluşlar için önemli bir köprü görevi görebilir.

✓ Temel sorunların belirlenmesi için toplumsal cinsiyet analizi yapın

Toplumsal cinsiyet analizi, tarımsal alt sektörler ve genel olarak kırsal geçimdeki toplumsal cinsiyet farklılıkları ve eşitsizliklerinin değerlendirildiği bir yapı sunduğu için, ilgili araştırma soruları belirlenirken kullanılmalıdır. Toplumsal cinsiyet analizinin, kırsal tarım haneleri ve tarımsal işletmelerinin dinamiklerine özgü sorular sormayı gerektirdiğini hatırlayacaksınız. Bu aşamada, toplumsal cinsiyet analizi soruları, bilgi ve verilerin eksik olduğu yerleri açığa çıkarmak için kullanılmaktadır. Daha sonraki bir aşamada, hangi tür verilere ihtiyaç duyulduğu ve hangi ölçüm araçlarının uygun olduğu konusunda alınacak kararlara destek olacaklardır.

41 Genel olarak bkz., Dünya Bankası (Tarım ve Kırsal Kalkınma Birimi, Sürdürülebilir Kalkınma Dairesi, Güney Asya Bölgesi). 2011. Understanding Gender in Agricultural Value Chains: The Cases of Grapes / Raisins, Almonds and Saffron in Afghanistan (Tarımsal Değer Zincirlerinde Toplumsal Cinsiyeti Anlamak: Afganistan'daki Üzüm / Kuru Üzüm, Badem ve Safran Örnekleri).

42 Videolara <http://agriprofocus.com/video-gender-in-value-chains> adresindeki AgriProFocus web sitesinden ulaşılabilir.

Kutu 3. Değer Zinciri Yaklaşımı

Toplumsal cinsiyet analizine ek olarak, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü konusundaki perspektifimizi genişletmek ve kaynaklara erişim konusunda tarımsal değer zincirlerinin farklı noktalarında meydana gelen nüansların yanı sıra, kadın ve erkeklerin karşılaştıkları darboğazları ve kısıtlamaları belirlemek için, değer zinciri yaklaşımı giderek daha fazla kullanılmaktadır. Örnek olarak, Afganistan'daki üzüm / kuru üzüm ve badem değer zincirleri üzerine çalışmalar, kadınların genelde evlerin meyve bahçelerinde ve kent çevresi alanlardaki işleme şirketleri için işçi olarak tarımsal bitki üretimine dâhil olduklarını ortaya koymuştur. Kadınlar sulama, ot ayıklama, hasat ve hasat sonrası üretimi üstlenmektedir (zincirin en az değer verilen kısımlarında yoğunlaşmış emek), ancak zincirin daha yüksek seviyelerinde, örneğin tüccarlar, toptancılar, perakendeciler ve ihracatçılar arasında neredeyse hiç yer almamaktadır.⁴¹

Değer zincirinin sonundaki emeğin ölçülmesine odaklanan istatistikler (örneğin işleme şirketlerini yöneten kadın ve erkeklerin sayısı), kadınların sektöre dâhil olmasındaki ayrıntıları atlamaktadır. Benzer şekilde, geleneksel olarak erkeklerin egemen olduğu ormancılık ya da balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği gibi endüstrilerde, kadınlar değer zincirinin belirli noktalarında yüksek değerli emek sunabilmekte ve bu da göz ardı edilebilmektedir.

Tarımsal değer zincirlerinin analizi tek başına bir toplumsal cinsiyet perspektifi içermeyebilir. Ancak bazı bölgeler, toplumsal cinsiyete duyarlı bir değer zinciri analizi yürütürken önemli deneyimler biriktirmiştir. Örneğin AgriProFocus ağı, Afrika'daki değer zinciri çalışmaları hakkında birkaç video oluşturmuştur.⁴²

✓ Veri üreticileri ve veri kullanıcılarını temsil eden paydaşlarla görüş alışverişinde bulunun

Görüş alışverişleri ya da çalıştaylar, veri kullanıcıları ve veri üreticilerinin toplumsal cinsiyet analizi (ya da değer zinciri analizi) sonuçları hakkında diyalogda bulunması ve daha fazla sorgulamayı gerektiren öncelikli toplumsal cinsiyet sorunları hakkında fikir birliğine ulaşmaları açısından değerli fırsatlar sunmaktadır. Konular genelde politikaya etkileri ve toplumsal cinsiyet eşitliğini konu alan ulusal planlar içindeki hedefleri ilerletme düzeylerine göre seçilmektedir.

Hatırlatma!

Toplumsal cinsiyet istatistikleri, aile ya da tipik olarak kadınlarla ilişkilendirilen diğer konularla sınırlı olmamalıdır. Ekonomik kalkınma, çevre ya da silahlı çatışma gibi tarafsız görünebilen konuların da aslında önemli toplumsal cinsiyet boyutlarının olabileceğini unutmayın.

Tüm paydaşların toplumsal cinsiyet sorunlarına duyarlı olmayacağı da unutulmamalıdır. FAO uygulamaları, bu tür görüş alışverişleri öncesinde ya da bunların bir parçası olarak yapılan özel eğitimlerin, paydaşlar açısından yararlı olabileceğini göstermiştir. Ek olarak, eğitimler ve görüş alışverişlerinin yönetimi, toplumsal cinsiyet analizi konusunda temel rehberlik de içermelidir.

D. İlgili İstatistik ve Göstergelerin Listelenmesi (Adım 2)

Süreçte, öncelikli toplumsal cinsiyet sorunları belirlendikten sonraki adım, sorunları daha etkin bir biçimde anlamak ve ölçmek için hangi verilere ihtiyaç duyulduğunun kararlaştırılmasıdır. Öncelikle temel kavram ve tanımlar üzerinde görüş birliği olmasını ve bunların yanlı olmamasını sağlamak önem taşımaktadır.

Hatırlatma!

Veri üreticileri ile kullanıcıları arasındaki diyalog, tanım ve kavramların doğruluğunu geliştirmeye yardımcı olabilir. Bu tür diyaloglar, kendi bilgi gereksinimlerini ve ilgili göstergeleri daha doğru tanımlayabilmeleri açısından kamu çalışanlarının analitik yeteneklerini güçlendirmeye de yardımcı olur. UİK'lar ve toplumsal cinsiyet uzmanları arasındaki diyalog, standart tanımlar ve istatistik kavramlardaki yetersizliklerin belirlenmesinde de faydalı olabilir.⁴³

✓ Tanımlar ve istatistik kavramların ölçümünü değerlendirin ve yanlılığı irdелейin

Toplumsal cinsiyet istatistiklerini hatasız olarak üretmek için, "tarım sektöründeki kadın ve erkeklerin farklı gerçekliklerini yakalayabilen"⁴⁴ kavram ve tanımların kullanılması gerekmektedir. Bu sebeple, kasıt olmadan toplumsal cinsiyet yanlılığı içermediklerinden emin olmak üzere mevcut istatistik kavram

43 GTZ. 2008. Gender-differentiated Statistics and Indicators (Toplumsal Cinsiyete Göre Farklılaştırılmış İstatistik ve Göstergeler). s. 2. (<http://www.oecd.org/dac/gender-development/44896238.pdf> adresinde mevcuttur).

44 FAO, 2014.

ve tanımları değerlendirmemiz gerekir. Yanlılığı ortadan kaldırmak için, yeni tanımlar geliştirmek ya da mevcut anket formlarını yeniden yazmak gerekebileceğini unutmayın. Veri kaynaklarının seçimi ölçüm araçlarının tercihi ile yakından bağlantılı olduğundan, toplumsal cinsiyet yanlılığının irdelenmesi hakkında daha ayrıntılı bilgi ve rehberlik bu araç setinin sonraki bölümünde (adım 3) sunulmuştur.

Öncelikli toplumsal cinsiyet sorunları belirlendikten ve istatistik kavramlar geliştirildikten sonra, neyin ölçülmesi gerektiği sorusuna cevap verilebilir. Veri üretimi için ilgili istatistik ve göstergeleri gözden geçirip listeleyerek başlayabiliriz. FAO, tarımsal sektörün toplumsal cinsiyet odaklı analizi için dokuz gruptan oluşan bir temel veri maddeleri seti önermiştir:⁴⁵

1. Tarımsal nüfus ve haneler
2. Üretim kaynaklarına erişim
3. Üretim ve verimlilik
4. Tarımsal ürünlerin varış noktası
5. Emek ve zaman kullanımı
6. Gelir ve masraflar
7. Tarım / çiftçi örgütlerine üyelik
8. Gıda güvenliği
9. Yoksulluk göstergeleri

Bu gruplara dâhil edilen veri maddeleri, kadın ve erkeklerin rolleri, gıda güvenliği ve kadınların güçlenmesi ile ilgili konuları kapsamaktadır. Bu gruplarda yer alan madde listesinin eksiksiz olmadığına dikkat etmek gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyete tarafsız göstergelerin çoğu zaman tarımda kadın ve erkeklerin durumundaki farklar hakkında bilgi sağlamakta yetersiz olmasından dolayı FAO, toplumsal cinsiyete duyarlı ve kadınlara özgü göstergelerin kullanımını tavsiye etmektedir. **Toplumsal cinsiyete duyarlı göstergeler** hem cinsiyet temelinde ayrıştırılmış verilere – erkek ve kadınlar için ayrı ölçümlere – dayanan *nicel göstergeleri*, hem de örneğin kadınların güçlenmesindeki bir iyileşme gibi *nitel* değişimleri yakalayan göstergeleri kapsamaktadır. Uluslararası kuruluşlar tarafından geliştirilmiş olan çok sayıda örnek veri seti ve toplumsal cinsiyet göstergesi bulunmakta olup, mevcut göstergeleri belirlemek ve yenileri için fikir üretmek açısından bu tip bilgilerin gözden geçirilmesi faydalı olabilir. Tarımsal istatistiklerle en yakından ilgili olan bu kaynaklardan bazıları burada incelenmiştir.

Tarımda Temel Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri Seti

FAO Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi, ÜİK'lar, Tarım Bakanlıklarının İstatistik Birimleri, BM Kadın Birimi ve UNECE ile ortak bir çalışma ile, bu bölgenin veri ihtiyaçlarına cevap vermek üzere tarım alanında 18 toplumsal cinsiyet göstergesi içeren temel bir set derlemiştir. Bu gösterge seti, bölgedeki ülkelerin tarımsal ve kırsal sektörlerde toplumsal cinsiyet analizi yapabilmeleri için karşılaştırılabilir bilgilere sahip olabilmeleri amacıyla, cinsiyet temelinde ayrıştırılmış veri toplamayı standartlaştırmayı hedeflemektedir.⁴⁶ Gösterge setinin tamamı bu araç setinin Ek 1'inde sunulmuştur.

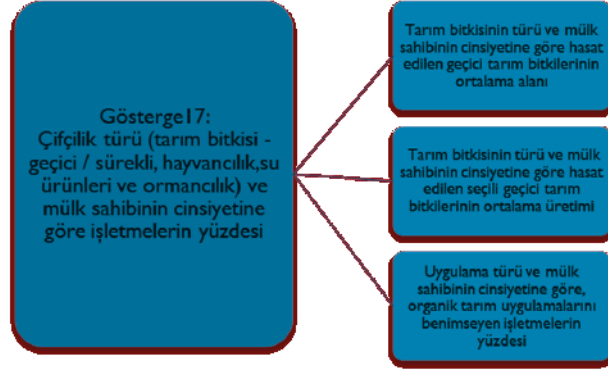
Temel gösterge seti, Avrupa ve Orta Asya bölgesindeki ülkeler tarafından belirlenen veri ihtiyaçlarına cevap veren en önemli ve kapsamlı değişkenleri temsil etmektedir. Elbette, farklı ülke ve bölgeler toplumsal cinsiyet ve tarımla ilgili veri maddeleri bakımından farklı ihtiyaç ve taleplere de sahip olacaklardır. Aslında, onaylama çalışmaları sırasında her üç ülkedeki uzmanlar, ek bilgilerin gerekli olduğu ve temel göstergelerin kendi ulusal bağlamlarına göre gözden geçirilebileceği alanları belirlemişlerdir. Örneğin Kırgızistan Cumhuriyeti'nden istatistikçiler, *ekili olmayan* arazilerin alanını belirlemek üzere, temel gösterge 9 ("arazi kullanım türü ve sahibinin cinsiyetine göre ortalama işletme alanı") için ek gösterge ihtiyacını ifade etmişlerdir. İşletme içinde kullanılmayan alanların boyutları ve kullanılmama nedenleri hakkında bir ya da daha fazla alt gösterge eklemek, sulama ve diğer önemli girdilere erişim eksikliğinden dolayı çiftçilerin kendi arazilerini sınırlı ölçüde işleyebildiği Orta Asya'da özellikle önemlidir.

⁴⁵ Her gruba karşılık gelen anket bileşenleri ve örnek tabloların derlemesi olan dokuz grupluk veri maddeleri, FAO Tarımsal cinsiyet veri tabanının temelini oluşturmaktadır. Veri tabanı <http://www.fao.org/gender/agrigender/agri-gender-toolkit/en/> adresinde mevcuttur.

⁴⁶ Tayyib, S., Rocca, V., & Bossanyi, Z. 2012. Core Gender Indicators for Assessing the Socio-Economic Status of the Agricultural and Rural Population (Tarımsal ve Kırsal Nüfusun Sosyo-Ekonomik Durumunu Değerlendirmek Üzere Temel Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri). FAO REU. (http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/Europe/documents/WPW/gender_files/Gender_Indicators_en.pdf adresinde mevcuttur).

FAO, tarımın belirli alanlarında daha fazla bilgi sağlamak üzere tamamlayıcı göstergelerin kullanılmasını tavsiye etmektedir.⁴⁷ Önerilen temel göstergelerden bazıları için tamamlayıcı ilk ve ikinci seviye göstergeler oluşturulmuş ve çevrimiçi olarak sunulmuş durumdadır.⁴⁸ Şekil 2, temel toplumsal cinsiyet göstergelerinden birini detaylandırmak üzere birkaç alt göstergenin nasıl oluşturulacağını sadeleştirilmiş bir tarifini içermektedir.

Şekil 2. Tamamlayıcı Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri Örneği

FAO ve diğer birçok uluslararası kuruluş, toplumsal cinsiyet ve kırsal geçimin belirli yönlerini ele alan özel veri tabanları ve göstergeler geliştirmiştir. Bazıları aşağıda özetlenmiş olan bu kaynakları gözden geçirmek, diğer göstergeler yetersiz kaldığında, ilgili göstergelerin belirlenmesi ve seçilmesi sürecine destek olabilmektedir.

✓ Önerilen diğer göstergeleri gözden geçirin

Aşağıda önerilen gösterge kaynakları, tarımda toplumsal cinsiyet istatistikleri üretmek için yararlı olabilir.

Toplumsal Cinsiyet ve Arazi Hakları Veri Tabanı (Gender and Land Rights Database, GLRD)⁴⁹ arazi ve tarımsal mülkiyetle ilgili, cinsiyet temelinde ayrıştırılmış beş temel gösterge kullanmaktadır. Mülkiyet türü, arazi mülkiyeti durumu gibi göstergeler için daha fazla ayrıştırma tavsiye edilmektedir. Arazi değerine yönelik göstergeler dâhil edilmiş olup, planlanan göstergeler cinsiyete göre arazi sahipliği dağılımını ele alacaktır. GLRD aynı zamanda özel bir Mevzuat Değerlendirme Aracı (MDA) aracılığıyla, toplumsal cinsiyet eşitlikçi arazi mülkiyeti için *yasal göstergeler* de içermektedir. MDA, arazi haklarına ilişkin ulusal yasal çerçeveler içindeki toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık hakkında *nitel* göstergeleri oluşturmak için de faydalı bir kaynaktır.

Kırsal Geçim İzleme (Rural Livelihoods Monitor, RLM)⁵⁰, standart şablonlara göre kırsal alanlardaki geçim, refah ve iyi olma hali ile ilgili bir gösterge havuzu oluşturmayı amaçlayan bir FAO projesidir. Göstergeler, sosyal sermaye; doğal sermaye; bilgi sermayesi; kırsal altyapıya erişim; insani kalkınma; sosyal korumaya erişim boyutlarını içerecek şekilde düzenlenmiştir. İstatistiklerin tümü bireysel düzeyde cinsiyet temelinde ayrıştırılmış olmasa da, RLM şu anda cinsiyet ve bazı durumlarda yaş temelinde de (örneğin: "tarım kooperatiflerindeki kadınların erkeklere oranı (gerçek sayılar)" ve "kırpma faaliyetleri için kız (erkek) çocuk işçiliği, kırpma faaliyetleri için aile işgücünün payı, 5-17 yaşları") ayrıştırılmış yaklaşık 40 gösterge içermektedir.

FAO, Kadınların Beslenme Çeşitlilik Puanı'nı (*Women's Dietary Diversity Score, WDDS*), **Asgari Beslenme Çeşitliliği - Kadınlar (Minimum Dietary Diversity - Women, MDD-W)**⁵¹ şeklinde yeni bir gösterge ile güncellemiştir. Bu gösterge, kaynaklar açısından zayıf alanlardaki kadınların mikro besin ihtiyaçlarını nasıl giderdiklerini ölçmeye odaklanan, kadınların beslenme kalitesi üzerine basit ama

47 A.g.e.. s. 19.

48 Bkz. A.g.e., s. 27-32.

49 <http://www.fao.org/gender-landrights-database/data-map/statistics/en/> adresinde mevcuttur.

50 RLM projesinin daha detaylı bir açıklaması <http://www.fao.org/documents/card/en/c/ef407a41-5fc3-457d-9794-57088c049be9/> adresinde mevcuttur.

51 Bu rapor yazılırken, MDD-W için bağımsız ilkeler henüz tamamlanmamıştı. Hanehalkı Beslenme Çeşitliliği Puanının değerlendirilmesi hakkındaki rehber geçerli olup <http://www.fao.org/3/a-11983e/index.html> adresinde mevcuttur. MDD-W göstergesi hakkında uzmanlar tarafından hazırlanmış daha fazla bilgi <http://www.fantaproject.org/monitoring-and-evaluation/minimum-dietary-diversity-women-indicator-mddw> adresinde mevcuttur.

geçerli bir göstergedir. MDD-W göstergesinin eşiği, beş ya da daha fazla gıda grubundan yiyecek tüketen kadınların, daha az gıda grubundan yiyecek tüketen kadınlara göre mikro besin ihtiyaçlarını karşılama ihtimallerinin daha yüksek olduğu varsayımına dayanarak, on gıda grubundan en az beşi olarak belirlenmiştir.⁵² FAO ve UIK'lar şu anda Tacikistan dâhil olmak üzere birkaç ülkede MDD-W'yi pilot olarak uygulamaktadır.⁵³

FAO, **doğal kaynakların yönetiminde** toplumsal cinsiyetle ilgili değişimleri izlemek için toplumsal cinsiyete duyarlı etkili ve uygun göstergelerin nasıl geliştirileceği üzerine bir rehber hazırlamıştır.⁵⁴ Göstergelerin seçiminde değerlendirilmesi gereken etkenler hakkında bilgiler, toplumsal cinsiyete duyarlı göstergelerin geliştirilebileceği altı örnek gösterge alanı ile birlikte sunulmuştur (örneğin Gösterge 5: "kadın ve erkeklerin doğal kaynakların yönetimine ilişkin [yerel] bilgileri").

Birleşmiş Milletler İstatistik Komisyonu, beş alanda (ekonomik katılım; eğitim, sağlık ve ilgili hizmetler; kadın ve kız çocuklarının insan hakları; kamusal yaşam; karar alma)⁵⁵ asgari bir **nicel toplumsal cinsiyet göstergeleri** seti belirlemiştir. Bu göstergelerin kırsal ve kentsel alanlardaki kadın ve erkekler için yerleşim yeri temelinde daha fazla ayrıştırılması, tarımda toplumsal cinsiyet istatistiklerinin üretimi ile daha bağlantılı hale gelmelerini sağlayacaktır.

Tarımda Kadınların Güçlenmesi Endeksi (*Women's Empowerment in Agriculture Index*, WEAI), kalıcı engellerin ve ekonomik kısıtlamaların üstesinden gelme yollarını belirleme çabasıyla, tarım sektöründeki kadınların güçlenmesini, eylemliliğini ve katılımını ölçmek için bir araçtır. WEAI, 2012 yılında ABD hükümetinin küresel açlık ve gıda güvenliğini konu alan *Feed the Future* (Geleceği Besleyin) girişimi tarafından geliştirilmiş olan anket tabanlı bir endekstir. Oluşturulmasından beri yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Endeks, beş alanda gruplandırılmış (üretim, kaynaklar, gelir, liderlik ve zaman) 10 adet eşit ağırlıklı göstergeden oluşmaktadır. Bu araç hane içinde kadınların erkeklere göre güçlenmesini ölçmektedir. Zaman içinde karşılaştırılabilir "puanlar" oluşturması nedeniyle WEAI, program performansını ölçmek ve etki değerlendirmek için *Feed the Future* girişiminde kullanılmıştır.⁵⁶ Daha yakın zamanda uygulamacılar, alanda karşılaşılan zorluklara cevap vermek ve aracı düzene sokmak için WEAI'yi gözden geçirmiştir. Bunun sonucunda yeni **Kısaltılmış WEAI** (*Abbreviated WEAI*, A-WEAI) ortaya çıkmıştır. A-WEAI güçlenme üzerine beş alanı korumuş ancak göstergelerin sayısını azaltarak aracın yönetimini orijinal versiyondan daha hızlı hale getirmiştir. A-WEAI anket modülünün tamamı, yönlendirici bir rehber, eğitim materyalleri ve sayım kılavuzu ile birlikte çevrimiçi olarak erişilebilir durumdadır.⁵⁷

Veri kullanıcıları ve üreticileri arasındaki görüş alışverişinin, özel ya da yerel bir toplumsal cinsiyet sorununa cevap veren ülkeye özgü göstergelere duyulan ihtiyacı açığa çıkardığı durumlar olabilir (örneğin Kırgız Cumhuriyeti'nde UIK, kriz merkezlerine ve *aksakal* mahkemelerine – kırsal alanlardaki ihtiyaç heyetleri – başvuran kadın ve erkeklerin sayısı üzerine veri toplamaktadır. Uygun toplumsal cinsiyet göstergeleri hazırlamanın etkin bir yolu da paydaş çalışmaları olabilmektedir.

İyi Uygulama Örneği

Erken evlilikler, Türkiye'de kaygı uyandıran önemli bir sorun alanı olup, yoksul ailelerden gelen ve mevsimlik tarım işlerinde çalışan kızların 18 yaşından önce evlenme ihtimali çok daha yüksektir. Türkiye 2013 Nüfus ve Sağlık Araştırması, kadınların durumunu ölçmek üzere, eşler arasındaki yaş ve eğitim seviyesi farkları gibi ("eşler arası yaş ve eğitim farklarına göre, evli olan kadınların % dağılımı" olarak ifade edilen) çeşitli göstergeler içermiş, bunları kentsel ve kırsal yerleşim yeri, bölge ve refah dilimine göre daha da ayrıştırmıştır.⁵⁸ Eşler arasında yaş ve eğitim düzeylerindeki büyük farklara ilişkin bulgular, göreceli güçlerinde de farklılıklar olabileceğini işaret etmektedir.

Buna karşılık Orta Asya'daki ülkeler, kadın ve erkeklerin evlendiklerindeki ortalama yaşlarını ölçmektedir. Cinsiyet temelinde ayrıştırılmış bu tür veriler, ortalama olarak kadınların erkeklere göre daha genç bir yaşta evlendiğini göstermektedir. Ancak Türkiye'de kullanılan göstergenin aksine, veriler kadın ve erkek evlilik yaşları arasındaki ilişkiyi göstermemekte, dolayısıyla da kadının aile içindeki durumu hakkında hiçbir çıkarım yapılamamaktadır.

52 Briefing belgesi, Introducing the Minimum Dietary Diversity – Women (MDD-W) Global Dietary Diversity Indicator for Women (Kadınlar için Küresel Beslenme Göstergesi Olan Asgari Beslenme Çeşitliliği – Kadınlar'ın (MDD-W) Tanıtılması), Washington, DC, 15-16 Temmuz 2014.

53 Bkz. TajStat, 06 Mayıs 2015 (<http://www.stat.tj/en/news/280/> adresinde mevcuttur).

54 Rehber <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/010/a0521e/a0521e00.pdf> adresinde mevcuttur.

55 Asgari toplumsal cinsiyet göstergeleri seti <http://genderstats.org/> adresinde mevcuttur.

56 Rehberler, eğitim materyalleri, veri setleri ve kılavuz, <http://feedthefuture.gov/lp/womens-empowerment-agriculture-index> adresinde mevcuttur. Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsü. 2012. Women's Empowerment in Agriculture Index (Tarımda Kadınların Güçlenmesi Endeksi). Washington, DC.

57 Materyaller <http://www.ifpri.org/topic/weai-resource-center> adresinde mevcuttur.

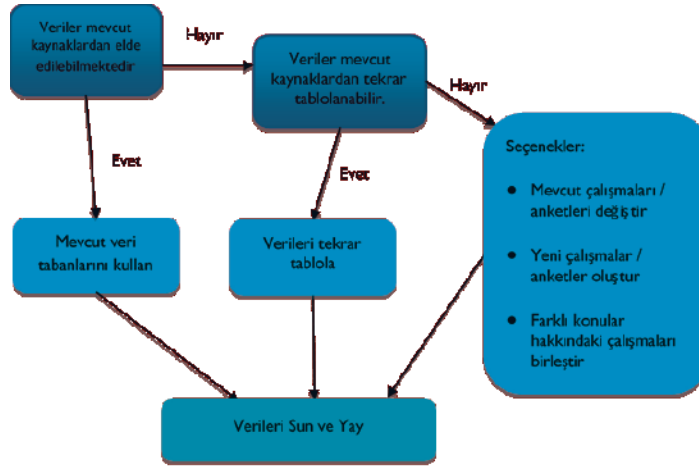
58 Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. 2014. 2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Ankara, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.R. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK. s. 178.

E. Veri Kaynaklarının Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi (Adım 3)

İlgili göstergeler listelendikten sonra, toplumsal cinsiyet istatistikleri üretiminde bir sonraki aşama ulusal veri kaynaklarının değerlendirmesini içermektedir. Bu süreç iki ayrı adım olarak öngörülebilir: (1) Mevcut veri kaynaklarını belirlemek üzere bir envanter çalışması ve (2) mevcut veri kaynaklarının kalitesinin, üzerinde çalışılan toplumsal cinsiyet sorunlarına uygulanıp uygulanmadığını ve herhangi bir veri boşluğunun olup olmadığını kapsayacak şekilde değerlendirilmesi. Adım (1) açısından, ilgili verilerin mevcut ya da erişilebilir olup olmadığı, toplumsal cinsiyet temelinde ayrıştırılmış verilerin "a) toplanmış olmasına, b) tablolanmış olmasına ve / veya c) sayım ya da anket zamanında yayımlanmış olmasına"⁵⁹ bağlıdır. Verilerin kalitesini değerlendirmek, anket ya da sayımın tasarlanma ve yürütülme biçiminde herhangi bir yanlılığın olup olmadığı gibi faktörlerin hesaba katılmasını gerektirecektir.

Şekil 3, verilere mevcut kaynaklardan ulaşıldığı ve ulaşılamadığı durumlarda atılacak adımlar da dahil, olası sonuçları göstermektedir.

Şekil 3. Veri Kaynaklarını Belirlerken Oluşabilecek Olası Sonuçlar

Verilerdeki boşlukları açığa çıkarmanız yüksek bir ihtimaldir. Bu sebeple, veri kaynaklarının envanterini derlerken, mevcut kaynakların nasıl geliştirilebileceğini ve toplumsal cinsiyet ile daha fazla ilişkilendirilebileceğini de göz önünde bulundurmanız gerekmektedir.

Veri Kaynaklarının Envanteri

Tarım ve kırsal geçim ile ilgili veri kaynaklarının envanteri **tarım sayımları ve araştırmaları** ile başlamalıdır. Bir tarım sayımının toplumsal cinsiyete daha duyarlı hale gelmesini sağlayabilecek birçok yol vardır. FAO, tarım sayımlarının yanı sıra diğer araştırma türlerinde de toplumsal cinsiyet değerlendirmelerinin yer alması konusunda detaylı metodolojik rehberler geliştirmiştir.⁶⁰ Bu araç setine örneğin istatistik biriminin seçimi, toplumsal cinsiyet yanlılığının ele alınması ve çalışanlara eğitim verilmesi gibi bazı temel kavramlar dâhil edilmiştir.

Diğer kaynaklardan alınan veriler de faydalı ve bazı durumlarda bilgi boşluklarını doldurmak için gerekli olabilmektedir. Değerlendirilecek diğer veri kaynakları arasında şunlar bulunmaktadır:

- Nüfus ve konut sayımları
- Yaşam standartları ölçüm anketleri

59 FAO. Tarih yok. Developing a Gender and Agricultural Statistics Framework for the Asia-Pacific Region (Asya-Pasifik Bölgesi için bir Toplumsal Cinsiyet ve Tarım İstatistikleri Çerçevesi Geliştirmek). Tarımsal İstatistikler Asya ve Pasifik Komisyonu, 23. Oturum. s. 5.
60 Örneğin, FAO. 2001. Agricultural Censuses and Gender Considerations - Concept and Methodology (Tarım Sayımları ve Toplumsal Cinsiyet Değerlendirmeleri - Kavram ve Metodoloji). (<http://www.fao.org/docrep/003/X2919E/x2919e00.htm> adresinde mevcuttur)

3. Tarımda Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Üretimi: Adım Adım

- Nüfus ve sağlık Araştırmaları
- İşgücü anketleri
- Hanehalkı bütçe anketleri
- Şirket / işletme anketleri (özellikle tarımdaki özel şirketler / işletmeler ve bireysel girişimciler dâhil edildiğinde)
- Gıda tüketim anketleri
- Zaman kullanımı anketleri
- İdari kayıtlar
- Özel olarak tasarlanmış anketler

Bu veri kaynaklarının her biri özel yöntemler ve göstergeler kullanmakta, bazıları cinsiyet temelinde ayrıştırılmış veriler ve toplumsal cinsiyet ile ilgili bilgileri hali hazırda üretirken, hiçbiri doğası gereği diğerlerine göre toplumsal cinsiyete daha fazla ya da az duyarlı olarak değerlendirilmemektedir. Belirli bir veri kaynağının toplumsal cinsiyet ile ilgili bilgileri sağlama derecesi, büyük oranda etkili planlama, tasarım ve veri toplama yöntemlerine bağlıdır. Tablo 3, belirli veri kaynaklarının toplumsal cinsiyet ile ilgili veri üretip üretmediğini ya da bunların nasıl geliştirilebileceğini değerlendirilirken hesaba katılması gereken bazı önemli noktaları özetlemektedir.⁶¹

Tablo 3. Veri Kaynaklarına ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliklerini Ölçmeye Uygunluklarına Genel Bakış

Veri Kaynağı	İlgi
Tarım sayımı/anket	<ul style="list-style-type: none">• Tarımsal emeğin niteliği, tarımsal işletmelerin yönetimindeki, tarımsal varlıkların mülkiyetindeki, hizmetler ve tarımsal uygulamalara erişimdeki toplumsal cinsiyet farkları gibi, tarımsal üretimin çeşitli boyutları konusunda önemli bir veri kaynağı.• Her on yılda bir gerçekleştirilmeleri nedeniyle, tarım sayımları izleme amacından ziyade dayanak veriler sağlamak için daha uygundur. Ancak, doğru tasarlanırlarsa, detaylı ve güç algılanan bilgileri toplamak için daha düzenli bir temelde kullanılabilir sonraki tarım anketleri açısından iyi örneklemeye çerçeveleri sunabilirler (örneğin ikinci ve üçüncü düzeylerde tarımsal çalışma, mevsimlik çalışma ya da toplumsal cinsiyet odaklı tematik anketler).• Yeni WCA 2020, işletmelerin yönetimindeki ve arazi ve hayvancılık gibi tarımsal varlıkların mülkiyetindeki toplumsal cinsiyet rollerini keşfetmek üzere özel bir başlık önermektedir: "Yönetimsel kararların ve işletme sahipliğinin hane içi dağılımı"⁶³
Nüfus / konut sayımları ⁶²	<ul style="list-style-type: none">• Kırsal alanlardaki nüfus ve yaşam koşulları hakkında cinsiyet temelinde ayrıştırılmış temel bir veri seti sunar.• Belirli alt gruplar (örneğin, kırsal alanlardaki yaşlı erkekler ya da adolesan kızlar) veya konular (örneğin işgücü göçü modelleri) üzerinde toplumsal cinsiyet perspektifi ile çalışmak için kullanılabilir.• Sayım verileri, toplumsal cinsiyet analizini geliştirmek üzere diğer veri kaynakları ile birleştirilebilir.• Toplumsal cinsiyet yanlılığından kaçınmak ve soruların toplumsal cinsiyet ile ilgili kavramları içermesini sağlamak üzere özel olarak tasarlanmalıdır.
Nüfus tabanlı / hane anketleri (nüfus ve sağlık, işgücüne katılım, vb.)	<ul style="list-style-type: none">• Birden fazla ya da ayrı ayrı konuları kapsayabilir.• Çoğu zaman yinelerek yürütülmelerinden dolayı, zaman içinde trendleri ya da nüfus grupları içindeki ve arasındaki farkları göstermek açısından yararlı olabilir.• Genel olarak, toplumsal cinsiyet ile ilgili bilgi elde etmek için özel soruların olduğu kısa modüllerin eklenebileceği kadar esneklik (örneğin, bir nüfus ve sağlık anketine aile içi şiddet konusunda bir modül eklemek, ya da bir işgücü anketinde ebeveyn izni ya da istihdamda toplumsal cinsiyete özgü engeller hakkında sorular sormak).
Şirket / işletme anketleri (tarımsal işletmeler dâhil edildiğinde)	<ul style="list-style-type: none">• Özel olarak tasarlanmış bir anket olabilir ya da işletme kayıtlarına dayanabilir.• Her boyuttan işletmelerin sahipleri, yöneticileri ve çalışanları ile bireysel girişimciler hakkında cinsiyet temelinde ayrıştırılmış veriler toplandığında en yararlı olur.• Kadın ve erkeklerin işlettiği tarımsal işletmelerin türleri, başarı oranları ve kadın ve erkek çalışanların çalışma koşulları hakkında bilgi sağlayabilir.• Tarımsal işletmeleri tür, büyüklük, konum ve değere göre kapsamalıdır (ve kadınların genelde fazla temsil edildiği mikro işletmeleri de içermelidir).

61 Ayrıca bkz., Manual on Integrating a Gender Perspective in Statistics (İstatistiklere Toplumsal Cinsiyet Perspektifi Dâhil Etme Kılavuzu) <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Default.aspx> ve UNECE & Dünya Bankası, 2010, s. 24-32.

62 Bkz. FAO, 2015.

63 UNFPA, 2002, daha fazla rehberlik içerir.

Zaman kullanımı anketi

- Kadın ve erkeklerin ücretsiz çalışma ve kayıt dışı istihdama katılımlarının yanı sıra çocuk bakımı gibi ev içi sorumluluklarını, çalışma ile serbest zaman dengesini ve benzerlerini tahmin etmek açısından önemlidir.
- Hane üretimindeki işgücü miktarı ve türü hakkında, tarım bitkisi, konum ve yönetim türüne göre bilgi sağlar.
- Verilerin, cinsiyet ve örneğin yaş, eğitim, işgücü durumu, yerleşim yeri ve hane bileşimine göre ayrıştırılması çok önemlidir.
- Faaliyet tanımlarının toplumsal cinsiyet analizini destekleyecek düzeyde kesin olması önemlidir (örneğin "ev işlerine" ayrılan zaman kavramı çok belirsizdir; bunun yerine genelde kadınlar tarafından gerçekleştirilen yemek pişirme ve çamaşır yıkama ya da çoğunlukla erkeklerin üstlendiği ev ya da araba tamirini içerebilir).
- Yöntemsel çerçeve, çocuk ve yaşlıların zamanlarını nasıl geçirdiklerinin yanı sıra zaman kullanımındaki mevsimsel değişkenliklerin ölçümünü de dikkate almalıdır.
- İyi tasarlanmış bir anket, toplumsal cinsiyet analizi için tek başına yeterli olabilir. Öte yandan, zaman kullanım anketleri nüfus anketlerini tamamlamak üzere de kullanılabilir.

İdari kayıtlar

- İdari kayıtlar, ulusal, bölgesel ya da alt-bölgesel düzeylerde verilerin nasıl toplandığına ve bireylerin cinsiyetinin kaydedilmesine göre etkili olabilir.
- Kadınların ekonomik açıdan güçlenmesi ile ilgili bilgi üretebilir (örneğin, sosyal yardımlar, emekli aylıkları, vergiler, işletme ve tapu kayıtları).
- Cinsiyet ve statüye göre bilgi üretebilir (örneğin, doğum ve evlilik kayıtları, okul kayıtları ve kayıtlı işsizler).
- Kolluk kuvvetleri ve yargı sistemi kayıtları, kadın ve kız çocukların haklarının korunması hakkında bilgi sağlayabilir.
- Asıl amaçları idari faaliyet olduğu için, toplumsal cinsiyet istatistikleri için yetersiz olabilir.

Bazı toplumsal cinsiyet göstergelerini tanımlamanın, birden fazla kaynaktan veri birleştirmeyi gerektirebileceğini unutmamak önemlidir. Tarımsal anketler ve diğer anketler arasındaki olası bağlantıların farkında olmak, verilerin karşılıklı olarak kaynak gösterilmesi ve istatistiki analizlerin yürütülebilmesi açısından özellikle önemlidir.

Veri Kalitesinin Değerlendirilmesi

Verilerin mevcut olup olmadığı belirlendikten sonraki adım, veri kaynaklarının toplumsal cinsiyete duyarlı ve güvenilir olmasını sağlamaktır. Veri kalitesinin değerlendirilmesi; verilerin, anketteki kavram, tanım, ölçüm ve toplama ya da kapsama yöntemlerinde bulunabilecek yanlılıktan etkilenip etkilenmediğinin ve etkilendiyse nasıl etkilendiğinin ele alınmasını ifade etmektedir.

✓ Toplumsal cinsiyet yanlılıklarını irdeleyin

Hem anahtar kavramlar hem de yöntemler, birkaç yıldır kullanılmakta olsalar bile, dikkatli bir şekilde incelenmelidir. Doğru olmayan kavramların kullanılması kadın ve erkeklerin gerçek durumlarını yansıtmayan verilerin üretilmesi riskini taşımaktadır. Bu süreç, veri boşluklarını ele almak üzere yeni ve özel araştırmalar *tasarlanırken* de eşit derecede önemlidir.

Bu noktada, birçok sayım ve ankette "standart" olan aşağıdaki istatistiki kavramları hesaba katarak kendinizi test etmeniz faydalı olabilir. *Kadınların tarımdaki rolünü tam olarak temsil etmek için yeterli olurlar mı? Kadınların deneyimlerini daha iyi değerlendirmek üzere kavramlar nasıl yeniden tanımlanabilir? Hangi veri toplama yöntemleri ya da araçları kullanılmalıdır?*

Kutu 4. Kendinizi Test Edin

İstatistiki Kavram ve Yöntemlerde Yanıllığı Belirlemek⁶⁴

“Ekonomik katkı”, “İstihdam”

Bunlar istatistikte çok yaygın olarak kullanılan kavramlardır, ancak toplumsal cinsiyet yanıllığı içerirler mi? Geleneksel olarak, ekonomik katkılar ve istihdam kavramları, parasallaşmış ve kayıtlı çalışma sektörleri ile bağlantılı olarak tanımlanmaktadır (örneğin GSYH'ye katkılar). Bu tanımlar, kadın ve erkeklerin ücretsiz ev işleri, çocuk bakımı faaliyetleri, yaşlı bakımı, evdeki tamirler, toplum hizmetleri ve gönüllü çalışmayı doğru biçimde kapsayabilir mi?

- Bu tür kavramlar bir ülkedeki mal ve hizmet sunumunun tamamını kapsayacak şekilde nasıl tanımlanabilir?
- Kadın ve erkeklerin gerçekleştirdiği her türlü çalışma hakkında kapsamlı veri toplamak için ne tür yöntem veya araçlar kullanılabilir?

“Tarımsal işlerde kadınların payı”

Bu tanım toplumsal cinsiyet ile ilgili midir? Tanımın, kadınların tarımdaki emeğini ölçmek için nasıl kullanılabilceğini düşünün. Hangi faaliyetler, “tarımsal iş” olarak tanımlanabilir? Kadınların mutfaklarda hane tüketimi için gıda ürettikleri faaliyetler bu kavrama dâhil edilebilir mi?

- Bu kavram, kadınların tipik olarak yürüttüğü çalışma türleri konusundaki karışıklık ve yanlış açıklamaları önleyecek biçimde nasıl tanımlanabilir?
- Kadınların üstlendiği tarımsal çalışma türlerini (kayıt dışı ve ücretsiz emek dahil) ölçmek için ne tür yöntem veya araçlar kullanılabilir?

“Tarımsal işletme”, “Hane”

Hanelerin nasıl değişkenlik gösterebildiğini, hane türünün kadınların kaynaklara erişimini, kaynaklar üzerindeki haklarını ve karar almaya katılımlarını nasıl etkilediğini ve tarımsal üretimdeki rolünü değerlendirin. “Hane” kavramı, tüm üyelerin aynı haklara sahip olduğunu ve kaynakların eşit dağıldığını varsayar mı?

- Ele alınan toplumsal cinsiyet sorunu açısından, tarımsal işletme ya da hane doğru ölçüm birimi midir?
- Hane içinde üretim kaynaklarına erişimdeki toplumsal cinsiyet farklarını daha iyi anlamak üzere veri toplama nasıl geliştirilebilir? Hane içinde bireysel kadın ve erkek düzeylerinde veri toplanabilir mi?

“Hane reisi”

Hane reisi nasıl tanımlanmaktadır? Bu kişi hanedeki en yaşlı erkek midir? Ya da en yaşlı çalışan erkek midir?

- Bu tanım, kadının asıl gelir getircisi ve erkeğin de bakım işlerinden sorumlu olduğu haneleri kapsamak açısından yeterli midir? Ya da bir arada yaşayan çok kuşaklı haneler için?

Erkek reisli haneler (ERH) ve kadın reisli haneler (KRH) hakkındaki veriler daha yararlı ölçümlerdir, ancak bunlar da önemli toplumsal cinsiyet farklarını gizleyebilmektedir. Belirli bir ülkede “ERH”yi neyin oluşturduğunu düşünün. Bu kavram kadınların erkeklerle evli olup aynı zamanda gelir getirdiği tüm haneleri içermekte midir? Peki ya “KRH” – bu haneler yetişkin erkeklerin / erkek gelir getiricinin olmadığı haneler midir?

- Bu kavramlar, ERH içindeki kadınlar hakkındaki verileri değerlendirmek üzere nasıl tanımlanmalıdır?
- Veriler ERH, KRH ve aynı zamanda ortak haneler içindeki bireysel kadın ve erkekler düzeyinde toplanabilir mi?

“Karar alma”

Karar alma süreci ile ilgili göstergeler, hane içindeki kadın ve erkeklerin güçlenmesini ölçmek açısından kullanışlı bir araç olabilir. Belirli bir kişinin nasıl “karar alıcı” olarak tanımlandığını değerlendirin. Hanedeki hangi bireyin karar alıcı olarak hareket ettiğinin belirlenmesi, bir dizi faktöre bağlıdır (toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve örneğin gelenekler ile sosyo-kültürel tutumlar da dahil olmak üzere), ancak haneler nadiren bu şekilde formel bir görev dağılımı yapmaktadır.

- Tek bir hane karar alıcısı kavramı, kadın ve erkeklerin bir hane içinde aldıkları farklı kararları ya da ortaklaşa aldıkları kararları doğru biçimde yansıtabilir mi?

Araştırmalar, hane üyelerinin karar alma hakkında söylediklerinin her zaman pratikte olanı yansıtmadığını göstermektedir. Örneğin, erkek hane reisleri (toplumsal cinsiyet normları ve toplumun beklentilerine bağlı olarak) tarımsal üretimde tek karar alıcı olduklarını belirtme eğiliminde olup, tamamiyle eşleri tarafından (örneğin evde üretilen ürünlerin küçük miktardaki satışı ile ilgili) ya da diğer aile üleriyle ortaklaşa alınan kararları göz ardı edebilmektedir.

- Karar alma kavramı, hane ya da işletme için genel karar alma süreci yerine, belirli faaliyetler hakkındaki (örneğin, ekilecek bitki türleri ve kanatlı hayvanların bakımı) göstergeleri kapsayacak şekilde genişletilebilir mi?

64 Bilgiler FAO'nun E-Öğrenme Kurslarından uyarlanmıştır (FAO, 2014).

Veri kaynaklarının içsel analizine ek olarak, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE), “veri maddelerinin kavram ve terminolojisinin hem kadınlar hem de erkekler (ya da diğer katılımcı alt gruplar) açısından uygun ve ilgili olup olmadığını”⁶⁵ test etmek üzere düşük maliyetli bir yöntem olarak **odak grupların** kullanılmasını tavsiye etmektedir. Hem erkekler hem de kadınlardan oluşan odak gruplar, katılımcıların seçilen kavramları nasıl anladığını, kavramların onların farklı deneyimlerine uygun olup olmadığını belirlemek ve ankette kullanılan tanım ve ifadeleri test etmek üzere, bir anketin oluşturulması (ya da revize edilmesi) sürecinin erken bir aşamasında etkili olmaktadır. Odak gruplardan gelen geri dönüşler “veri toplama sürecini tasarlayanlara, etkili bir şekilde işleyecek ve toplumsal cinsiyet yanlılığını asgari düzeye indirecek sorular geliştirmelerinde yardımcı olabilir.”⁶⁶

F. Veri Üretimi ve Analizi (Adım 4)

Toplumsal Cinsiyet ve Tarım İstatistikleri Çerçevesinin dördüncü aşaması, (veri tabanlarında kadın ve erkekler hakkındaki temel bilgiler anlamına gelen) “ham verilerin”, veri kullanıcıları tarafından daha kolay anlaşılabilir olan toplumsal cinsiyet istatistiklerine dönüştürülmesidir. 4. aşama, iki ayrı adım ile kavramsallaştırılabilir: (1) veri üretimi ve (2) veri analizi.

Daha önceden gerçekleştirilen değerlendirmenin sonuçlarına bağlı olarak, veri üretimi, önceki sayım ve anketlerden alınan verilerin yeniden tablolanmasını ve yeniden işlenmesini gerektirebilir. Yeniden tablolama, cinsiyet temelinde ayrıştırılmış veri üretiminin en basit yoludur, ancak sadece veri kaynakları yanlı değilse ya da elde edilen istatistikler verilerdeki potansiyel yanlılığın net bir açıklaması ve bunun doğruluğu nasıl etkileyeceği ile birlikte sunulabilirse gerçekleştirilmelidir.

Alternatif olarak, yeni veri toplama süreçlerinin planlanması, tasarlanması ve uygulanması gerekebilir (ki bu da mevcut anket araçlarına modül veya soruların eklenmesini ya da tamamen yeni araçların oluşturulmasını gerektirebilir). Daha karmaşık toplumsal cinsiyet sorunlarını ele almak için farklı konulardaki anketleri birleştirmek mümkün olabilir, ancak anketler aynı zaman dönemini ve bağlamı kapsamalıdır.

Toplumsal cinsiyet istatistikleri için yeni veri toplama yöntemlerinin geliştirilmesi, baştan sona bir toplumsal cinsiyet perspektifinin dâhil edilmesi gerekliliği istisnası dışında, başka istatistiklerin üretilmesi sürecinden farklı değildir.

Yeni Veri Toplama Yöntemlerinin Planlanması

Toplumsal cinsiyet istatistikleri üretiminin bu aşamasında, verilerdeki boşlukları tanımlayabilmiş ve önceki veri toplama süreçlerindeki sorunlar, hatalar ya da zayıflıkların farkına varmış olacaksınız. Dolayısıyla, yeni tasarımın odak noktası bu eksiklikleri ele almak olmalıdır. Aşağıdaki adımlara özel dikkat gösterilmelidir:

- ✓ Kadın ve erkeklerin farklılıklarını ve söz konusu toplumsal cinsiyet sorunlarını yansıtan toplumsal cinsiyete özgü istatistik kavram ve tanımların geliştirilmesi (ya da değiştirilmesi).
- ✓ Ölçüm aracının, örneklem boyutunun seçilmesi ve sayım birimleri (örneğin birey,⁶⁷ hane ya da işletme) ile analiz birimlerinin tanımlanması.

Nüfus grubu, ekonomik birim ve örneklem boyutunu seçerken, bu faktörler daha sonraki bir aşamada yapılabilecek toplumsal cinsiyet analizini etkileyeceğinden, ihtiyaç duyulan toplumsal cinsiyet ile ilgili bilgileri göz önünde bulundurun.

65 A.g.e.. s. 18.

66 A.g.e.. s. 19.

67 WCA 2020’de, FAO tarımsal üretim, karar alma ve varlık ve bilgi sahipliğinde kadın ve erkeklerin rolleri hakkında bilgi elde etmek için verilerin bireysel düzeyde toplanmasını önermektedir.

✓ Anketin tasarım ve veri maddesi içeriğinin belirlenmesi

Kavramsal çerçevenin geliştirilmesi, anket formunun tasarım sürecinde en önemli adımlardan biridir. Geleneksel anket formları, kadın ve erkek tarımsal mülkiyet sahiplerinin üstlendikleri faaliyetlerin çeşitliliği hakkında bilgi yakalamak açısından yeterli olmayabilir. Örneğin, hem Kırgızistan Cumhuriyeti hem de Tacikistan'da gerçekleştirilen onaylama çalıştaylarında uzmanlar, kırsal alandaki birçok kadın için el işlerinin ek bir gelir kaynağı olduğunu belirtmiştir (bazı kadınlar el işleri yapımında kullanmak için yün ve ipek gibi tarımsal ürünleri de işlemektedir). Ancak ekonomik veriler, kırsal geçime yapılan bu katkıyı yakalayamamakta ve el işleri üretimiyle uğraşan kadın ve erkeklerle ilgili toplumsal cinsiyet istatistikleri oluşturmak için kullanılan hiçbir resmi kayıt bulunmamaktadır. İsveç'in en yakın zamanlı tarım sayımında da görüldüğü üzere, böyle bilgileri elde etme yöntemlerinden biri, bir tarım sayımına bu faaliyet türleri hakkında sorular eklemektir. İsveç 2010 yılında sayımı yürüttüğünde, işletmelerin gerçekleştirdiği, turizm, el işi üretimi, çiftlik ürünlerinin işlenmesi, yenilenebilir enerji üretimi, ağaç işleme, su ürünleri yetiştiriciliği ve sözleşmeli işçilik gibi diğer bir dizi gelir getirici faaliyet hakkında sorular dâhil edilmişti,⁶⁸

Bu örnek, veri üreticileri ile özellikle kırsal nüfus ya da toplumsal cinsiyet sorunları üzerine çalışan veri kullanıcıları arasındaki diyalogun, nasıl mevcut veri toplama yöntemlerindeki önemli boşluklara dikkat çektiğini de göstermektedir. **Danışma grupları** anket sorularının tasarımı (ya da yeniden tasarımı) ve içeriği hakkında öneriler sunabilmektedir. Seçilen soruların ve anket tasarımının uygunluğunu değerlendirmek üzere, anketin başlatılmasından önce **pilot testler** ve **saha testleri** gerçekleştirilebilir. Saha testleri, anahtar tanım ve terimlerin kadın ve erkek katılımcılar açısından net olduğunu onaylamaya yardımcı olacak ve bu süreç aynı zamanda cevaplanma oranları, örneklem hataları, örneklem boyutları ve nüfus değişkenliğini tahmin etmede de destekleyici olacaktır.

✓ Veri toplayıcılarının, sayım görevlilerinin ve saha personelinin seçilmesi ve eğitilmesi

Etkili veri toplama, bu konuda becerili olan sayım görevlileri ve görüşmecilere bağlıdır, bu sebeple personel dikkatli bir şekilde işe alınmalıdır. Tüm sayım görevlileri, görüşmeciler ve gözetmenler, sahada karşılaşabilecekleri toplumsal cinsiyet ile ilgili konular hakkında eğitim almalıdır (soru sorma, kadın ve erkeklerin farklı cevaplarını anlama, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından kaçınma yöntemleri ve hane halkı üyeleri / hane reisi nasıl kaydedilmeli vb. konularda kullanılması gereken özel veri toplama yöntemleri gibi). Bazı anket türleri, örneğin toplumsal cinsiyet temelli şiddete odaklananlar, belirli duyarlılıklar ve daha kapsamlı eğitim gerektirmektedir. Eğitimlere ek olarak personel, ilgili rehberlik ve bilgilerin yer aldığı kapsamlı rehberler de edinmelidir.

✓ Veri toplama ve işleme yöntemlerinin seçilmesi

Veri toplama yönteminin seçiminde, kadın ve erkeklere ulaşma konusunda yöntemlerin farklı etkileri olduğu gerçeği dikkate alınmalıdır (örneğin, sabit hatlar kullanılarak yapılan telefon görüşmeleri, iletişim için sadece cep telefonu kullanan hanelere erişemeyecek ve evde olma olasılıkları daha düşük olan çalışan erkekler ile genç yetişkinleri dışlayabilecektir).⁶⁹ Benzer şekilde, belirli konuların ve anket sorularının uygunluğu da değerlendirilmelidir (örneğin, hassas sorular sorulurken gizlilik ve özel konularla ilgili dikkat gerektiren hususlar vardır).

✓ Anket formlarında veya anket sürecinde potansiyel toplumsal cinsiyet yanlılığının incelenmesi

Önceki anket ve sayımlarda bulunan toplumsal cinsiyete özgü çeşitli eksikliklerin, çoğu zaman ya veri toplamada toplumsal cinsiyet yanlılığının ya da (yine yanlılık oluşturabilecek) toplumsal cinsiyete duyarsız yaklaşımların sonucu olduğunu unutmayın. Veri kaynaklarındaki potansiyel toplumsal cinsiyet yanlılığına karşı dikkatli olmamız gerektiği gibi, yeniden hazırlanmış sorularda ya da yeni anketlerin oluşturulmasında da yanlılığın ortaya çıkabileceği konusunda dikkatli olmamız gerekmektedir. Tablo 4, yukarıda belirtilen kaygıların her biriyle ilgili toplumsal cinsiyet yanlılığının tipik nedenlerinden bazılarını açıklamakta ve bunlara karşı alınabilecek bazı önlemler önermektedir.

68 Bkz. EuroStat Statistics Explained, Agricultural Census in Sweden (İstatistiklerin Açıklanması, İsveç'te Tarım Sayımı, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agricultural_census_in_Sweden adresinde mevcuttur.

69 UNECE & Dünya Bankası, 2010, s. 22, s. 24.

Tablo 4. Toplumsal Cinsiyet Yanlılığının Ortak Nedenleri ve Çözümler⁷⁰

Toplumsal cinsiyet yanlılığının nedenleri	Toplumsal cinsiyet yanlılığından kaçınmak için önlemler
Muğlak, belirsiz bir şekilde ifade edilmiş ya da toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını pekiştirici sorular	<ul style="list-style-type: none"> • Örneğin, bir tarım sayımı / anketi, işletmedeki çalışma üzerine, "çalışmanın" sadece ücretli istihdam anlamına gelecek şekilde yorumlanacağı, net olmayan sorular kullanılabilir. • Sorular basit, net olmalı ve günlük terimleri kullanılmalıdır. • Tek bir cinsiyete uygulanabilecek ifadeler (örneğin "ev hanımı," "iş adamı," "adam/gün") kullanılmamalıdır.
İletişim problemleri	<ul style="list-style-type: none"> • Katılımcılar, terminolojinin çok teknik ya da karmaşık olması nedeniyle, bir anketi anlamadığında ortaya çıkar. • Kadın katılımcılar üzerindeki etki erkeklerdekinden daha fazla olabilir. • Taslak anketin saha testi ve odak grupların kullanılması, soruların nasıl anlaşılacağına ölçülmesine yardımcı olarak buna göre ayarlanmalarını sağlayabilir.. • Görüşmecilere / sayım görevlilerine, terminolojiye yardımcı olması için açıklayıcı notlar verilebilir.
Yanlış katılımcı seçimi	<ul style="list-style-type: none"> • Seçilen katılımcı, hane üyeleri ve bir şirket ya da tarımsal işletmenin çalışanları konusunda doğru bilgi aktaracak konumda olmadığında meydana gelir. • Örneğin erkek katılımcılar, bir tarımsal işletmede kayıt dışı veya ücretsiz çalışıyor olsalar bile kadınları ekonomik açıdan pasif olarak belirtebilirler. • Becerili sayım memurları seçilmeli ve sahada karşılaşılabilecekleri toplumsal cinsiyet sorunları hakkında kapsamlı eğitim ve rehberlik verilmelidir.
Karar alma sürecini temsil etmek için, hane reisi (mülk sahibi), doğru olmayan bir ifadedir	<ul style="list-style-type: none"> • Hanede / işletmede, aile / işletmeyle ilgili kararların alınmasında egemen konuma sahip bireyin belirlenmesini ifade eder. • Karar alma için bir göstere olarak kullanılması, yanlış yönlendirebilir ve kararların gerçekte nasıl alındığını yansıtmayabilir.⁷¹ • Hane reisi ya da karar alıcının seçimi için kullanılan bazı yöntemler, hanenin (şirketin) hiyerarşik bir yapısı olduğu varsayımına dayanıyorlarsa yanlılığa neden olabilir. • Diğer yöntemler, hanede (işletmede) kararların gerçekte nasıl alındığını anlamakta yetersiz olabilir. Örneğin, temel bir karar alıcı var mı, yoksa kararlar paylaşıyor mu?
Sayım görevlileri / görüşmecilerle ilgili problemler	<ul style="list-style-type: none"> • Sayım görevlileri, soru sorma şekilleri ile yanlılığa neden olabilirler (kişisel önyargılar, zayıf eğitim, dikkatsizlik gibi nedenlerle). • Görüşmecinin cinsiyeti çok önemli olabilir, çünkü kadınlar kadın görüşmecilere, erkekler de erkek görüşmecilere bazı özel bilgileri açıklamaya daha meyillidir (örneğin, cinsel sağlık ya da aile planlama uygulamaları hakkında). • Personel olarak hem kadınlar hem de erkekler görevlendirilmelidir.
Gerçeği gizlemek; eksik bilgi vermek	<ul style="list-style-type: none"> • Bazı durumlarda, toplumsal cinsiyet normları ya da gerçeği ifşa etme korkusu, anketin kendisinden şüphelenme gibi başka sebeplerle, katılımcılar kasıtlı olarak yanlış bilgi verebilir (örneğin, bir erkek karısının bir tarımsal işletmede çalıştığını belirtmeyebilir ya da bir kadın aile içi şiddete maruz kaldığını reddedebilir). • Bazı katılımcılar, soruları tam olarak anlamadıkları için ya da bilgiyi hatırlamadıkları için eksik bilgi verebilir. • Kadınların ev işleri ve hane arazilerinde (mutfak bahçeleri) çalışmaları, bu faaliyetlerin "çalışma" olarak görülmemesi şeklindeki yaygın algı nedeniyle (soruların ifade şekliyle ilgili olarak yukarı bakınız) sıklıkla eksik bildirilmektedir. • Sayım görevlileri, irdeleyici soruların ve katılımcılara destek olacak cevapların kullanılmasında eğitilmelidir.

İyi Uygulama Örneği

Birçok hanehalkı anketi varlıklarla ilgili veri toplamaktadır, ancak bu tip verilerin bireysel düzeyde toplanması yaygın değildir. Oysa bireysel düzeyde veriler olmadan, varlıkların mülkiyetindeki toplumsal cinsiyet özellikleri ve mal varlığındaki toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri saklı kalacaktır. Varlıklarda Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Projesi (2009'da başlatılmış ve Ekvador, Gana ve Hindistan'da yürütülmüştür), bu soruna bir cevap niteliğindedir. Proje, saha çalışmalarıyla, hanehalkı anketlerinin doğasında var olan bazı yanlılıkları önlemenin ve varlıklarla ilgili bireysel düzeyde veri toplamanın mümkün olduğunu göstermiştir. Proje kapsamında geliştirilen iyi uygulamalar, hanehalkı anketlerinde kullanılacak dört temel müdahaleyi içermektedir:⁷²

- Mevcut anketlere, "tarımsal arazilerin sahipleri kimlerdir?" ya da "tapu belgelerinde kimlerin isimleri gözükmektedir" gibi en azından bir tane ek soru eklemek.
- İki katılımcı ile görüşme yapmak. Ek bir katılımcının dâhil edilmesi, hanedeki varlık mülkiyetinin daha tam bir resmini çekmekte ve hanehalkı üyelerinin mülkiyet konusunda görüş birliğinde olmaması olasılığını değerlendirmektedir.
- Ele alınan politika konuları temelinde belirli ek varlıklar hakkında sorular sormak (örneğin kadınların kredi teminatlarına erişimini belirlerken mücevher gibi "kadına özgü" varlıkların mülkiyetini takip etmek faydalı olabilir).
- Mülkiyeti dikkatli bir şekilde tanımlamak ve varlıklar üzerindeki belirli haklar hakkında sorular sormak. Örneğin Tacikistan'da özel arazi mülkiyeti yoktur ve bireyler arazileri, arazi kullanım hakkı yoluyla kullanmaktadır. Bu sebeple, kadın ve erkeklerin araziler üzerindeki haklarını satma ve kiralama hakları anket için önemli katkılar sağlayacaktır.

70 Bilgiler UNECE & Dünya Bankası'ndan, 2010, s. 18, materyaller de Dünya Bankası Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Eğitim Çalıştayı, Oturum 4'ten uyarlanmıştır (Ruanda 2014).

71 UNECE & Dünya Bankası, 2010, s. 73.

72 Doss, C., Deere, C. D., Odoro, A. B. & Swaminathan, H. 2013. Collecting Sex-Disaggregated Asset Data (Cinsiyet Temelinde Ayrıştırılmış Varlık Verilerinin Toplanması). Varlıklarda Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Projesi, Politika Notları Serisi: No. 4. Bangalor.

Verilerin İşlenmesi

Veri düzenleme ve tamamlama aşamalarında oluşabilecek potansiyel toplumsal cinsiyet yanlılığına dikkat edilmelidir. Toplumsal cinsiyet sorunları hakkında da eğitim gören konu uzmanlarının, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına dayanan varsayımları engellemek üzere veri düzenleme ve veri tamamlama aşamaları için kurallar oluşturmaları tavsiye edilmektedir.

Veri Analizi

İhtiyaç duyulan veri işleme ve analizi düzeyi ÜİK'nın hazırladığı istatistik ürünlerinin türüne bağlıdır. Örneğin, sayım gibi tek bir kaynaktan veri yaymak için genelde, verileri toplumsal cinsiyet temelinde ayrıştırmak ve toplumsal cinsiyet konularının veri topluluğunda temsil edilmesini sağlamanın ötesinde, asgari düzeyde işleme ve analiz gerektiren bir tablo formatı kullanılmaktadır. Bu şekilde sunulduğunda, uzmanlar bu temel verilere erişebilmekte ve kendi analizlerini yürütebilmektedir. Buna karşılık, özellikle daha dar kapsamlı toplumsal cinsiyet konuları hakkındaki ya da belirli bir kitleyi hedefleyen analitik rapor ya da makaleler çok daha detaylı analiz ve planlama gerektirmektedir.

Veri analizi, toplumsal cinsiyet istatistikleri üretiminin kritik bir parçasıdır. Burada genelde dikkatler, verileri önemli toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gösterecek ve belirli bir mesajı iletecek şekilde sunan belirli ölçümlerin kullanılmasına yoğunlaşmaktadır. İstatistiki bilgilerin sunulmasının aksine, veri analizi, sunulan veriler hakkında bir "hikâye anlatmanın" aracıdır.

Başlangıçta veriyi analiz ederken, aşağıdaki ölçümleri değerlendirebilirsiniz:

- Çapraz tablolama
- Temel tanımlayıcı analiz

Cinsiyet temelinde ayrıştırılmış veriler, kadın ve erkekler arasındaki ve özellikle kırılğan ya da genel istatistiklerde görünmeyenler gibi çeşitli alt gruplar arasındaki farkları gösteren toplumsal cinsiyet istatistiklerini üretmek üzere, diğer değişkenlerle (yaş, kırsal / kentsel yerleşim yeri, eğitim durumu ve işgücüne katılım gibi) **çapraz tablolanmalıdır**. Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü, her ne kadar veriler giderek artan bir şekilde cinsiyet temelinde ayrıştırılsa da, bu ayrımın çoğu zaman sunulan *tek* değişken olmaya devam ettiğine⁷³ ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin karmaşıklığının gizlendiğine dikkat çekmektedir. Örneğin, işgücü piyasasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri (kadın ve erkeklerin belirli alanlarda yoğunlaşması ve yönetim kademelerindeki kadın sayısının azlığı gibi) kısmen eğitimdeki toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri tarafından belirlenmektedir. Fakat bu olgu ancak meslek verileri hem cinsiyet hem de eğitim seviyesi temelinde ayrıştırılırsa açığa çıkabilir.

Ancak analizin "olabilecek en yüksek sayıda çapraz tablolanmış verinin cinsiyet temelinde ayrıştırılması"⁷⁴ ile desteklenmeyeceğine dikkat etmek gerekmektedir. Ayrıştırmaların tümü kullanışlı veriler üretmeyebilir; aşırı bilgi üretilmesi riski oluşabilir ve kullanıcılar bunu yorumlarken zorluk yaşayabilirler. Belirli bir ayrıştırma "kesin bir amaç" hedefi ile seçilmeli ve ayrıştırma bir hipotez ya da teorik bir soruyu ele almalıdır.⁷⁵ Değişkenleri özel bir bağlama ve söz konusu toplumsal cinsiyet sorunlarına dayanarak seçmek önemlidir (örneğin sorun adolesan kızları, kırsal alandaki kızları ya da kırsal alandaki bir azınlık grubundan veya engelli kızları ilgilendirmekte midir?).

Verilerin **tanımlayıcı (betimsel) analizi**, nüfustaki farklı gruplar arasında "doğrudan toplumsal cinsiyet odaklı karşılaştırmaları sağlayan değişkenlerin bileşim ve dağılımının basit ölçümlerinin cinsiyete göre ve her cinsiyet için hesaplanmasını" kapsamaktadır.⁷⁶ Verilerin nasıl çeşitli şekillerde sunulabileceğini gösteren Kazakistan'dan alınan aşağıdaki basitleştirilmiş örneği ele alın. *Toplumsal cinsiyet analizi bakımından hangi veriler en kullanışlıdır?*

⁷³ Bilgiler, <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Descriptive-analysis-of-data.ashx> adresinde mevcuttur.

⁷⁴ UNFPA, 2002, s. 43.

⁷⁵ A.g.e..

⁷⁶ Bilgiler, <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Descriptive-analysis-of-data.ashx> adresinde mevcuttur.

⁷⁷ Veriler Kazakistan İstatistik Komitesi'nden alınmıştır, www.stat.gov.kz adresinde mevcuttur, "Гендерное равенство в экономике."

Örnek

1 Ocak 2015 tarihi itibarıyla Kazakistan'daki küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ'ler) sayıları ile ilgili veriler.⁷⁷

KOBİ'lerin sayısı - toplam	Dâhil		Dâhil	
	Hane (özel) çiftlikleri		Kadınların yönettiği KOBİ'lerin sayısı - toplam	Hane (özel) çiftlikleri
926 844	15 2697	378 855	28 258	

Başka bir şekilde sunarsak: Kadınlar tüm KOBİ'lerin neredeyse yarısını (yüzde 41) yönetmekte ancak ticari çiftlikte yetersiz temsil edilmektedir. Tüm KOBİ'lerin yüzde 16'sı çiftlik iken, kadınların sahip olduğu KOBİ'lerin sadece yüzde 7'si çiftliktir. Kadınların yönettiği çiftlikler tüm hane çiftliklerinin dörtte birinden daha azını (yüzde 18) temsil etmektedir.

Toplumsal cinsiyet uzmanları, özellikle kadın ve erkekler arasındaki farkların istatistiki olarak anlamlı olduğu durumlarda, verilerin yorumlanması sürecine destek olarak veri analizi için çok değerli olabilmektedir.

Bileşim ya da dağılım ölçümleri arasında, **oranlar ve yüzdeler; rasyolar; oranlar; medyanlar ve dilimlerle ortalama ve standart sapma** yer almaktadır. Her bir ölçüm, veri analizi bakımından belirli bir amaca hizmet etmektedir. Bu ölçümler yalnızca büyük veri setleri için hesaplanmalıdır (küçük sayıdaki gözlemlerde, gerçek sayılar tercih edilmektedir).

Oranlar ve yüzdeler (proportions and percentages), kadın ve erkekleri karşılaştırmak ve kadın ve erkeklerin bir kategori boyunca nasıl dağılım gösterdiğini (örneğin, kırsal istihdamda erkeklerin oranıyla kıyaslandığında kadınların oranı) ya da tek bir kategori içinde cinsiyet dağılımını (örneğin bir toplumsal cinsiyet farkını gösteren, kadın ya da erkek parlamenterlerin yüzdesi) göstermek için kullanılmaktadır. Kadın ve erkeklerin yüzdelerinin toplamı her zaman 100'e eşit olacağı için, genelde bir tablo ya da grafikte yalnızca tek bir gösterge sunulur (toplumsal cinsiyet istatistikleri örneğinde bu genelde kadınların payı olmaktadır).

Rasyo (ratio), iki sayının göreceli boyutlarını ifade eden tek bir sayıdır (örneğin, doğumlardaki cinsiyet rasyosu, 100 kız doğumuna karşılık erkek doğumunun sayısını ifade eden genel bir ölçümdür; diğer bir deyişle rasyo, bir cinsiyetin diğerini sayısal olarak nasıl geçtiğini göstermektedir).

Oranlar (rates), değişim dinamiklerini ölçmekte ve vakayı tasvir etmektedir: verili bir zaman aralığında gerçekleşen olayların sayısı, bu zaman aralığında olayın riskine maruz kalan nüfus üyelerinin sayısına bölünür (örneğin, doğurganlık oranları ve anne ölüm oranları toplumsal cinsiyet istatistiklerinde kullanılan yaygın ölçümlerdir. Cinsiyet ve yaş temelinde ayrıştırılmış kırsal dış göç oranı başka bir örnektir).

Medyan ve ortalama (median and mean) merkezi eğilim ölçüleriyken, **(beştebirlik) dilim ve standart sapma**, dağılım ölçüleridir. Tarımla ilgili toplumsal cinsiyet istatistiklerinde çoğu zaman sunulmazlar, ancak servetin belirli bir nüfus boyunca dağılımı (medyan ya da beştebirlik dilim), kadınların ücretsiz ev işlerinde harcadıkları ortalama zaman ve kadın ve erkeklerin sahip olduğu ortalama arazi boyutu gibi kavramları göstermek için kullanışlı olabilir. Dağılımlar boyunca toplumsal cinsiyet temelinde ayrıştırılmış veriler (örneğin, gelirin dilimsel dağılımı) çok belirgin modelleri ve eşitsizlik alanlarını açığa çıkarabilmekte, aynı zamanda farklı gruplardaki (burada farklı gelir seviyeleri olarak) kadın ve erkeklerin farklılaştırılmasına yardımcı olabilmektedir.

Farklı kaynaklardan **verilerin birleştirilmesi**, toplumsal cinsiyet istatistikleri üretiminde etkili bir araç olabilmektedir. Yukarıdaki Kazakistan örneğinde, UIK tarafından derlenen tam veri seti üç kaynaktan alınan verileri içermiştir: İstatistiki İşletme Kayıtları, Maliye Bakanlığı Vergi Komitesi ve Tarımsal İstatistik Kayıtları. Veri kaynaklarını birleştirirken, verilerin kapsam, zaman dilimi, tanımlar ve kavramlar açısından karşılaştırılabilir olup olmadığını belirlemek önemlidir. Her ne kadar veriler karşılaştırılabilir gibi gözükse de, zaman içinde sınıflandırmalar uyarlanmış ya da veri işleme uygulamaları değişmiş olabilir. Bu tür değişkenlikler farklı veri kaynakları birleştirildiğinde özellikle sorun teşkil etmektedir (örneğin bazı yıllar için veriler eksikse), ancak değişkenlik aynı kaynaktan da farklı yıllarda ortaya çıkabilir. Örneğin bazı Orta Aysa ülkelerinde, erkek ve kadınların ortalama ücretleri işletme anketlerinden hesaplanmaktadır. Yöntemsel değişimlere bağlı olarak, tarım sektörü verileri belirli bir yıl için ormancılık ve balıkçılık / su ürünleri yetiştiriciliği alanlarındaki ücretleri içerebilmekte iken başka bir yılda bu veriler kümelenmemiş

olabilmektedir. Her ne kadar ücretlendirmede belirgin değişiklikler olduğunda ücret farkları hakkında genel sonuçlara ulaşmak mümkün olsa da, farklı yıllardan alınan veriler doğrudan karşılaştırılmamakta ya da birleştirilememektedir.

En iyisi, her veri kaynağı için belgelendirme ve metaverileri dikkatli bir şekilde incelemek ve mümkün olduğunda verilerin uygunluğu ve karşılaştırılabilirliği hakkında ek bilgilere de sahip olabilmeleri nedeniyle alandaki uzmanlara danışmak olacaktır.⁷⁸

Verileri Yorumlamak İçin Toplumsal Cinsiyet Analizinin Kullanılması

Yukarıda açıklanan veri analiz süreçleri, toplumsal cinsiyet temelinde ayrıştırılmış istatistikler ile sonuçlanmaktadır. Bu analiz seviyesi, verilerin yüzde ya da oran olarak, çok az ya da hiç olmayan yorumlama veya bağlamsal bilgiyle tablolarda gösterildiği çoğu istatistik yayınının tipik sonlandırma noktasıdır. Bu çeşit bir sunum toplumsal cinsiyet uzmanları için yeterli olabilmekte, ancak çoğu veri kullanıcısı, özellikle istatistikler ile aşına değilirse, "kadın ve erkeklerin farklı ihtiyaçları ve beklentilerinin yanı sıra, kadın ve erkeklerin kaynak ve hizmetlere erişimini açıklayan güç farklılıkları ile ilişkisel etkenleri" tam olarak anlamada sıkıntı yaşamaktadır.⁷⁹

Toplumsal cinsiyet ile ilgili istatistikler üretmek için, toplumsal cinsiyet analizinin uygulanması gerekmektedir. Bu, değişkenler arasında ve içinde model ve ilişkileri açığa çıkarmak ve tek başına cinsiyet temelinde ayrıştırılmış veriler kullanıldığında görünmeyebilen ilişkileri yorumlamak anlamına gelen, çok değişkenli analizin daha derin bir seviyesidir. Toplumsal cinsiyet analizi, verilerin açığa çıkardığı toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini anlamak için daha geniş bir bağlam oluşturmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kadın ve erkekler için olası sonuçlarını sunmaktadır. Örneğin, mikro-finans kuruluşlarının kayıtları, eğer cinsiyet temelinde ayrıştırılmışlarsa, belirli bir dönemde kadın ve erkek borç alanların sayısı hakkında doğru bilgiler sunabilmekte, ancak bu veriler kadınların krediye ulaşırken karşılaştıkları toplumsal cinsiyete dayalı kısıtlamaları açıklamamaktadır (teminat sıkıntıları ve kredi süreçlerine yabancılıkları gibi). Benzer şekilde, kız ve erkeklerin okula kayıt oranları, çocukların devamsızlığını toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının nasıl etkilediği hakkında bilgi vermemektedir. Kızlar, daha genç kardeşlerine baktıkları için ya da erken yaşta evliliğe bağlı olarak okula devam etmeyebilirken, erkekler ise gelire yaptıkları katkıya ailelerinin bağlı olmasından dolayı okula daha az devam edebilmektedir.

Toplumsal cinsiyet analizinin genelde farklı sorgulama alanlarından oluşan bir çerçeve tarafından yönlendirildiğini hatırlayacaksınız. Veriyi işledikten sonra, toplumsal cinsiyet rolleri ve hangi kilit kaynaklara kimin erişimi ve kontrolü olduğu hakkındaki temel sorulara hâlihazırda bazı cevaplarınız olacaktır. İşlenmiş veriler (tablolarda, şekillerde ve grafiklerde) toplumsal cinsiyet analizi soru ve cevaplarına dayanan **betimleyici bilgiler** ile güçlendirilebilir.

Toplumsal cinsiyet kısıtlamaları ve fırsatlarının resmini çekmek üzere betimleyici bilgiler eklemek, genelde diğer veri kaynaklarına ve **nitel çalışmalara** başvurmayı gerektirmektedir. Nitel veriler genelde, odak grup tartışmaları, görüşmeler ve sosyal haritalama gibi araştırma yöntemleri aracılığıyla toplanmaktadır. Nitel veriler özellikle verilerin daha geniş bir kitle tarafından anlaşılabilir hale getirilmesi açısından değerlidir. Diğer veri kaynaklarını değerlendirirken, analizinizin kuramsal altyapısını (örneğin, verinin açığa çıkardığı toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri hakkındaki hipoteziniz nedir?) ve iletmek istediğiniz temel bilgiyi aklınızdan çıkarmayın.

Hatırlatma!

Toplumsal cinsiyet analizinin "derinliği", söz konusu toplumsal cinsiyet sorununa, istatistiki yayının türüne (örneğin genel bir yayın için mi yoksa belirli bir konunun daha kapsamlı bir çalışması için mi olduğuna) ve yayma planına bağlı olacaktır. Toplumsal cinsiyet uzmanları uygun toplumsal cinsiyet analiz araçlarını ve çerçevelerini önerebilirler.⁸⁰

⁷⁸ Bilgiler <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Descriptive-analysis-of-data.ashx> adresinde mevcuttur.

⁷⁹ UNFPA, 2002, s. 34.

Kutu 5. Kendinizi Test Edin

Toplumsal Cinsiyet Analizinde Diğer Veri Kaynaklarına Başvurma

Aşağıdaki veriler, "Alorra" ülkesinde gerçekleştirilen hayali 2014 tarım sayımının basitleştirilmiş verileridir:

Tarım bitkisi	Ekilen alan (%)		Hasat (hektar başına kg)	
	Erkek çiftçiler	Kadın çiftçiler	Erkek çiftçiler	Kadın çiftçiler
Buğday	54,1	72,4	2 197	2 024
Pamuk	18,2	14,3	6 131	5 212
Pirinç	9,9	7,2	2 564	2 761
Mısır	4,2	2,4	4 422	3 544
Tütün	3,5	--	6 443	--
Patates	5,2	3,1	634	652
Sebze	3,0	0,6	349	170
Meyve ağaçları	1,9	--	120	--

Aşağıda soldaki sütunda listelenen ek veriler ile nitel bilgi türlerini değerlendirin. *Toplumsal cinsiyet analizi sırasında bunlara başvurmak faydalı olur mu?* Sağdaki sütunu kullanarak cevaplarınızı kontrol edin.

Yukarıdaki veriler aynı zamanda pazara yönelik bitkiler ve geçimlik bitkiler olarak da ayrıştırılmıştır.

Evet. Kadın ve erkeklerin yüksek değerli bitkiler mi, yoksa geçimlik bitkiler mi yetiştirdiklerine dair ek bilgiler – ve bitkilerdeki çeşitlilik eksikliği hakkındaki ilgili veriler – analizi güçlendirebilir.

Alorra'daki tarımsal sanayileşmenin tarihini ve kadın ve erkek çiftçilerin rollerini betimleyen bir monografi.

Evet. Bu araştırma, tarım uygulamalarında bugünkü toplumsal cinsiyet farklılıkları hakkında bilgi sağlayabilir (örneğin, önceki devlet programlarının endüstri bitkilerini erkek çiftçiler için teşvik etmiş olması).

Kadın ve erkek çiftçilerle, en kritik buldukları konular hakkında yürütülen odak gruplardan sağlanan bulgular (örneğin kadın çiftçiler: gübre eksikliği, kötü tohum kalitesi, sınırlı yerel pazarlar. Erkek çiftçiler: yüksek arazi vergileri, gübre eksikliği, öngörülemez hava koşulları).

Evet. Bu bilgiler, kadın çiftçilerin daha az miktardaki hasatlarının, bazı tarımsal girdilere sınırlı erişimlerinden kaynaklandığını gösterebilir.

Kadınların geleneksel tohum işleme ve saklama bilgileri üzerine bir araştırma

Evet. Bu bilgi, özellikle tarımsal biyo-çeşitlilik hakkındaki çalışmalar ya da biyo-çeşitlilik analizi için önemlidir.

Katılımcıların yüzde 63'ünün çiftçiliği bir "erkek işi" olarak değerlendiği bir ulusal kamuoyu anketi.

Hayır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları olumlu ya da olumsuz etkilere sahip olabilir, ancak kadın ve erkek işlerine yönelik toplumsal algılar, bitki tarımındaki toplumsal cinsiyet kalıpları ve kadın ve erkek çiftçiler açısından ekin verimindeki farklar burada çok belirsiz ve büyük olasılıkla bağlantısızdır.

G. Sunum ve Yayma (Adım 5)

İstatistikçiler ve veri üreticiler için, sürecin son aşaması toplumsal cinsiyet istatistiklerini sunmak ve yaymaktır. Ancak çoğu veri kullanıcısının toplumsal cinsiyet istatistikleri ile ilk karşılaşmaları, UIK tarafından üretilen yayınlar ya da veri tabanları aracılığıyla olmaktadır. Toplumsal cinsiyet istatistikleri üretme nedenlerimizi hatırlayacaksınız: Paydaşlar arasında farkındalığı artırmak (özellikle, politika yapımcıların ve diğerlerinin dikkatlerini öncelikli toplumsal cinsiyet sorunları üzerinde yoğunlaştırmak), daha fazla araştırmayı teşvik etmek ve politika reformlarına katkı yapmak. Bu amaçlara ulaşmak için veriler net olarak ve hedef kitleye en uygun olacak biçimde sunulmalıdır.

Verilerin sunuş biçimi, veri kullanıcılarının bilgiyi anlama ve bulguları kendi çalışmalarında kullanma derecesine etki edecektir. Sunum yönteminin seçimi, kitleye ve toplumsal cinsiyet istatistiklerinin nasıl yayılacağına bağlı olduğundan, verilerin sunumu ve yayılımının birbirine paralel olarak değerlendirilmesi önemlidir.

Hatırlatma!

Verilerin en iyi nasıl sunulacağına karar verirken, hedef kitleyi aklınızdan çıkarmayın.

Tablolar ve grafikler net mesajlar sağlamalı, okuyucuyu çekmeli, daha derin analizi teşvik etmeli ve daha fazla bilgi için talep uyarmalıdır.⁸⁰

80 Hedman, B., Perucci, F. & Sundström, P. 1996. Engendering Statistics: A Tool for Change (İstatistiklerin Toplumsal Cinsiyet İçermesini Sağlamak: Bir Değişim Aracı. Stockholm, İstatistikler İsveç. s.79

Etkili Veri Sunum Stratejileri

Toplumsal cinsiyet sorunlarını göstermek için farklı veri setleri kullanılacak olsa da, toplumsal cinsiyet istatistiklerinin sunumundaki genel hedefler aynıdır: Politika yapımcıların önceliklendirip ele almaları için toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini açık bir şekilde vurgulamak; kadın ve erkekler arasında karşılaştırmaları kolaylaştırmak; veri analizinden çıkan kilit sonuçları aktarmak; geniş bir veri kullanıcısı yelpazesine ulaşmak ve daha fazla araştırma ve çalışmayı teşvik etmek.⁸¹ Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet istatistikleri, kadın ve erkeklerin ihtiyaçlarını etkili bir şekilde ele almak için politika yapımcıların dayanacağı kanıt tabanıdır.

Tablolar veri sunumunun temel bir biçimidir. İki formatta etkili olabilirler: Bir yayının metni içinde ele alınan noktaları gösteren küçük tablolar ya da eklerde kullanılan büyük ve kapsamlı tablolar. Açıklayıcı bilgiler (tanımlar ya da metaveriler) tablonun hemen altındaki notlarda sunulmalıdır. Eğer veriler eksikse ya da veriler arasındaki belirli bir ilişkiye dikkat çekmek istiyorsanız, tablo dışındaki formatlar seçilmelidir.

Diğer veri sunum biçimleri arasında, **grafikler, şekiller, haritalar ve info-grafikler**, belirli toplumsal cinsiyet verilerinin görsel sunumu için çok etkili olabilir. Aşağıdaki Tablo 5, veri sunumunun bazı yolları ile bunların bazı temel özelliklerinin göstermektedir. Aşağıda açıklanan grafik ve şekil türlerinin örnekleri aynı zamanda Ek 3'te de sunulmuştur.

Tablo 5. Veri Sunum Araçlarının Özellikleri

Grafik ya da Şekil Türü	Özellikler
Çizgi grafikler	<ul style="list-style-type: none"> Zaman içindeki trendleri gösterir. Çeşitli gruplar arasındaki farklılıkları gösterir. Bir çizgi grafiği genelde, kadın ve erkeklerin doğrudan karşılaştırılmasını zorlaştırmadıkça, bir değişkenin y eksenindeki sıfır değeri ile başlar.
Çubuk grafikler (dikey ya da yatay)	<ul style="list-style-type: none"> Görsel olarak anlaşılması daha kolaydır, çünkü çubuk ne kadar uzunsa değer de o kadar yüksektir. Çubuk grafikler en çok büyüklük olarak çok fazla değişiklik göstermeyen veriler için uygundur. Kümelenmiş çubuk grafikler (kadın ve erkekleri temsil eden ayrı çubuklar) cinsiyetlerin kolay karşılaştırılmasına izin verir. Yatay çubuk grafikler, birçok kategori ya da uzun başlıkları olan kategoriler olduğunda tercih edilebilir.
Kümelenmiş çubuk grafikler	<ul style="list-style-type: none"> Kadın ve erkek nüfuslar içindeki değişkenlerin dağılımını gösterir ve iki ya da daha fazla kategorili veri setleri için kullanışlıdır. Yüzde 100 toplamını veren kategoriler için etkilidir. Kümelenmiş çubuk grafikler, her çubukta çok fazla parça varsa ya da kategoriler görülebilmek için çok küçükse daha az etkili olacaktır.
Pasta grafikler	<ul style="list-style-type: none"> Nitel (kategorik) değişkenlerin yüzde dağılımını göstermek için, kümelenmiş çubuk grafiklere alternatif olarak kullanılabilirler. Kategorilerin toplamı yüzde 100 olmalıdır. Kadın ve erkekler arasında doğrudan karşılaştırma sunmak için kullanışlıdır, çünkü pasta "dilimlerinin" boyutunu görsel açıdan karşılaştırmak kolaydır. Çok kategori dâhil edildiğinde pasta grafiklerin okunması zorlaşabilir. Genelde, beşten fazla kategori varsa çubuk grafik tercih edilmelidir.
Saçılım grafikleri	<ul style="list-style-type: none"> Gruplanma kalıplarını göstermek için, birbirlerine konumlanan iki değişken arasındaki ilişkiyi göstermek için kullanılır. Çubuk grafiklerde ya da tablolarda kolayca sunulamayan birçok veri noktasının gösterilmesi gerektiğinde kullanışlıdır, örneğin bir ülkedeki bölgeler ya da alt bölgelerle ilgili veriler. Verilerdeki aykırı değerleri tanımlamak ve analiz etmek için de kullanışlıdır.
Tematik haritalar	<ul style="list-style-type: none"> Haritalar üzerine işlenmiş veriler belirli bir değişkenin coğrafi dağılımını gösterir. Bir ülkedeki bölgesel kümeleri ya da bölgelerde normlardan önemli ölçüde farklılık gösteren noktaları göstermek için kullanılabilir. Haritalar savunuculuk amaçları için faydalı olup, genel kamuoyu tarafından kolayca anlaşılabilir.
Info-grafikler (bilgi grafikleri)	<ul style="list-style-type: none"> Info-grafikler, verilerin grafiksel gösterimleridir; kitle iletişimi için giderek daha fazla kullanılmaktadır. Verileri aşırı basitleştirebilmeleri, bu yüzden de araştırmacılar ve uzmanlar açısından kullanımının sınırlı olması, zayıf yönleridir. Ancak geniş bir kitleye bilgi iletebilir, savunuculuk ve tanıtım materyali için kullanılabilirler.

81 Dünya Bankası Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Eğitim Çalıştayı, oturum 6 (Ruanda 2014).

Tablo, şekil ya da grafik formlarında sunulan verilerin, açıklayıcı metini güçlendirmek amacıyla kullanıldığını unutmayınız. Sadece tablolar, şekiller ve grafiklerden oluşan istatistiki derlemelerden kaçınılmalıdır. Veri sunumu için uygun yöntemin seçimi, metinde aktarılan noktalara ve kilit mesajlara bağlı olacaktır. Kullanıcı dostu sunumlar oluşturmak için bazı faydalı ipuçları şunlardır:

✓ Bütün tablo, şekil ya da grafikler metinde açıklanan toplumsal cinsiyet sorunuyla doğrudan ilişkili olmalıdır. Toplumsal cinsiyet analizinin sonuçlarını en iyi ileten sunum yöntemini seçin.

✓ Her tablo, grafik ya da şekilde aktarılan mesajların sayısını sınırlandırın.

✓ Şekil, grafik ya da tablolar tüm veri kullanıcıları açısından net olacak şekilde tasarlanmalıdır. Aşağıdaki önerilere dikkat edin:

- Basit bir görsel tasarım kullanın.
- Net, basit ve doğru başlık ve işaretler kullanın.
- Bir açıklama sunun.
- Veri kaynaklarını listeleyin.
- Kadın ve erkekler arasında karşılaştırmaları kolaylaştırın (örneğin, verileri yan yana yerleştirin; sunum boyunca kadın ve erkekleri işaret etmek için tutarlı renkler ve konumlandırma kullanın).

✓ İzleyicileri düşünün ve şunları unutmayın:

- Yuvarlak sayılar genel kamuoyu tarafından daha kolay anlaşılır.
- Ondalıklı yüzdelerin karşılaştırılması daha zordur, bu sebeple yüzdeleri tam sayılara yuvarlayın.
- Şekil ya da grafikler içinde sunulan değer etiketleri dikkat dağıtıcı olabilir ve çoğu zaman bunlara gerek yoktur. Ancak eşlik eden analitik metinde hiçbir değer sunulmamışsa bunlar okuyucuya daha kapsamlı bilgiler sunmak üzere bir şekle ya da grafiğe eklenebilir.
- Toplam değerler kadın ve erkekler arasındaki farkları yakalamak açısından genelde gereksizdir ve bu yüzden dahil edilmeyebilir.

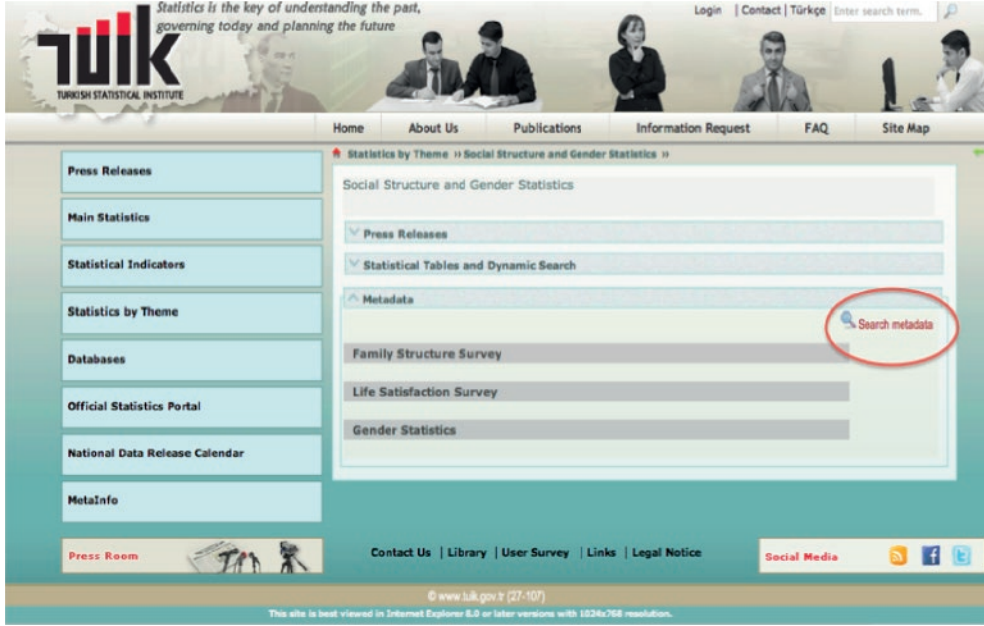
Metaveriler Hakkında Bir Not

Metaveriler, toplumsal cinsiyet istatistiklerini sunmanın önemli bir parçasıdır, çünkü veri kullanıcıları için bilginin daha net olmasını sağlar ve aynı zamanda veri toplama yöntemlerinin sınırlarını açıklarlar. Toplumsal cinsiyet istatistikleri çoğu zaman birkaç veri kaynağı birleştirilerek üretildiğinden metaveriler, verilerin nasıl toplandığını, işlendiğini ve analiz edildiğini açıklamak açısından önemlidir. Metaveriler, veriler hakkındaki genel bilgilerden oluşur ve veri kaynağı, veri toplama yöntemi hakkındaki temel özellikleri, verinin kalitesi hakkındaki notları ve ülke ile ilgili herhangi bir bilgiyi içerebilir. Metaverilerin hangi bilgileri içermesi gerektiğine dair tek bir standart yoktur, ancak aşağıdakiler çeşitli uluslararası kuruluşlar (örneğin, BM, OECD ve Dünya Bankası) tarafından kullanılan toplumsal cinsiyet ve kalkınma göstergelerinde en sık yer alanlardır:

- Kaynak
- Gösterge adı
- Toplumsal cinsiyet sorunlarıyla ilgisi
- İletişim noktası ya da öncü kuruluş (veri üreticisi için)
- Kullanılan istatistiki kavram ve sınıflandırmalar (tanımlar)
- Verinin istatistiki nüfusu ve kapsamı
- İşleme, hesaplama ve analiz yöntemleri (verileri elde etme metodolojisi)
- Verilerle ilgili sorunlar ya da sınırlamalar
- Genel yorumlar (önerilen kullanım, kalite yorumları)

Metaveriler sunulurken ve yayılırken toplumsal cinsiyet istatistiklerine dâhil edilmelidir. Bu basılı yayınlarda bir ek şeklinde ya da elektronik veri tabanlarına bağlantılar şeklinde yapılabilir. Bazı ülkelerde UİK'lar toplumsal cinsiyet istatistiklerinin çevrimiçi sunumlarının yanında metaverilere bağlantılar da içerirler. Örneğin Türkiye İstatistik Kurumu internet sitesi, metaveriler için bir arama fonksiyonu içermektedir.

Şekil 4. Türkiye İstatistik Kurumu'nun İnternet Sitesi⁸²

Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Yayılması

Toplumsal cinsiyet istatistikleri üretimindeki son aşama, verilerin ortaya çıkardığı temel bilgilerinin yayılması ya da iletilmesidir. Hedef gruplara (temel veri kullanıcıları kitlesi) ve bu tür bir yayının "pazarlanması" için oluşturulacak plana özel dikkat gösterilmelidir.

Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin hedef kitlesi çeşitli olup muhtemelen birkaç yerel kuruma ek olarak uluslararası kalkınma kuruluşlarından oluşmaktadır. Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin hedef kitlesini ve onların ihtiyaçlarını anlamak üzere, ülkedeki tipik **hedef gruplarını** haritalamak faydalı olabilir. Toplumsal cinsiyet istatistikleri tarım ve kırsal kalkınma bağlamında değerlendirildiğinde, hedef gruplar şunlardan oluşabilmektedir:

- Hükümet bakanlıkları ve kuruluşları (örneğin tarım, çalışma ve sosyal güvenlik bakanlıkları ile meclis komisyonları)
- Kadının ilerlemesini veya toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmeyi amaçlayan hükümet organları (örneğin, Kadın ve Aile İşleri Komisyonları)
- Kadın kuruluşları (STK'lar ya da siyasi partilerin kadın kolları)
- Toplumsal cinsiyet, tarım, kırsal kalkınma, çevre koruma ve iklim değişikliği vb. odaklı araştırma ve savunma kurumları
- Kütüphaneler ve bilgi merkezleri
- Medya kuruluşları (ana akım medyaya ek olarak, bölgesel bir odağı da olabilen uzmanlaşmış toplumsal cinsiyet e-posta haber grupları ve bilgi ağlarının da bulunduğu)⁸³
- Uluslararası kalkınma kuruluşları, özellikle de toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda çalışanlar (örneğin BM Kadın Birimi ve UNDP)

Hatırlatma!

Toplumsal cinsiyet istatistikleri yalnızca, kritik toplumsal cinsiyet sorunlarına yönelik anlayışı geliştirmek için kullanıldıklarında değerlidir. Bu sebeple uygun hedef gruplarına etkili bir şekilde iletilmelidir.

⁸² Bu sayfa http://www.turkstat.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 adresinde mevcuttur.

⁸³ Örneğin, <http://www.wunrn.com/> adresinde mevcut olan Kadınların BM Rapor Ağı

✓ Veri kullanıcılarla iletişime geçmeyi unutmayın

Veri kullanıcılarının ihtiyaçlarını anlamak, UİK'ların ve diğer veri üreticilerinin uygun yayma planları ve iletişim kampanyaları aracılığıyla cevap verebilmesini mümkün kılmaktadır. Bazı veri kullanıcıları, belirli toplumsal cinsiyet istatistikleri için taleplerde bulunan bakanlıklar ya da hükümet organlarından olabilir. Bu durumda, istatistiklerin yayılacağı yol kendiliğinden açık hale gelmektedir. Yine de, diğer muhtemel veri kullanıcılarını belirlemek ve istatistiki yayınların bu hedef kitleye nasıl tanıtılacağını kararlaştırmak üzere **odak grup tartışmalarının, çalıştayların, seminerlerin** ve hatta **anketlerin** kullanılması önerilmektedir. Toplumsal cinsiyet, tarım ve kırsal geçim konuları, UİK çalışma planlarının geliştirilmesini amaçlayan daha genel toplantılara dâhil edilmelidir. Alternatif olarak, veri sunum ve yayma yöntemlerinin tartışılması, öncelikli toplumsal cinsiyet sorunlarını ve veri boşluklarını tanımlamak üzere (Toplumsal Cinsiyet ve Tarım İstatistikleri Çerçevesi'nin 1. adım'ı) yapılan ön toplantılara eklenebilir. İdeal olarak hükümet organları ile sivil toplum üyelerini kapsayacak şekilde kurumlar arası bir bileşime sahip olan daimi **danışma grupları**, toplumsal cinsiyet istatistikleri üretimi için çalışma planları ve bütçelerin hazırlanması ve yayılacak öncelikli materyalin belirlenmesinde de rol oynayabilir.

İstatistiki Ürün Türleri

Verilerin belirli biçimlerde sunulabilmelerinde (örneğin şekiller, tablolar ya da info-grafikler) olduğu gibi, istatistiki ürün ya da yayın türleri seçiminde, sorunların karmaşıklığı, hedef kitle ve verilerin anlaşılır bir şekilde sunulma yolları değerlendirmeye alınmalıdır. Hem basılı hem de elektronik formda en yaygın istatistiki yayın ve ürünlerden bazıları şunlardır:

- *Kadın ve Erkeklerle* ilgili yayınlar (cinsiyet temelinde ayrıştırılmış yıllık derlemeler)
- Ulusal istatistik yayınları (belirli veri derlemelerinin, sayım ve anketlerin ideal olarak toplumsal cinsiyete duyarlı bir tutumla üretilen sonuçları)
- Analitik rapor ya da makaleler (toplumsal cinsiyet analizinden doğan daha sınırlı bir kapsamı olan ve politika odaklı olan ürünler, örneğin toplumsal cinsiyet profilleri, bilgi formları ve elektronik bültenler)
- Çevrimiçi veri tabanları
- Özel veri derlemelerine ilişkin mikroveri dosyaları
- İnternet sitelerindeki özel toplumsal cinsiyet portalları
- Genel bir kitleye yönelik broşürler, el ilanları ve posterler

Kadın ve Erkeklerle ilgili derlemeler gibi toplumsal cinsiyet istatistiklerine yönelik yayınlar, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle ilgili farklı verileri tek bir kaynaktan sunmanın kullanışlı bir yoludur. Ancak, bazı ülkelerde olduğu gibi, bu tür yayınların *tek* yayma yöntemi haline gelmesi riski bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet istatistiklerinin bir dizi istatistiki yayına dahil edilmesi daha iyi bir uygulamadır. Bu yolla özellikle politika yapıcıları içeren daha geniş bir veri kullanıcı kitlesi, toplumsal cinsiyete özgü veri ve bilgiye ulaşacaktır. İstatistik üretimi işlemi toplumsal cinsiyet kaygılarının ana akımlaştırılmasında olduğu gibi, toplumsal cinsiyet istatistikleri de UİK'nın resmi yayınlarına dâhil edilmelidir.

Toplumsal cinsiyet istatistiklerini birbirlerine paralel ve çoklu yöntemlerle yaymak önerilmektedir. Örneğin bir tarım ya da nüfus sayımından gelen toplumsal cinsiyet ile ilgili veriler, sayım raporunun tamamı ile aynı anda yayınlanan tek konulu bilgi formları ya da analitik raporlarda vurgulanabilir. Bu daha kısa analitik yayınlar, toplumsal cinsiyet eşitliği yönündeki trendler hakkında bilgiyi medyada ya da kamuoyuna iletirken kullanışlı olmaktadır.

İyi Uygulama Örneği

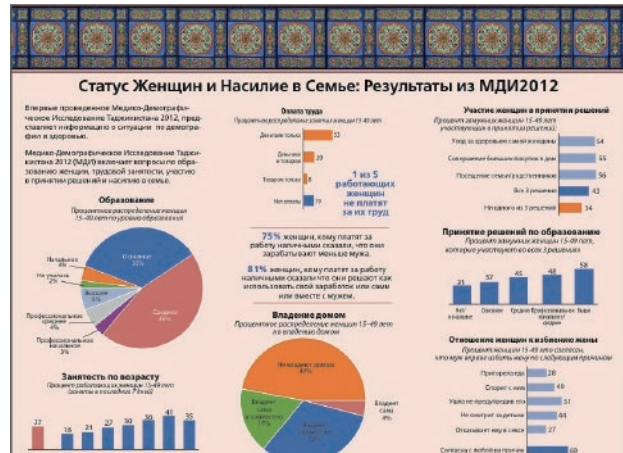
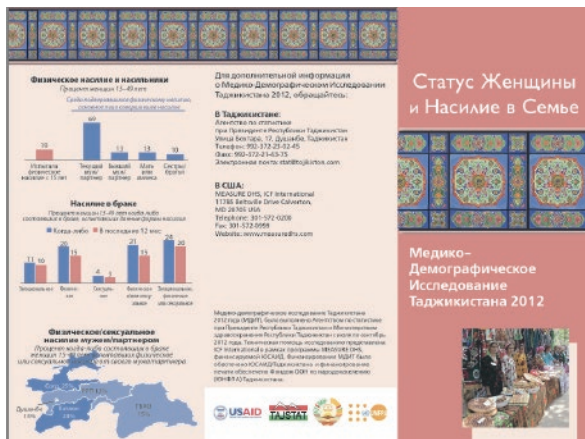
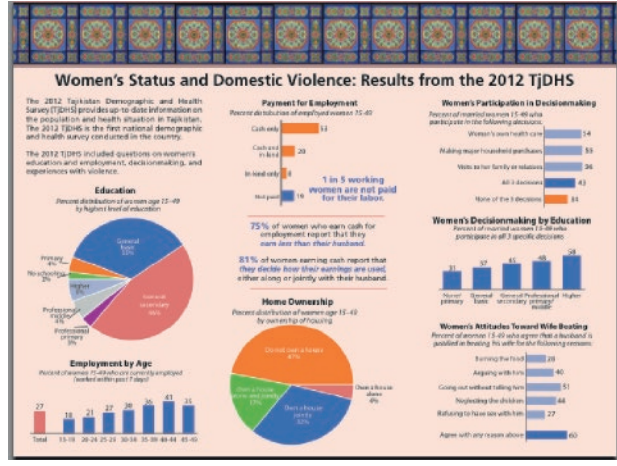
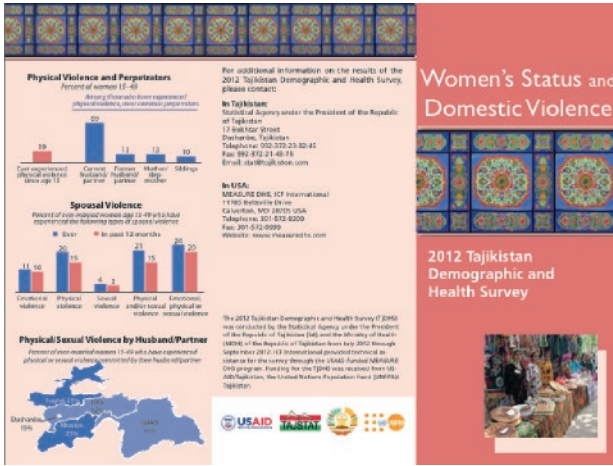
Tacikistan'da Cumhurbaşkanlığı'na bağlı İstatistik Kurumu 2012 Nüfus ve Sağlık Araştırmasının sonuçlarının tamamını (beş eki olan 360 sayfalık bir yayın) yayınlamış, aynı zamanda beslenme ve anne ve çocuk sağlığı gibi tekil konuları vurgulayan iki sayfalık bilgi formları da yayınlamıştır.

Şekil 5, broşür formatında basılan, kadının durumu ve aile içi şiddet konulu bilgi formudur. Verilerin, kamuoyu için bilgilerin okunabilirliğini ve erişilebilirliğini artıran birkaç türde grafik ve harita kullanılarak sunulduğuna dikkat ediniz.

Şekil 5. Tacikistan DHS, 2012 - Kadınların Durumu ve Aile İçi Şiddet⁸⁴

[ön]

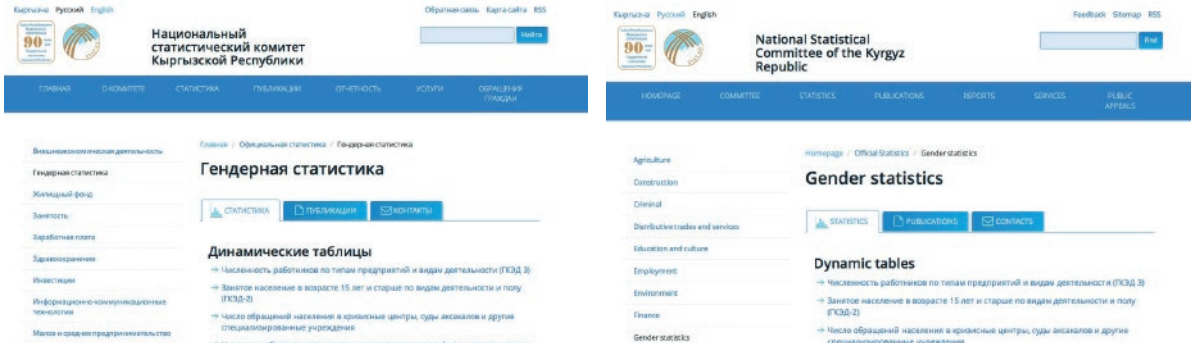
[arka]

(Basılı kopyalar halinde dağıtılan) basılı yayınlara ek olarak, toplumsal cinsiyet istatistiklerinin çevrimiçi yöntemler aracılığıyla yayılması da uygun maliyetli ve etkin bir yöntemdir. Yayınların tamamı UİK internet sitesinden indirilebilecek şekilde oluşturulabilir; böylece veri tabanlarını çevrimiçi olarak erişilebilir hale getirmek, daha detaylı bilgilerin sunulabilmesini ve verilerin yıllık ya da iki yılda bir yapılan derlemelere göre daha düzenli olarak güncellenmesini mümkün kılmaktadır. Orta Asya bölgesi ülkeleri çoğu zaman BKH'leri ve diğer temel göstergeleri yansıtan çevrimiçi toplumsal cinsiyet istatistikleri veri tabanlarına sahiptir. Örneğin, Kırgızistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Komitesi, "dinamik tablolar" şeklinde kolayca erişilebilen 56 tane toplumsal cinsiyet göstergesi göstermiştir.

84 2012 Tacikistan DHS için tüm materyaller, <http://dhsprogram.com/what-we-do/survey/survey-display-384.cfm> adresinde mevcuttur.

Şekil 6. Kırgızistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Komitesi'nin İnternet Sitesi⁸⁵

FAO, UNECE ve Dünya Bankası gibi bazı uluslararası kuruluşlar, kullanıcıların birkaç gösterge temelinde ve belirli yılları kullanarak kendi verilerini üretmelerine izin veren interaktif veri tabanlarına sahiptir.

İletişim Stratejileri

İletişim stratejileri, verileri yayma ile yakından bağlantılıdır. Ancak yayma süreci verilerin tedarik edilmesi ile ilgiliyken, iletişimin odağı "kullanıcılarla ilişkiler geliştirmek ve toplumsal cinsiyet istatistiklerinin kullanılmasını teşvik etmektir."⁸⁶ Yayma, toplumsal cinsiyet istatistikleri üretim sürecinin son aşamasıdır, ancak veri kullanıcıları ile iletişim ideal olarak tüm üretim süreci boyunca gerçekleşmelidir.

Ne yazık ki, çoğu zaman toplumsal cinsiyet istatistikleri gerektiğinden az kullanılmaktadır. Birçok ÜİK'nın basım bütçeleri sınırlı olup, az sayıda toplumsal cinsiyet istatistikleri içerir yayın üretmektedir. Bu sebeple veri yayma çok sınırlıdır. Öte yandan, yayınlar mevcutken bile veriler tam olarak analiz edilmemiş olarak sunulabilmektedir. Ayrıca kullanıcılar varlıklarından haberdar değillerse kapsamlı çevrimiçi verilere bile erişilemeyebilir. ÜİK'lar toplumsal cinsiyet istatistiklerini bazı yollarla daha görünür hale getirebilirler. Örneğin, seminerler ve basın konferansları, yeni yayın ve verilerin tanıtımı açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. ÜİK ulusal toplumsal cinsiyet eşitliği mekanizmasının parçası olduğunda, ya da olmadığında bile, kendi ağları aracılığıyla toplumsal cinsiyet istatistikleri hakkında bilgi yaymak için kadın sorunları ya da toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı ulusal komisyonlarla işbirliği yapmaları mümkün olmaktadır.

Medyanın (örneğin basın bültenleri aracılığıyla ya da analitik makaleler sunarak) yanı sıra potansiyel veri kullanıcılarıyla (örneğin bültenler veya haber bültenleri aracılığıyla) doğrudan iletişim de daha geniş bir kitleye ulaşmanın önemli yollarıdır.

Etkili iletişim, ÜİK'ların önemli ortaklara ve veri kullanıcılarına yönelik dikkat, iletişim için net sorumluluklar, medya bağlantılarının geliştirilmesi ve müşterilerden gelen geri dönüşleri izleyip analiz edecek bir sistem içeren promosyon ve pazarlama planlarının olmasını gerektirmektedir.

İyi uygulama örneği

2011 yılında Moldova Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu, bir Genel Tarım Sayımı gerçekleştirmiştir. Toplumsal cinsiyet istatistikleri açısından bu sürecin önemli çıktılarından biri, Moldova Cumhuriyeti'nde Tarımda Kadın ve Erkekler (2014) konulu 14 sayfalık ayrı bir kitapçığın yayınlanması olmuştur. Kitapçık, tarım sayımından alınan, açıklayıcı metinlerle birlikte bir dizi tablo ve şekil kullanılarak sunulan toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış verileri derlemektedir. Kadın ve erkeklerin; çiftçi, girişimci ve tarım işçileri olarak yüzleştikleri toplumsal cinsiyete özgü sıkıntılarının vurgulanma nedenlerinden biri, "sektör hakkında toplumsal cinsiyet farkındalığı olan kararları teşvik etmek, daha etkili, verimli ve sürdürülebilir çözümler sağlamaktır".⁸⁷

Tarımda Kadın ve Erkeklerin yayınlanması, çeşitli posterler, broşürler, video klipler ve basın konferansları gibi çeşitli medya araçları yoluyla hem devam eden sayım sürecini hem de sonuçlarını kamuoyuna duyurmak için yapılan daha büyük bir kampanyanın parçasıdır.⁸⁸

85 Kırgızistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Komitesi'nin internet sitesi <http://www.stat.kg/> adresinde mevcuttur.

86 UNECE & Dünya Bankası, 2010, s. 129.

87 Moldova Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu. 2014. Women and men in agriculture of the Republic of Moldova (Moldova Cumhuriyeti'nde tarımdaki kadın ve erkekler). (Romence, Rusça ve İngilizce olarak <http://www.statistica.md/newsview.php?l=en&idc=30&id=4533> adresinde mevcuttur).

88 Sonuçların yayınlanması, metodolojik araçlar ve tanıtım materyallerini içeren 2011 Tarım Sayımı hakkındaki bilgiler, İngilizce olarak <http://www.statistica.md/pageview.php?l=en&idc=352> adresinde ve Rusça olarak <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ru&idc=352> adresinde mevcuttur.

4. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bir Yaklaşım Benimsemek İçin Öneriler

Toplumsal cinsiyet istatistikleri üretmek için yapılan herhangi bir çalışmanın başarısı, UİK'nın kendi faaliyetlerinde toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımı benimseme derecesine bağlıdır. Toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımı oluşturan iyi uygulamaların çoğu bu araç setinde detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Sonuç olarak, tarım ve kırsal geçim konularında toplumsal cinsiyet istatistiklerinin ve toplumsal cinsiyet ile ilgili bilgilerin üretimini daha da geliştirmek için benimsenebilecek temel uygulamaların kısa bir kontrol listesini sunmak da faydalı olacaktır.

- ✓ Düzenli toplantılar ve odak gruplar bir danışma kurulundan faydalanma ya da kadının geliştirilmesi veya toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı ulusal mekanizmanın faaliyetleri aracılığıyla veri üreticileri ile veri kullanıcıları arasında düzenli bir diyalog sistemini kurumsallaştırın. Veri kullanıcılarını, hükümet birimlerinin yanı sıra sivil toplum, araştırma enstitüleri ve uluslararası kalkınma kuruluşlarından paydaşları kapsayacak şekilde geniş olarak değerlendirin.
- ✓ UİK ve ulusal istatistik sisteminin diğer birimleri ya da diğer veri üreticileri arasında veri paylaşım anlaşmaları gerçekleştirin.
- ✓ UİK içinde bir toplumsal cinsiyet odak noktası pozisyonu geliştirin. Toplumsal cinsiyet odak noktasının sorumlulukları net bir şekilde geliştirilmiş olmalı ve UİK içinde kimle işbirliği yapacağına ve tüm kuruluş tarafından nasıl destekleneceğine yönelik bir plan da oluşturulmalıdır.
- ✓ Veri toplama yöntemlerinde hiçbir istemsiz yanlılık olmadığından emin olmak üzere, kodlama, sınıflandırma sistemleri, tanımlar ve terminolojinin düzenli olarak gözden geçirilmesi için politika ve uygulamalar geliştirin.
- ✓ UİK personelinin yanı sıra veri toplamaya dâhil olan diğer personel için (sayım görevlileri, görüşmeciler ve gözetmenleri kapsayacak şekilde), düzenli toplumsal cinsiyet eğitimleri gerçekleştirin. Veri kullanıcılarının verilerin olanaklarını ve sınırlarını daha iyi anlamaları için, veri toplamak ve toplumsal cinsiyet istatistikleri üretmek üzere kullanılan yöntemler hakkında kısa eğitim oturumları veya çalıştaylar sunmayı değerlendirin.
- ✓ Toplumsal cinsiyetle ilgili bilgi iletme için, yerel medyayla iletişime geçmek de dâhil olmak üzere birden fazla yöntemden faydalanın.
- ✓ Sayım görevlileri ve görüşmeciler olarak kadın ve erkeklerin işe alımında denge gözetin ve UİK bünyesinde kadınların erkeklerle eşit bir temelde yönetim kademelerine terfilerini güvence altına alın.

Ek 1: Tarımda Temel Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri Seti (FAO REU)

Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

Tarımda Temel Toplumsal
Cinsiyet Göstergeleri Seti
(FAO REU)

SEAGA soruları

İşletmeler için toplumsal cinsiyet göstergeleri*

	Kim ne yapar? 1	Kim neye sahip? 2	Kimin neye erişim izni vardır/kim neyi denetler? 3	Kim ne bilir? 4	Kim yararlanır? 5	Kalkınma programlarına kim dahil edilmeli? 6
1 Mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, işletmelerin dağılımı	●	●				●
2 Mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, sahibin ortalama hane boyutu	●	●				●
3 Mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, sahibin ve hanehalkı üyelerinin ortalama yaşı	●					●
4 Mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, işçi çalıştıran işletmelerin yüzdesi	●					●
5 Mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, gıda kıtlığı riski yaşayan işletmelerin yüzdesi			●			●
6 Mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, sahibin eğitim seviyesinin belirli bir düzeyin üzerinde olduğu işletmelerin yüzdesi			●	●		●
7 Tarımsal yayım hizmetlerinin kaynağı ve mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, tarımsal yayım hizmeti alan işletmelerin yüzdesi			●	●	●	●
8 Mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, çiftçi örgütlerine ve kooperatiflere katılan işletmelerin yüzdesi			●	●		●
9 Arazi kullanım türü ve mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, ortalama işletme alanı	●					●
10 Hayvan türü ve mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, ortalama hayvan sayısı		●	●			●
11 Mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, temel arazi olarak kullanılan ortalama orman ya da diğer ormanlık arazi alanı		●	●			●
12 Mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, ortalama su ürünleri yetiştiriciliği alanı		●	●			●
13 Arazi kullanım türü ve mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, sulanan alanlara sahip olan işletmelerin yüzdesi			●			●
14 Kimyasalın türüne ve mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, kimyasal kullanan işletmelerin yüzdesi			●			●
15 Mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, seçili makine ve ekipmana sahip olan işletmelerin yüzdesi		●	●			●
16 Mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre tarımsal amaçlar için kredi alan işletmelerin yüzdesi			●		●	●
17 Çiftçilik türü (tarım bitkisi - geçici, kalıcı - hayvancılık, su ürünleri yetiştiriciliği ve ormancılık) ve mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre işletmelerin yüzdesi	●		●			●
18 Faaliyet türü ve mülkiyet sahibinin cinsiyetine göre, diğer gelir getirici faaliyetleri olan işletmelerin yüzdesi	●		●			●

*Ya da işletmeler için hiçbir veri mevcut olmadığında: haneler. Bu durumda işletme sahibi hane reisi ile değiştirilir.

Ek 2: Seçilen Kaynaklar

1. Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Hakkında Çevrimiçi Rehber ve Kılavuzlar
2. Eğitim Materyalleri
3. Video Kaynakları
4. Veri Tabanları
5. FAO Rehberlik ve Politikası
6. Tarımsal Kalkınmada Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırmak İçin Araçlar

1. Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Hakkında Çevrimiçi Rehber ve Kılavuzlar

İstatistiklere Toplumsal Cinsiyet Perspektifi Yerleştirme Kılavuzu (Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü)

<http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Default.aspx>

Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Hakkında El Kitapları, Rehberler ve Eğitim Kılavuzları Kütüphanesi (Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü) [İngilizce ve Rusça]

<http://unstats.un.org/unsd/demographic/standmeth/handbooks/default.htm>

Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerini Geliştirmek: Pratik Bir Araç (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu ve Dünya Bankası Enstitüsü, 2010)

İngilizce:

http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/publications/Developing_Gender_Statistics.pdf

Rusça:

http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/publications/Developing_Gender_StatisticsRUS.pdf

Varlıklarda Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Projesi (belgeler, örnek anket formları, temel bulgular ve daha fazla kaynak dahil olmak üzere)

<http://genderassetgap.org/>

Tarım Sayımları ve Toplumsal Cinsiyet Değerlendirmeleri – Kavram ve Metodoloji (FAO, 2001)

<http://www.fao.org/docrep/003/X2919E/x2919e00.htm>

Ulusal Nüfus ve Barınma Sayımı Verilerinin Toplumsal Cinsiyet Analizi İçin Metodolojik Rehberler (UNFPA, 2002)

<http://www.unfpa.org/publications/methodological-guidelines-gender-analysis-national-population-and-housing-census-data>

Güney Kafkaslar ile Orta ve Batı Asya'da Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri: Durumsal Bir Analiz (Asya Kalkınma Bankası, 2012)

İngilizce:

<http://www.adb.org/publications/gender-statistics-southern-caucasus-and-central-and-west-asia-situational-analysis>

Rusça:

<http://www.adb.org/ru/publications/gender-statistics-southern-caucasus-and-central-and-west-asia-situational-analysis>

Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerinin Kullanılması: Veri Kullanıcılarının Eğitimi İçin Araç Seti (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu, 2016)

<http://www.unece.org/stats/gender/toolkit.html>

2. Eğitim Materyalleri

Gıda ve Beslenme Güvenliğinde Toplumsal Cinsiyet hakkında E-öğrenme kursu: Toplumsal cinsiyet istatistikleri üzerine iki ders (FAO)

<http://www.fao.org/elearning/#/elc/en/course/FG>

Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Eğitim Çalıştaylarından Materyaller, Vietnam ve Ruanda, 2014 (Dünya Bankası)⁸⁹

<http://datatopics.worldbank.org/gender/CapacityBuilding>

3. Video Kaynakları

Tarımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Video Araç Seti (FAO) Oynatma Listeleri:

İngilizce:

https://www.youtube.com/playlist?list=PLzp5NgJ2-dK4Ei-CY1kLCQwzuA5_iXbKo

Rusça:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLzp5NgJ2-dK7hkf0fdKrKGhNqpWjolkIR>

Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Eğitim Videoları (UNECE) [İngilizce ve Rusça]

<http://www.unece.org/stats/video/welcome.html>

4. Veri Tabanları

FAO Tarımsal Cinsiyet İstatistikleri Araç Seti / Veri Tabanı

<http://www.fao.org/gender/agrigender/agri-gender-toolkit/en/>

FAO Toplumsal Cinsiyet ve Arazi Hakları Veri Tabanı

İngilizce:

<http://www.fao.org/gender-landrights-database/data-map/statistics/en/>

Rusça:

<http://www.fao.org/gender-landrights-database/data-map/statistics/ru/>

Dünya Bankası Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Veri ve İstatistik Portalı

<http://datatopics.worldbank.org/gender/>

UNECE İstatistik Veri Tabanı

İngilizce:

<http://w3.unece.org/PXWeb/en>

Rusça:

<http://w3.unece.org/PXWeb/ru>

5. FAO Rehberlik ve Politikası

Asya-Pasifik Bölgesi İçin Toplumsal Cinsiyet Ve Tarım İstatistikleri Çerçevesi Geliştirmek (2010)

http://www.fao.org/fileadmin/templates/ess/documents/meetings_and_workshops/APCAS23/documents_OCT10/APCAS-10-25_-FAO_Gender.pdf

Tarımsal ve Kırsal Nüfusun Sosyo-Ekonomik Durumunu Değerlendirmek İçin Temel Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri (2012)

http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/Europe/documents/WPW/gender_files/Gender_Indicators_en.pdf

⁸⁹ Çalıştayların Vietnam ve Ruanda'da gerçekleştirildiğini ancak eğitim materyallerinin herhangi bir ülkede kullanılabilecek genel rehberlik ve iyi uygulamalar sunduğuna dikkat edin.

6. Tarımsal Kalkınmada Toplumsal Cinsiyetin Ana Akımlaştırılması İçin Araçlar

FAO Toplumsal Cinsiyet Kaynakları ve Araç Setleri Kütüphanesi

İngilizce:

<http://www.fao.org/gender/gender-home/gender-resources/gender-toolkits/en/>

Rusça:

<http://www.fao.org/gender/gender-home/gender-resources/gender-toolkits/ru/>

Toplumsal Cinsiyet Kontrol Listesi: Tarım (Asya Kalkınma Bankası, 2006)

İngilizce:

<http://www.adb.org/publications/gender-checklist-agriculture>

Rusça:

<http://www.adb.org/ru/publications/gender-checklist-agriculture>

Tarımda Toplumsal Cinsiyet Kaynak Kitabı (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası / Dünya Bankası, FAO, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu, 2009)

<http://www.ifad.org/gender/pub/sourcebook/gal.pdf>

Değer Zincirlerinde Toplumsal Cinsiyet: Tarımsal Değer Zinciri Gelişimine Toplumsal Cinsiyet Perspektifi Yerleştirmek İçin Pratik Bir Araç Seti (Agri-ProFocus, 2012, 2014'te güncellenmiştir)

http://agriprofocus.com/upload/ToolkitENGgender_in_Value_ChainsJan2014compressed14152032301426607515.pdf

Tarımda Kadınların Güçlenmesi Endeksi (Feed the Future, USAID, Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsü, Oxford Yoksulluk ve İnsani Kalkınma Enstitüsü, 2012)

http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/2012_WEAI_Brochure.pdf?a7648b

<http://feedthefuture.gov/lp/womens-empowerment-agriculture-index>

Tarımda Kadınların Güçlenmesi Endeksi Özeti Kaynak Merkezi (Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsü, 2015)

<http://www.ifpri.org/topic/weai-resource-center>

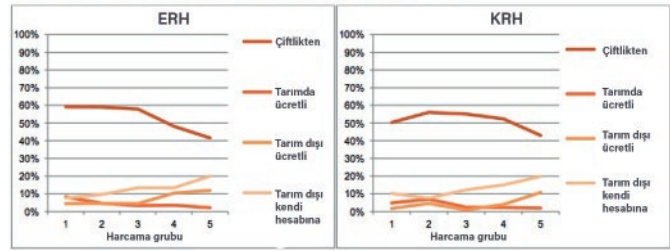
Ek 3: Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri İçin Veri Sunum Aracı Örnekleri

Aşağıda, araç setinin 5. adımında (3. Bölüm, G Başlığı) tanımlanan çeşitli veri sunumu araçlarının örnekleri bulunmaktadır. Bu örnekler arasında toplumsal cinsiyet istatistiklerini sunmak için kullanılacak bir dizi grafik ve şekil yer almaktadır. Buradaki toplumsal cinsiyet ve tarımla ilgili veri sunumu araçlarının veri içerikleri için değil, farklı sunum yöntemlerini göstermek için seçildiğine dikkat edilmelidir.

Çizgi grafikler

Buradaki çizgi grafikler, Tanzanya’da hane içi harcama düzeyleri boyunca ve hane reisinin cinsiyetine göre (erkek reisli haneler - ERH ve kadın reisli haneler - KRH) çeşitli kırsal emek türlerinden elde edilen gelirin dağılımındaki farklılıkları göstermektedir. Veriler, tarım faaliyetlerinin tüm yoksul haneler için önemli bir gelir kaynağı olduğunu, aynı zamanda da gelir arttıkça tarımın bir gelir kaynağı olarak öneminin azaldığını ortaya koymaktadır. İki grafikte de cinsiyet temelinde ayrıştırılmış verilerin sunuluyor olması, ERH ve KRH arasında karşılaştırma yapmamıza olanak vermektedir. KRH için çiftlikten elde edilen gelirin hem en düşük hem de en yüksek harcama grupları için daha düşük olduğunu, buna karşılık çiftlikten elde edilen gelirin payının daha zengin olan ERH için net bir şekilde düştüğünü, bunun da tarım dışı emek fırsatlarının ERH için daha erişilebilir olduğu anlamına geldiğini görebiliriz.⁹⁰ Bu grafiğin alındığı yayında, KRH ve ERH verilerinin daha net bir karşılaştırmasına izin vermek amacıyla, harcama gruplarına göre kırsal hanelerin özelliklerini gösteren bir tablonun da yer aldığına dikkat edilmelidir.

Grifik 14: Farklı çalışma etkinliklerinden elde edilen gelirin payı

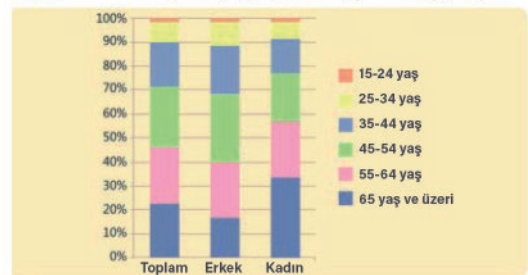

Kaynak: RIGDA 2009

Kümelenmiş çubuk grafikler

Bu kümelenmiş çubuk grafik, 2011 Genel Tarım Sayımı⁹¹ verilerini kullanarak, Moldova Cumhuriyeti’ndeki kadın ve erkek çiftçiler arasındaki karşılaştırmalı yaş farklarını, aynı zamanda da kadın çiftçilerin ortalama olarak erkek çiftçilerden daha yaşlı olduğunu göstermektedir.

Grifik 3: Kadın ve erkek tarımsal işletme sahiplerinin yaş dağılımı -kadın ve erkek sahiplerin yaş gruplarının toplamdaki payına göre

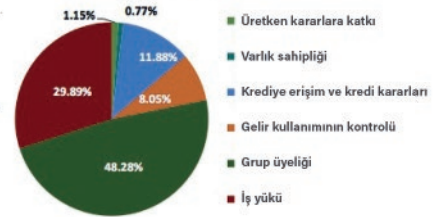
Pasta grafikler

Buradaki pasta grafikler Bangladeş’te Tarımda Kadınların Güçlenmesi Endeksi (A-WEAL) kapsamında toplanan verileri göstermektedir. Grafikler, beş alandaki özel göstergelerin nasıl kadınların ve erkeklerin güçsüzlüğüne katkıda bulunduğunu örneklemiştir. Pasta grafiklerin, genel kalıpların kadınlar (soldaki grafik) ve erkekler (sağdaki grafik) için aynı olduğunu, ancak her bir alanın güçsüzlüğe katkı derecesinde farklılıklar olduğunu grafik olarak tasvir ettiğine dikkat edilmelidir.

Şekil 3: Beş alanın her birinin kadınların güçsüzlüğüne katkısı (Bangladeş)

Şekil 4: Beş alanın her birinin erkeklerin güçsüzlüğüne katkısı (Bangladeş)

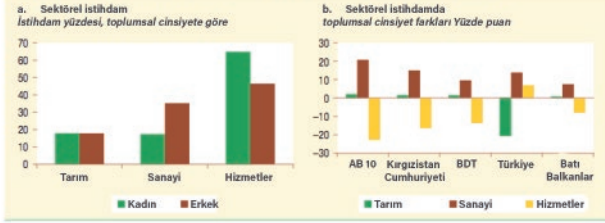
90 Osorio, M., Percic, M. & DiBattista, F. 2014. Gender Inequalities in Rural Employment in Tanzania Mainland: An Overview. Rome, FAO. s. 187.

91 Moldova Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu ve FAO. 2013. Moldova Cumhuriyeti’nde Tarımda Kadın ve Erkekler. Chisinau.

Çubuk grafikler

Soldaki çubuk grafik, tarım, sanayi ve hizmetler olmak üzere üç sektörde kadın ve erkeklerin istihdam yüzdelerini göstermektedir. Sağdaki grafik, sektörel istihdamdaki toplumsal cinsiyet farklılıklarını (kadın ve erkek istihdamındaki farkları, Avrupa Birliği, Bağımsız Devletler Topluluğu ve Batı Balkanlar olmak üzere üç bölge ve Kırgızistan Cumhuriyeti ve Türkiye olmak üzere iki ülke için göstermektedir. Bu çubuk grafikleri aşağıdaki info grafik ile karşılaştırın. Bunların benzer verileri farklı şekillerde sunduğuna dikkat edin.⁹²

ŞEKİL 2. 10. Sektörel İstihdam, toplumsal cinsiyete göre

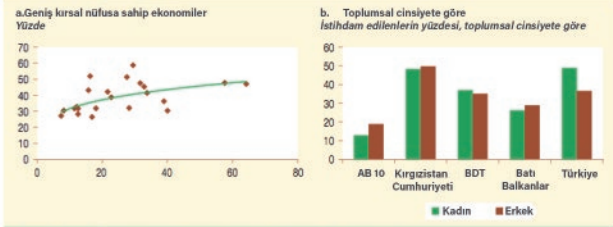

Kaynak: Dünya Kalkınma Göstergeleri Veri Tabanı, Dünya Bankası, Washington, DC, <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>

Saçılım grafikleri

Sağdaki şekil, şu olguyu betimleyen bir saçılım grafiğidir: Tarımın ekonomiye birincil katkıda bulunduğu ülkelerde, kendi hesabına çalışan kişiler daha büyük bir paya sahiptir. Saçılım grafiğindeki verilerin cinsiyet temelinde ayrıştırılmadığına, ancak hem belirli ülkelerde kendi hesabına çalışmanın yüksek düzeyde olduğunu, hem de örnekleme dahil edilen ülke ve bölgelerde kendi hesabına çalışmada toplumsal cinsiyet farkları olduğunu göstermek için çubuk grafik kullanıldığına dikkat edin.⁹³

ŞEKİL 2. 9. Kendi Hesabına Çalışma

Kaynak: Dünya Kalkınma Göstergeleri Veri Tabanı, Dünya Bankası, Washington, DC, <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>

Tematik haritalar

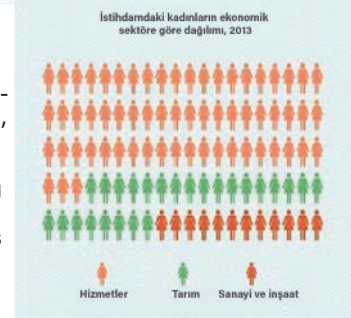
Bu tematik harita, Moldova Cumhuriyeti'nin Genel Tarım Sayımı⁹⁴ verilerini kullanarak, kadınların en çok çiftlik yönettikleri bölgeleri grafik olarak göstermektedir.

Info-grafikler

Bu örnek, kadınların ekonominin kilit sektörlerinde nasıl temsil edildiğini göstermek üzere Kazakistan İstatistik Komisyonu'nun⁹⁵ oluşturduğu bir info-grafiktir. Açık turuncu şekil (en solda) hizmetleri, yeşil şekil (ortada) tarımı, koyu turuncu şekil (en sağda) sanayi ve inşaat sektörlerini birlikte temsil etmektedir. Sunulan verilerin basit ve yalnızca üç değişkenle sınırlı olduğunu gözleyin. Ancak şekil, kadınların üç sektördeki istihdamının göreceli oranlarını net bir şekilde aktarmakta, bilgi ise çok küçük bir açıklayıcı metin kullanımıyla anlaşılabilir. Gene de, erkekler üzerine istatistikler de kullanılmış olsaydı, verilerin daha güçlü olması sağlanabilirdi.

Kazakistan ekonomisinde kadınlar

92 Sattar, S. 2011. Opportunities for Men and Women: Emerging Europe and Central Asia. Washington, DC, Dünya Bankası. s. 43. 2008 verileri.

93 A.g.e., s. 41.

94 Moldova Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu ve FAO. 2013.

95 Info-grafik <http://www.stat.gov.kz> adresinde mevcuttur.

This publication is a methodological tool and a guiding resource prepared under the “Strengthening national capacities for production and analysis of sex-disaggregated data through the implementation of the FAO Gender and Agriculture Framework (GASF)” project, funded by the FAO / Turkey Partnership Programme (FTTP). The project was implemented from 2013 to 31 May, 2016, and targeted national statistical offices and ministries of agriculture of three countries: Kyrgyzstan, Tajikistan and Turkey, with the overall objective to assist the beneficiaries in developing gender-sensitive statistics on the agricultural and rural sector, to assess the current status of the rural population – both women and men – and to ensure evidence-based and informed policy-making processes. The contents of the toolkit were validated at three national workshops held respectively in Kyrgyzstan, Tajikistan and Turkey from July 2015 to April 2016.

This toolkit has been designed primarily to assist statisticians working in national statistical offices (NSOs) and statistical units of relevant ministries and government agencies (such as ministries of agriculture, natural resources management and economic development). Data users, especially policy-makers and development planners working in ministries, national agencies for the advancement of women or parliamentary committees), as well as non-governmental organizations (NGOs), international development organizations, advocates and researchers working on gender and agriculture issues, can also benefit from this resource.

**This project is funded by the
FAO-Turkey Partnership Program**

ISBN 978-92-5-909290-5

9 7 8 9 2 5 9 0 9 2 9 0 5

I5769Tr/1/09.16